

T.C
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE BATIL VE PARANORMAL İNANÇ ALGISI
ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Gaukhar Kyendyebai

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hasan Kaplan

Çanakkale- 2016

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Üniversite Öğrencilerinde Batıl Ve Paranormal İnanç Algısı Üzerine Bir Çalışma: Çanakkale Örneği**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlarla atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01.04.2016

Gaukhar Kyendyebai

İmza

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Gaukhar Kyendyebai'ya ait, **Üniversite Öğrencilerinde Batıl ve Paranormal İnanç Algısı**
Üzerine Bir Çalışma: Çanakkale Örneği, adlı çalışma,

jürimiz tarafından Felsefe ve Din bilimleri Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ**
olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hasan KAPLAN

(Danışman)

Prof. Dr. Hamit ER

(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Abdullah AKIN

(Üye)

Tez No : 1010 5858

Tez Savunma Tarihi : 20.01.2016

ONAY

Doç. Dr. Şerif KORKMAZ

05./01/2016

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE BATIL VE PARANORMAL İNANÇ ALGISI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ

Bu araştırma, batıl inanç ve davranışların oluşum şekillerini, psiko- sosyal sebeplerini, bireye sağladığı faydaları ve batıl inançların cinsiyet, eğitim durumu gibi demografik özellikler ile ilişkisini irdelemektedir. Bununla beraber batıl ve paranormal inançların kişilik özellikleri bağlantısı incelenmektedir. Araştırma Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesinde öğrenim gören 273 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Bilgi toplamak amacıyla Paranormal İnanç Ölçeği (PIÖ) ve Kişilik Ölçeği (KÖ) kullanılmıştır.

Araştırmamızda, kişilerin paranormal inançlara ilgi göstermelerinin cinsiyet, eğitim düzeyi, okuduğu bölüm gibi değişkenlerle bağlantısı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Hâlbuki geçmişte yapılan paranormal inançların cinsiyet açısından inceleyen çalışmalarda kadınların erkeklere nispeten batıl ve paranormal inançlara daha çok eğilimli olduklarına dair bulgular elde edilmiştir. Bununla beraber paranormal inançlara eğilim göstermelerinin eğitim düzeyi açısından inceleyen bazı çalışmalarda ise eğitim seviyesi arttıkça insanların bu tür inançlara inanma oranında azalma görüleceğine dair bulgular da mevcuttur. Ayrıca paranormal inançların okuduğu bölüm açısından inceleyen bazı çalışmalarda ise ilahiyat bölümünde okuyan öğrencilerin batıl ve paranormal inançlara inanma oranının daha yüksek olduğuna dair bulgular da elde edilmiştir.

Paranormal inançlar ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Thalbourne, Dunbar ve Delin'in (1995) çalışmalarında nörotisizm kişilik tipiyle paranormal inançlar arasında olumlu bir ilişki olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Ayrıca Huntley ve Peeters (2005) çalışmalarında sadece sorumluluk özelliğine sahip kişi paranormal inançlara daha eğilimi olduğunu bulmuşlardır.

Araştırmamızda ise dışa dönüklük kişilik özelliğiyle paranormal inançlar arasında negatif yönde bir ilişkinin varlığı gösterilmektedir. Bu sonuç Thalbourne ve Haraldsson'un (1980) ulaştığı sonuçlarla uyum sağlamaktadır. Önceki çalışmalardan farklı olarak çalışmamızda uyumsuz ve tutucu kişilik özelliğine sahip kişiler paranormal inançlara daha eğilimli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Batıl ve Paranormal İnançlar, Kişilik Özellikleri.

ABSTRACT

A STUDY ON THE PERCEPTION OF SUPERSTITIOUS AND PARANORMAL BELIEFS OF UNIVERSITY STUDENTS: ÇANAKKALE EXAMPLE

This paper investigates the formation of superstitions and superstitious behaviours, psycho-social reasons and benefits to individuals as well as the relationship between superstitions and demographic features such as gender and educational level. It also examines the relationship between personality and superstitions and paranormal beliefs. The research was conducted among 273 students from Çanakkale On Sekiz Mart University. This was performed using The Revised Paranormal Belief Scale and Personality Inventory.

The present study found no significant relationship between showing greater endorsement to paranormal beliefs and the variables such as gender, educational level and discipline. However, previous studies investigating the relationship between paranormal beliefs and gender have found that women show more endorsement to paranormal beliefs than men. Furthermore, the studies which have investigated the relationship between educational level and paranormal beliefs have found that the higher the level of the respondent's education, the lower the likelihood of his or her acceptance of paranormal beliefs. Studies which have investigated the correlates between discipline and paranormal beliefs have found that students of theology hold the most beliefs to superstitious and paranormal phenomena.

In previous studies investigating the personality correlates of paranormal beliefs Thalbourne, Dunbar and Delin (1995) found a significant positive relationship between paranormal beliefs and neuroticism whereas other researchers like Huntley and Peeterson (2005) have found that Conscientiousness was the only predictor of the paranormal beliefs. However, the present study has found that extraversion significantly predicted paranormal beliefs and it was negatively correlated to these beliefs. This result is coherent with the results reached by Thalbourne and Haraldson (1980).

Previous studies have investigated the personality correlates of Paranormal Beliefs (Thalbourne, Dunbar and Delin, 1995) finding Neuroticism associated with the paranormal Beliefs. Unlike previous studies, the present study has shown that disagreeableness and closedness were found to be personality factors which predict paranormal beliefs.

Key Words: Superstitious and Paranormal Beliefs, Personality Factors.

ÖNSÖZ

İnanmak, insanın özünde var olan bir olgudur. İnsanlar inançları doğrultusunda yaşar ve ölür. Din psikolojisinin kurucusu olan William James “İnançlar doğru oldukları için işe yaramaz, işe yaradıkları için doğrudur” der. James’e göre, insanlar için önemli olan inanç ve fikirlerimizin bizzat kendileri değil, etkileridir. Hurafe ve batıl inançlar başlığı altında incelenen çalışmalara bakıldığında insanlar bu tür inançlara psikolojik yarar sağladığı için benimsemektedir. Diğer bir ifadeyle batıl inançlar insanların psikolojik ihtiyaçlarını karşıladığı için var olmaya devam etmektedir.

Pek çok insan tarafından bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde kabul edilen batıl inançlar dinin yozlaşmasına sebep olmasının yanı sıra bilimin temel prensiplerine de aykırı düşmektedir. Çünkü batıl inançlar akıl dışı ve yanlış inanma biçimi olarak değerlendirilmiştir. Hayatın her safhasında belirsizliklerle yüzleşen insanoğlu geleceğe dair hem merak hem de korku ve kaygı duygusunu geliştirir. Bunun neticesinde psikolojik gerginlik yaşarlar. Bulunduğu durumdan kurtulmak için ya Yüce Allah’a sığınır ya da kendilerinin geliştirdikleri farklı inançlara meylederek sıkıntısına çare bulmaya çalışır.

Bu çalışmada paranormal inançlar cinsiyet, eğitim, dindarlık gibi sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmiş ve dindarlıkla ilişkisi ele alınmıştır. Bununla beraber insanların kişilik özelliklerinin paranormal inançlara eğilim gösterme konusunda ne denli etkili olduğu analiz edilmiştir.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak batıl ve paranormal inançlarla ilgili teorik bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın konusu ve yöntemi ile ilgili hususlar üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde araştırma bulguları, figür ve tablolar halinde ortaya koyulup yorumlanmıştır. Dördüncü bölümde ise araştırmanın bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlar ve öneriler sıralanmıştır.

Yüksek lisans ders aşamasında ve tez sürecinde rehberlik yapan tez danışmanım Doç. Dr. Hasan Kaplan’a sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca anketlerin uygulanmasında ve toplanmasında yardımcı olan arkadaşlarıma, anketlerin değerlendirilmesindeki katkılarından dolayı araştırma görevlisi Altan Şan ve Ziraat fakültesinin dekanı Prof. Dr. Mehmet Mendiş’e, Dr. Şeref Uluocak ve Kumru Urgancı hocamıza ve manevi desteğini daima hissettiğim ve her zaman yardımına koşan değerli arkadaşım Hatice Seymen’e ve Çanakkale’de bulunduğum sıralarda evlerini açan, misafirperver davranan ev arkadaşlarıma da sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vii
TABLOLALAR LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ.....	1
I. Araştırmanın Amacı	2
II. Araştırmanın Önemi	2

BÖLÜM I

ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

1. KAVRAMLAR.....	4
1.1. Paranormal İnançlar Nedir?	4
1.1.1. Batıl İnanç Nedir?.....	5
1.1.2. ESP ya da Duyu dışı Algın'ın Özellikleri	7
1.1.2.1. Telepati	7
1.1.2.2. Duru görü:.....	8
1.1.2.3. Geleceği Bilme/ Prekognisyon:	8
1.1.2.4. Psiko-knezi/ Telekinezi:	9
1.1.3. Ruhçuluk.....	10
1.1.4. Reenkarnasyon	11
1.1.5. Büyü	12
1.2. Kişilik.....	13
1.2.1. Beş Kişilik Faktörün Özellikleri:.....	14
1.2.1.1. Nörotisizm	14
1.2.1.2. Dışa Dönüklük	14
1.2.1.3. Deneyimlere/ Yeniliklere Açık Olmak / Açıklık.....	14
1.2.1.4. Uyumluluk	14

1.2.1.5. Sorumluluk.....	15
1.3. Batıl ve Paranormal İnançlara İnanmanın Psikolojik Yönü	15
1.3.1. Belirsizlik Duygusu	15
1.3.2. Geleceği bilme arzusu	16
1.3.3. Çaresizlik.....	17
1.3.4. Bilişsel çelişki.....	17
1.3.5. Yanlış neden- sonuç ilişkisi.....	18
1.3.6. Sosyal uyum ihtiyacı/ sosyal etki	19
1.3.7. Kutsallaştırmanın Yön Değiştirmesi	20
1.3.8. Bilgi Eksikliği/ Cehalet	20
1.3.9. Taklit Etme Güdüsü.....	21
1.3.10. Psikolojik Rahatlık.....	22
1.3.11. İnsan Doğası	22
1.3.12. Duygusal Güdü	22
1.3.13. Güvenilir Kaynak.....	23
1.3.14. Düşünce Yapısı	23
1.3.15. Kültür ve Çevre.....	23
1.4. Batıl ve Paranormal İnançlara İnanmanın Dini (İslami) Yönü.....	24
1.5. Batıl ve Paranormal İnançların Psikolojik Etkileri	28
1.6. Batıl ve Paranormal İnanç- Cinsiyet, Yaş, Kişilik ve Dindarlık İlişkisi.....	30
1.6.1. Cinsiyet- Batıl ve Paranormal İnanç İlişkisi.....	30
1.6.2. Yaş- Batıl ve Paranormal İnanç İlişkisi.....	31
1.6.3. Kişilik Özellikleri- Batıl ve Paranormal İlişkisi	32
1.6.4. Eğitim Düzeyi- Batıl ve Paranormal İnanç İlişkisi.....	34
1.6.5. Din ve Dindarlık- Batıl ve Paranormal İnanç İlişkisi	36

BÖLÜM II

YÖNTEM VE TEKNİKLER

2. Evren ve Örneklem.....	38
2.1. Veri Toplama Teknikleri	38
2.2. Veri Toplama Araçları	38
2.2.1. Paranormal İnanç Ölçeği (PiÖ).....	38

2.2.2	Kişilik Ölçeği (KÖ)	39
2.3	Hipotezler.....	39
2.4	Kapsam ve Sınırlıklar	39

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLANMASI

3.	Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirliği.....	41
3.1.	Paranormal İnançlar Ölçeği ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Güvenirliği.....	41
3.2	Paranormal İnançlar Ölçeği ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Geçerliliği	42
3.3	Paranormal İnanç ile Kişilik Tipi İlişkinin Belirlenmesi.....	48
3.4	Verilerin Analizi	48
3.4.1	Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi.....	48
3.4.2	Korelasyon Analizi.....	53
3.5	Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımlar	54
3.6	Demografik Yapı Özelliklerinin Paranormal İnançlar Açısından Analiz Edilmesi.....	59
3.7	Hipotezlerin Test Edilmesi	70
3.7.1	Kişilik özellikleri ile Paranormal İnançlar Arasındaki İlişkilerin Test Edilmesi.....	70
3.7.2	Demografik Özellikleri ile Paranormal İnançlar arasındaki İlişkilerin Test Edilmesi	72

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1.	Paranormal inançlar ve Demografik Özellikleri.....	73
4.2	Paranormal İnançlar ve Kişilik Özellikleri	74
KAYNAKÇA.....		77
EKLER		84

KISALTMALAR

Böl.	: Bölüm
çev.	: Çeviren
D.	: Dergi(si)
der.	: Derleyen
ed.	: Editör
Gzt.	: Gazete(si)
No.	: Numero/ Numara
Nu.	: Number
p.	: Page
s.	: Sayfa
Vol.	: Volume
Bkz.	: Bakınız
c.	: cilt
ÇOMÜ	: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

TABLOLALAR LİSTESİ

Tablo-1. Paranormal inanç analizi için Cronbach Alpha değerleri	42
Tablo-2. Kişilik tipi analizi için Cronbach Alpha değerleri	42
Tablo-3. Paranormal inançlar için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçeği (KMO) and Bartlett'in Küresellik Testi (BT)	43
Tablo-4. Kişilik tipleri için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçeği (KMO) and Bartlett'in Küresellik Testi (BT)	43
Tablo-5. Paranormal inançlar için örüntü matrisi	45
Tablo-6. Kişilik tipleri için örüntü matrisi	46
Tablo -7. Paranormal inanç göstergeleri için tanıtıcı istatistikler	47
Tablo -8. Kişilik tipi göstergeleri için tanıtıcı istatistikler	47
Tablo -9. Faktörler için ortak uzay koordinatları	49
Tablo- 10. Göstergeler için ortak uzay koordinatı	50
Tablo-11. Stress ve R2 değerleri	51
Tablo-12. Faktör korelasyon matrisi	53
Tablo -13. Demografik özellikleri için tanıtıcı istatistikler	59
Tablo- 14. Cinsiyetler için varyasyon kaynakları tablosu	60
Tablo-15. Eğitim seviyeleri için varyasyon kaynakları tablosu	60
Tablo-16. Bölümler için varyasyon kaynakları tablosu	60
Tablo- 17. Cinsiyetler için karşılaştırma sonuçları	60
Tablo- 18. Eğitim seviyeleri için karşılaştırma sonuçları	61
Tablo- 19. Bölüm için karşılaştırma sonuçları	61
Tablo- 20. Pearson korelasyon katsayısı ve ÇBÖ sonuçlarına göre elde edilen hipotez test sonuçları.	71
Tablo- 21. Varyans analizi sonucuna göre elde edilen hipotez testi sonuçları	72

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik-1. Paranormal inançlar için çizgi grafiği.....	44
Grafik-2. Kişilik tipleri için çizgi grafiği.....	44
Grafik- 3. Faktörler için iki boyutlu düzlemde ortak uzay konfigürasyon gösterimi.....	51
Grafik -4. Göstergeler için iki boyutlu düzlemde ortak uzay konfigürasyon gösterimi.....	52
Grafik-5. Öğrencilerin Yaşına Göre Frekans Dağılımı	54
Grafik- 6. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Frekans Dağılımı	55
Grafik-7. Öğrencilerin Medeni Durumuna Göre Frekans Dağılımı	55
Grafik-8. Öğrencilerin Eğitim Düzeyine Göre Frekans Dağılımı	56
Grafik- 9. Öğrencilerin Okuduğu Bölümüne Göre Frekans Dağılımı.....	57
Grafik-10. Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı	58
Grafik-11. Öğrencilerin Yaşadığı Yerleşim Yerine Göre Frekans Dağılımı.....	58
Grafik-12. Sorumluluk kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın – bar grafiği	62
Grafik- 13. Sorumsuzluk kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın –bar grafiği	62
Grafik-14. Uyumluluk kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın- bar grafiği.....	63
Grafik -15. Uyumsuzluk kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın –bar grafiği.....	63
Grafik-16. Tutuculuk kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın – bar grafiği.....	64
Grafik-17. Tutuculuk kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın – bar grafiği.....	64
Grafik-18. Dışa dönüklük kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın –bar grafiği.....	65
Grafik-19. İçe Dönüklük kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın –bar grafiği	65
Grafik-20. Nevrotik olma kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın – bar grafiği	66
Grafik-21. Huzurlu olma kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın – bar grafiği.....	66
Grafik-22. Batıl inançlar için cinsiyete göre yığın –bar grafiği	67
Grafik-23. Olağandışı yaşam formları için cinsiyete göre yığın –bar grafiği	67
Grafik-24. Ruhçuluk için cinsiyete göre yığın –bar grafiği.....	68
Grafik-25. Psişik İnançlar için cinsiyete göre yığın –bar grafiği	68
Grafik-26. Geleceği bilme için cinsiyete göre yığın –bar grafiği.....	69
Grafik-27. Geleneksel dini inançlar için cinsiyete göre yığın –bar grafiği	69
Grafik-28. Büyü için cinsiyete göre yığın –bar grafiği	70

GİRİŞ

Bilim, evrende yaşanan olayların deney ve gözlem aracılığıyla sistematik bir şekilde incelenmesi ve yorumlanmasıdır. Başka bir ifadeyle, bilim bilgilerin doğruluğunu sorgulayan, analiz eden ve akıl yürütme yoluyla kesin bir bilgiye ulaşma çabası içinde bulunan bir yöntemdir. Ancak bilimin prensiplerine aykırı olarak paranormal inançlar, rasyonel bir temele dayanmayan, bilimsel olarak ispatı mümkün olmayan, akıl ötesi inançlar olarak ifade edilmiştir.

Hızlı bir şekilde gelişen bilimle beraber insanların eğitim düzeyi de ilerledikçe rasyonel düşüncenin hâkim olacağı ve insanların hurafe ve paranormal inançlara inanma eğiliminde azalma görüleceği varsayılmaktaydı.¹ Hâlbuki bilim dünyasında önde gelen batılıların %50'den fazlası psişik güçlere, altıncı his ve olağanüstü olaylara halen inanmakta ve birçok ülkede günlük burçlar ekseriyetle takip edilmektedir. 1978, 1990 ve 1994 yıllarında yapılan Gallup (kamuoyu) anket çalışmasında Amerikalıların büyük çoğunluğunun melek, ruh/hayalet, mucize, şeytan, reenkarnasyon, astroloji, altıncı his ve ölümlerle konuşma gibi dini ve dini olmayan paranormal inançlara inandığı bulguları elde edilmiştir.² 2001 yılında yapılan Gallup anket çalışmasında aynı sonuçlar ortaya çıkmıştır ve verilere göre Amerikalıların %73'ü yukarıda söz konusu olan inançların en azından birine inandığı ve sadece %27'si hiç birine inanmadığına dair bulgular bulunmuştur.³

Tarih boyunca dünyanın çeşitli bölgelerinde, muhtelif inanç, düşünce ve dinlere mensup, farklı sosyal yapı ve koşullarda bulunan, çeşitli gelenek ve kültüre sahip, birbirinden farklı etnik gruplardan oluşan insanoğlu bugüne dek çeşitli hurafe ve batıl inançlarla iç içe yaşamış ve onları kendi hayatlarında benimsemişlerdir. Üstün zekâ, bilim ve teknolojinin katkısı ile ortaya çıkan medeniyetin yükselişi insanoğlunun yaşamının her

¹ Bkz. James George Frazer, *The Golden Bough, A Study in Magic and Religion*, London, Macmillan, 1922.

² Stuart A. Vyse, *Believing in Magic: The Psychology of Superstition*, Oxford University Press, New York 1996, s. 17-18.

³http://www.gallup.com/poll/16915/Three-Four-Americans-BelieveParanormal.aspx?utm_source=paranormal%20belief&utm_medium=search&utm_campaign=tiles#
(25.05. 2015)

alanında varlığını sürdüren ve insanoğlunun hayatına hükmeden sayısız batıl inanç ve hurafelere karşı gereken direnişi sağlayamamıştır.⁴

Her devirde ve her coğrafyada görülen hurafe ve batıl inançların ortadan kaldırılması bugüne kadar mümkün olamamıştır. Bireyler alay edilme endişesiyle söz konusu inançlarını başkalarından gizlemelerinin yanı sıra bilinmeyen varlıklara inanmak, istemedikleri halde vazgeçemedikleri inançlarının gerektirdiği eylem ve uygulamaları açığa vurmada farklı bahanelerle yerine getirmiş⁵ ve bu uygulamalar onların günlük yaşamlarının önemli bir parçası olmaya devam etmiştir.

I. Araştırmanın Amacı

Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle beraber insanların batıl inançlara inanma oranında azalma görüleceği varsayılmaktaydı. Hâlbuki konuyu araştıran çalışmalara bakıldığında batıl inançların etkisi insanların günlük hayatlarında halen sürdürülmekte ve yaşamlarında önemli yer tutmaya devam etmektedir.

İnsanlar günlük yaşamlarına dair birçok sebebini bilmedikleri, nedenini açıklayamadıkları ama yapmaktan vazgeçemedikleri davranışlar sergilemektedir. Bu davranışlar genelde kişinin inandığı dine atfedilmekle beraber farklı ve kadim inanışlara da dayandırıldığı görülmektedir. Kimi zaman ne kadar saçma ve anlamsız kabul edilse de insanlar bu tür davranışları gerçekleştirerek psikolojik olarak rahatladıklarını, huzur bulduklarını ve hayata olan dirençlerinin arttıklarını söylemektedir.

Bu araştırmayla, kişilerin gündelik yaşamlarında sergiledikleri batıl ve paranormal inançların psiko-sosyal etkisini ortaya çıkarmayı amaçlamış bulunuyoruz.

II. Araştırmanın Önemi

Belirsizlik, insan yaşamının kaçınılmaz bir ögesidir. Bu nedenle her birey bu olguya karşı farklı tutumlar gösterirler. Belirsizlikten kaynaklanan kaygı ve korku duygusunun, insanoğlunun çare olarak farklı inançlara başvurmasına neden olmuştur. Kimileri dini inançlarla teselli bulurken, kimileri de başka kaynak ve inançlara yönelerek

⁴ Sibel Akova, "The Relationship Between Superstitions, Methapors, and Advertising", *Journal Academic Marketing Mysticism Online (JAMMO)*, 2011, s. 140.

⁵ Vyse, *Believing in Magic...* s. 14

çözüm aramaktadır. Sosyal yapı ve kültürel öğeler, batıl ve paranormal inançların oluşumunda etkili olmakla beraber en önemli faktörlerden birinin de belirsizlik olduğu ve kaygı / korku duygusuyla beslendiği görülmektedir.

Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle beraber rasyonel düşüncenin dominant sağlanması neticesinde paranormal inançların ortadan kalkacağı söz konusu olagelmıştır. Hâlbuki bilim ve teknolojiyle ilerlemiş batı dünyasında batıl ve paranormal inançların hala varlığını sürdürdüğü ortaya çıkmıştır. 1978, 1990 ve 1994 yıllarında yapılan Gallup çalışmalarında Amerikalıların büyük çoğunluğu astroloji, altıncı his, melekler, mucizeler, şeytan, reenkarnasyon, ölümlerle konuşmak gibi muhtelif dini ve paranormal inançlara inandığı bulgular elde edilmiştir.

Bilim alanında gelişmiş batı toplumu arasında batıl ve paranormal inançların yaygın olması sonucunda psikoloji alanında konuyla ilgili birçok araştırmalar yapılmaya başlamıştır. Bu araştırmalarda yaş, cinsiyet, meslek ve eğitim düzeyi gibi sosyo-demografik değişkenler olmakla beraber bireyin kişilik özellikleri ile paranormal inançlar arasındaki ilişkiler incelenmiş ve bu tür inançlara yönelme konusunda ne denli etkili olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Batıda olduğu gibi Türkiye'deki toplum arasında da batıl ve paranormal inançların yaygın olduğu bilinmektedir. Geçmişte yapılan çalışmalarda, halk arasında türbe mezarlar, nazar, adak kurban, sihir-büyü, fal, muska tılsım, cinler, evlilik vs konularla ilgili birçok batıl inançların bulunduğu tespit edilmiştir. Çalışmamızda, Türk toplumunun batıl ve paranormal inançlara eğilim göstermelerinin sosyo-demografik ve kişilik özellik açısından incelenmesinin önem arz etmesi böyle bir araştırma yapılmasını gerekli kılınmaktadır.

Bu bağlamda çalışmamızda şu sorulara cevap aranacaktır:

- 1) Paranormal ve batıl inançlara itibar gösterilmesinin sebepleri nelerdir?
- 2) Kimler bu tür inançlara daha çok eğilimlidir?
- 3) Paranormal inançlar ile dini inançlar arasındaki ilişkiler nelerdir?

BÖLÜM I

ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

1. KAVRAMLAR

1.1. Paranormal İnançlar Nedir?

“Paranormal” sözcüğünü oluşturan “para” öneki “dışında” ya da “ötesi” anlamına gelir. Sözlükte paranormal, “fiziksel kanunlar ve doğal güçlerin dışında ya da ötesinde olan ve bunlarla açıklanmayan” şeklinde tanımlanmaktadır. Paranormal iddialar, insan yeteneklerinin dışında olan ve sebep- sonuç açıklamasıyla uyumsuzluk gösteren psişik güçler, fikirler ve olguları tasvir etmekte olup söz konusu olan psişik yetenekleri belirtmek üzere Parapsikoloji disiplininde kullanılan bir terimdir.

Psikolojinin psi (psişik) fenomenlerini irdeleyen disipline Parapsikoloji denilir. Kendiliğinden vukua gelen “spontane” deneyimler, önemsiz olandan dramatik olana, basitten girifte, uğursuz olayları haber veren önsezilerden canlıymış gibi algılanan vizyonlara ya da işitilen mesajlara kadar uzanan çeşitlilik arz eden vakıalar Parapsikoloji disiplininin inceleme alanına girmektedir.⁶

1930 yıllarında Joseph Rhine tüm psişik fenomenler için duyu dışı algılama (extra sensory perception: ESP) terimini ortaya atmıştır. Bu terim, telepati ve duru görü gibi olağanüstü vakaları izah etmek için kullanılan teknik bir kavramdır. Duyu dışı algılama vasıtasıyla paranormal hadiseler zuhur etmektedir. Bazılarınca bunlar altıncı his olarak da adlandırılmaktadır.

Tobacyk ve Milford (1983) çalışmasında paranormal inançları çok boyutlu tek bir inanç olarak değerlendirmişlerdir. 7 boyut altında topladığı paranormal inançları ölçmek amacıyla 26 maddelik ölçek geliştirilmiş ve bu ölçek bugüne dek birçok araştırmacı tarafından yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bu 7 boyut; 1) Geleneksel dini paranormal inançlar, 2) Ruhçuluk, 3) Olağandışı yaşam formları, 4) Psişik, 5) Büyü, 6) Gelecek hakkında bilgi sahibi olma, 7) Batıl inanç boyutlarından oluşmaktadır.⁷ Tobacyk ve

⁶ Joseph H. Rush, Parapsikoloji Nedir?, (çev. Cem Çobanlı), P.S. İ. c. 1, say 4, 1998, s. 373.

⁷ Jerome J. Tobacyk, A Revised Paranormal Belief Scale, *The International Journal of Transpersonal Studies*, 2004, V 23, s. 94-98.

Milford' un çalışmalarında paranormal inançlar batıl inanç kavramını kapsayan daha geniş bir işlevi görmektedir. Bu boyutlardan çalışmamız için önemli olanlar aşağıda ele alınmaktadır.

1.1.1. Batıl İnanç Nedir?

Batıl inanç kavramının genel kabul görülen bir tanımı yoktur. Çünkü kimilerinin batıl, anlamsız ve boş kabul ettikleri inanç ve uygulamalar, diğerleri için doğru ve anlamlı olarak telakki edilmiştir.

Arapça “Haref” kelimesinden türetilen hurafe kavramı “akla ve gerçeğe aykırı düşen aldatıcı söz” anlamına gelir. Hurafe mantıkî temele dayanmayan, gerçek hayatla ilişkisi bulunmayan inanç ve uygulamalar, iyilik veya kötülük getirebileceğine inanılan güçler için kullanılır. Genellikle bu inançlar sihir veya büyüyle alakalıdır. Hurafe kavramı, batı dillerinde Latincedeki “superstitio” sözcüğünden gelen “superstition” kelimesiyle ifade edilmektedir. Bu kelime, eski halk inançlarının yeni ve dominant dinî anlayışın içinde varlıklarını sürdürmesi şeklinde olumsuz anlamda sihir ve kötü din manasında kullanılmaktadır.⁸

“Hurafe, “akla ve gerçeğe aykırı düşen aldatıcı söz” demektir. Mantıki temeli olmayan, telakki ve uygulamaları, din adına ileri sürülüp benimsenen batıl inanç ve davranışları ifade eden bir terimdir.”⁹

Varlı (2008) hurafeyi; uydurulmuş hikâye, akla ve gerçeğe aykırı düşen aldatıcı söz olarak tanımlamış, günlük konuşmada hurafenin, bu uydurma hikâye ve sözleri aktarma ve benimseme tutumu¹⁰ olarak da ifade etmiştir.

Örnek (1971) hurafeyi; “korku, çaresizlik ve çağrışım gibi psikolojik nedenlerle beliren, geleceği bilmek isteğiyle bazı rastlantı ve benzerlikleri, iyilik ya da kötülüğün ön

⁸ Ali Murat Yel, “Hurafe”, DİA, c. 18, s. 381

⁹ Hasan Cihan Güneş, *Bidat ve Hurafeler: Dinin Ruhuna Uymayan İnanç ve Uygulamalar*, Rehber Yayınları, 2006, s. 95.

¹⁰ Mustafa Varlı, *Bidat, Hurafe ve Batıl İnançlar*, İstanbul: Ensar Neş., 2008, s. 16.

belirtileri olarak değerlendiren; bilimin ve geçerli dinin reddettiği, bir takım doğaüstü kuvvetlerin varlığını kabul eden, kuşaktan kuşağa geçen yanlış ve boş inanmalardır”.¹¹

Hurafe, batıl ve paranormal inanç kapsamında yapılan diğer tanımlamalara bakıldığında, anlam olarak birbirine benzer tanımlar yapılmıştır.

“Hakikatin zıddı olan hurafe, aslı-esası olmayan, uydurulmuş, saf ve doğru inançlar arasına katılmış, bazı zaman ve mekânların uğuru veya daha çok uğursuzluğu ile ilgili olarak dillerde dolaşan abartılmış hikâyelerden ibarettir. Batıl inanışlar da bu asılsız söylentilere inanmak ve gereğine göre hareket etmek demektir.”¹²

Broad’ın tanımına göre “paranormal olgular eğer gerçek ise, bilimin temel sınırlayıcı ilkelerini ihlal eden” anlamına gelir. Örneğin; mucizeler, kıyamet, ruh, fiziksel ölümden sonra yeniden dirilme gibi geleneksel dini olguları, bilimin temel ilkelerine aykırı olduğu kabul edilmektedir.

Judd Marmor (1956) “paranormal inançları aslı- esası olmayan toplumun ulaştığı aydınlatıcı ilimlerle bağdaşmayan inanç ve davranışlar”¹³ olarak tanımlamıştır.

Genel itibariyle yapılan tanımlamaları dikkate aldığımızda, batı dünyası bilimin temel prensipleriyle uyuşmayan irrasyonel olguları, batıl inanç veyahut paranormal inançlar olarak değerlendirirken; İslam dünyası, hakikate aykırı, dinin temel inanç esaslarını, ibadet ve ahlak ilkelerini ve bunlara dayalı medenî uygulamaları zedeleyen mantık dışı inanışları, hurafe veya batıl inançlar olarak kabul etmektedir. Bu anlamda, bâtili bâtil yapan esas ölçü kimileri için bilim, kimileri için de dinin temel ilkeleri olarak görülmektedir.

Diğer taraftan, Tobacyk ve Milford gibi akademisyenlerin yaptığı çalışmalarına baktığımızda geleneksel dini inançları paranormal inançların bir boyutu olarak değerlendirilmiştir. Bazı yazarlar ise, dinin bilimsel verilere dayanmadığını, bu sebeple de hurafe ve batıl inançlara kaynak oluşturduğunu savunmaktadırlar. Hâlbuki İslam

¹¹ Sedat Veyis Örnek, *Etoloji Sözlüğü*, Ankara Üniversitesi Dil- Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1971, s. 42.

¹² İsmail Lütfi Çakan, *Hurafeler ve Batıl İnanışlar*, Marifet Yayınları, 1981, s. 12.

¹³ Vyse, *Believing in Magic...* s. 19.

dünyasında bilim dinden ayrı bir olgu değildir. Aksine İslam dini, akıl ve mantığa önem veren, insanları doğru yola sevk eden, her türlü mantıksız davranış ve uygulamalardan meneden, hurafelerle mücadele eden, sağlıklı bir hayat sürdürülmesine ehemmiyet vermektedir. Sağlıklı bir dini yaşamın hurafe ve batıl inançlardan uzak olan bir hayat olduğunu da dile getirmektedir.

Batıda olduğu gibi, İslam dünyası da batıl inançlara inanmanın ve garip davranışlarda bulunmanın başlıca sebeplerinin cehalet ve bilgisizlik gibi faktörler olduğunu düşünmektedir. Çünkü “bilgi güçtür, aydınlıktır, gerçeği tanımaktır”.¹⁴ Bilgisizlikten ötürü insanların hurafe ve batıl inançlara kapıldıkları öngörülmüştür. Dolayısıyla toplumu, yeterli ve sağlıklı bir din bilgisine sahip kılmakla, halkı hurafe ve batıl inançlardan arınabileceği ileri sürülmüştür. Görüldüğü gibi hurafe ve batıl inanç terimine olumsuz anlam yüklenilmiştir. Bu sebeple, hurafe ve batıl inançlara inanan kimseler, ilkel kabilelerin düşünce yapısına sahip, cahil ve bilgisiz kimseler olarak addedilmektedir. Ayrıca hurafe veya batıl inançlar, sadece dini konulara has değil; din dışı bazı konuları da içermektedir. Örneğin: UFO, uzaylı yaratıkların varlığı, uzaylı uçaklar gibi fenomenler de paranormal inançların bir şeklidir

1.1.2. ESP ya da Duyu dışı Algın’ın Özellikleri

1.1.2.1. Telepati

Yunanca Tele= uzakta, Pathos ise hissetmek kelimelerinden oluşan Telepati-uzaktan hissetmek anlamına gelir. Bu kelime, beş duyu organlarımızdan hiçbirinin aracılığı olmadan, düşüncelerin kafadan kafaya¹⁵ geçmesi şeklinde tarif edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, bir kimse uzaktaki bir kimsenin aklından geçenleri, duygu ve düşüncelerini hissetmesi anlamında kullanılır. Telepati hadisesine aşağıdaki örnek verilmiştir;

“O gün öğle üzeri, bir türlü kendimi işe veremiyordum; böylece son hastam da oda kapısından çıkar çıkmaz, her şeyi olduğu gibi bıraktım ve doğru yola koyuldum. Bilmem neden, son otobüsle şehre gitmem gerektiğini hissediyordum. Otobüste otururken, neden bu kadar acele ettiğimi, kendi kendime soruyordum; gülüp duruyordum! Sonra otobüsten indim, her zamanki gibi eve gideceğime, daha önce hiç geçmediğim bir sokağa girdim. Kaldırımın kenarında, iyice sarhoş olmuş, bir

¹⁴ İsmail Lütfi Çakan, *Hurafeler ve Batıl İnançlar...* s. 15.

¹⁵ David G. Myers, *Psychology*, 10th Edition, Worth Publishers, 2013, 259.

arkadaşıma rastladım. Motosikletine binmeye çalışıyordu. Sonradan anlattığına göre, ben tam o an yetişmeseymişim, motosikletine binip, göle doğru sürecektim ve buz gibi suların içinde hayatına son verecektim!”¹⁶

1.1.2.2. Duru görü:

Beş duyu organlarımızdan hiçbirinin aracılığı olmadan yer, kişi, eşya ve de gerçekleşmekte olan veya olacak bir hadise¹⁷ hakkında bilgi verme ve hissetme olarak tarif edilmiştir. Duru görü olayına aşağıdaki örnek verilmiştir;

“Küçük Silviya adlı bir kız, kaprisli bir çocuk olmamasına rağmen, bir haftalık okul tatilinde Lantıva Gölünün kenarındaki villalarına geldikleri akşam, bütün ısrarlara rağmen kendi odasında yatmak istememişti. Uzun uzadıya direnmiş, ağlamış, yalvarmış ise de, annesiyle babası, onun bu inadına karşı yumuşamamış ve başka bir odada yatmasına da izin vermemişlerdi. Akşam olunca Silviya kendi yatağında zorla yatmış ve uyku taklidi yapmıştı. Fakat evde herkes uyuduktan sonra kalkmış, koridordan geçerek ablalarından birinin odasına girmiş ve ablasının koynunda uyumuştur. Birkaç saat sonra, villa korkunç bir gürültü ile sarsılmıştı. Karların erimesiyle kopan büyük bir kaya arkadaki dağdan yuvarlanarak villaya, tam Silviya'nın yatmak istemediği odanın duvarına çarpmış, tavan ve duvarlar çökmüş, oda içinde eşyalar tanınmayacak şekle girmişti. Odanın yerinde kocaman bir oyuktan başka bir şey kalmamıştı. Bütün aile halkı Silviya'nın odasına dolmuş, hayretle olup bitenlere bakarak, Silviya'ya hiçbir şey olmadığını görmüşlerdi”.¹⁸

Yukarıda zikredilen telepatik olaylar genel olarak üç şekilde gerçekleşmektedir: Bunlar:

- 1) Rüya yoluyla
- 2) Uyanık durumdayken; beş duyu organımızla algılama (ses işitmek gibi)
- 3) Uyanık durumda görüntüsüz algılama. Bu, genel olarak huzursuzluk, endişe duymakla oluşur.¹⁹

1.1.2.3. Geleceği Bilme/ Prekognisyon:

Latince “pre” önce, “cognitio” bilgi edinmek anlamına gelen Prekognisyon, gelecekte gerçekleşebilecek olan vakaları önsezi yoluyla önceden bilme veya görme olarak tanımlanır.²⁰ Prekognisyon olayına aşağıdaki örnek verilmiştir.

¹⁶Onur Çınar, “Büyücülük Nedir?”, Yeni Yayınevi, İstanbul, 1978, s.17.

¹⁷David G. Myers, *Psychology*.....s.259

¹⁸Onur Çınar, “Büyücülük....”, s.16-17.

¹⁹Onur Çınar, “Büyücülük...”, s. 19.

“1993 yılının Noel akşamıydı ve ben 15 yaşındaydım... Gece 2' ye doğru, gördüğüm bir rüyadan, korku ve dehşete kapılarak uyandım. Pencere kenarında, annem ve benden 8 yaş büyük olan bir kızla oturuyordum. Aslında Elin'i 11 yaşından beri görmemiştim. Çalışmak için başka bir yere gitmişti. Bu rüyada yanımda oturuyordu. Tam bir hanım olmuştu. Yeşil bir elbise giymişti. Kızıl saçları omuzuna dökülüyordu. Sonra pencereden baktım, bir Almanın gelip, bir bayrak çektiğini gördüm. Bayrak bizim değildi ve göğe yükseldikçe güneşi örtüyordu. Gökyüzü tümüyle, bayrağın ortasından bir ordu bizim üstümüze doğru gelmeye başladı. Kan dökülüyordu. Elin bu sırada ayağa kalkmış, şöyle diyordu. Avrupa'da çok çetin bir savaş olacak; fakat ben o zamana kadar ölmüş bulunacağım. Böyle derken ağızından kan boşalmış, yere düşmüş ve ölmüştü. Başımдан aşağı ter boşanıyordu. 15 yaşındaydım ve rüyamda gördüklerimin gerçekten olacağına inanmıştım. Aradan 3 yıl geçmişti. Malmö'de bir iş bulmuş çalışıyordum. Kendimi biraz yalnız hissediyordum. Bir gün önümde kızıl saçlı, yeşil elbiseli bir kadın gördüm. Bu Elin olamaz mıydı? Rüyamda gördüğüm kadının aynıydı; adını söyledim, dönüp baktı ve beni tanıdı. Rüyamdan söz etmemeye karar vermiştim. (Yeşil elbisesini yeni almıştı). Bundan sonra çok güzel vakit geçirdik. Elin'in arkadaşları, benim de arkadaşım olmuştu. Sadece Elin'in öksürüğü onu rahatsız ediyor, fakat doktora gitmeyi reddediyordu. Fakat bir yıl sonra sanatoryuma yatmaya mecbur oldu. Rüyamda gördüğüm bayrak, şimdi gazelerde görülmüyordu. Ağustosun sonunda Elin'in öldüğü öğrendim. Ondan kısa bir süre sonra da 2. Dünya Savaşı çıkmıştı.”²¹

Hem telepati hem duru görü hâlihazırda var olan bir bilgileri aktarırken, kehanet/ Prekognisyon olayında ise hâlihazırda var olmayan bir bilginin farkında olma hali söz konusudur. Ayrıca Prekognisyon, telepati ve duru görüye paralel üçüncü bir kategori olmadığı iddia edilmesine rağmen rüya gibi duyu dışı algılama yollarla öğrenilebilmektedir.

1.1.2.4. Psiko-knezi/ Telekinezi:

Psi fenomenlerinde netice fiziki alanda alınırsa buna Psikokinezi denir. Psikokinezi kelimesi Yunancadan gelen “psyche” sözcüğünden türetilmiş olup “nefes”, “hayat”, “ruh”, kinein ise “hareket etmek” anlamına gelir. Hiçbir fiziksel temas olmaksızın maddeler üzerinde düşünce gücüyle etki yapma²² olarak tanımlanmaktadır. Örneğin; levitasyon (vücut veya eşyaları zihin gücüyle havaya kaldırmak), nazar, eşyaları hareket ettirmek,

²⁰Shelley L. Rattet, Krisanne Bursik, “Investigating the Personality Correlates of Paranormal Belief and Precognitive Experiences”, *Personality and Individual Differences*, 31, 2001, s. 434.

²¹ Onur Çınar, “Büyücülük...”, s. 26.

²² Ali Köse, Ali Ayten, *Din Psikolojisi*, Timaş Yayınevi, 2. Baskı, 2012, s. 176.

metalleri kıvırmak vb. Parapsişik hadisesinde eşyanın zihin üzerine tesiri varken, parafizik olaylarında ise zihnin madde üzerine tesir etmesi söz konusudur.

Psişik deneyimlerinin fiziksel olarak gözle görünmemesi ve kendiliğinden oluşan bir vaka olduğu ve dolayısıyla alışılmışlığın, olağanlığın ötesinde²³ olması sebebiyle bilimsel olarak açıklanması ve kabul edilmesi mümkün olmamaktadır.

1.1.3. Ruhçuluk

Ruhçuluk; ruhla ilgilenme, ruh çağırma ve onlarla ilgili bilgi toplama demektir. Ruhlarla temas kuran, konuşan kişilere de medyum denilir. Diğer bir ifadeyle, ruhlar medyumların ağzı ile konuşur, şekillenir ve eşyaları hareket ettirir.²⁴

Ruhçuluk olayının ortaya çıkışı 1948 yılında New York yakınlarındaki Hydesville köyünde yaşayan Fox ailesinde başlamıştır. Fox ailesinin oturduğu evde gece gündüz duyulan gürültüler, eşyaların kendiliğinden hareket etmeleri ve gözle görünmeyen varlıkların evde bulduklarına dair işaretler vardı. Fox'un kızları Kate ve Margaretta bu açıklanmayan varlıklarla iletişim kurmayı başarır. Başta parmaklarını şaklatarak, 20'ye kadar saydırmak (20 kere duvara vuruş şeklinde ses çıkarmak) suretiyle "evet" ya da "hayır" soru şeklinde iletişim kurulmuştu. Fox kardeşler giderek daha çok sayıda dost akraba gibi bedensiz varlıklarla iletişim kurmaya çalışmışlardı. Tüm bu olayların ülkede geniş bir ilgi uyandırması üzerine "spiritüalizm/ ruhçuluk kültürü" ortaya çıkmıştır.²⁵

Spiritüalizm terimi Latince "ruh" anlamına gelen "spiritus" sözcüğünün sıfatı "spiritualis" sözcüğünden türetilmiş olup ruhçuluk anlamında kullanılmaktadır. Öte yandan, ruhçuluğun temelinde animizm/ canlılık, yani her varlığın canlı olduğu ve dolayısıyla her nesnenin bir ruh tarafından yönetildiği görüşü vardır.²⁶ Animizm kavramı da Latince "canlı", "ruh" anlamına gelen "anima" kökünden gelmektedir.

Antropolog Sir. Edward Taylor'a göre animizmin ilkel insanların dini olduğunu ileri sürmüştür. Çünkü ilkel insan doğadaki her şeyi canlı ve hayat sahibi olarak görmüştür.

²³ Joseph H. Rush, "Parapsikoloji; Tarihsel Bir Bakış", çev. Cem Çobanlı, s. 374-375.

²⁴ Arif Arslan, *Bütün Dinlere.....* 25-26.

²⁵ Joseph H. Rush, "Parapsikoloji; Tarihsel Bir Bakış", çev. Cem Çobanlı, s. 387.

²⁶ Arif Arslan, *Bütün Dinlere ve İnançlara Göre Ruhçuluk ve Reenkarnasyon*, Nokta Kitap, İstanbul, 2008, s. 21.

Bu şekilde, ilkel insanlar akıl ve mantıkla çözemediği doğadaki olayları ruh kavramıyla açıklamaya çalışmışlardır. Hatta bunları putlaştırıp totem haline getirmişlerdir. Gördükleri rüyaları, ruh kavramıyla açıklayıp, ruhlarının bedenlerinden çıkıp seyahat ettiklerini ileri sürmüşlerdir. İlkel insan topluluğu doğadaki bütün varlıklara/ nesnelere ruh kavramıyla anlam kazandırmış ve neticede cansız şeylerle iletişim kurmaya çalışmışlardır.²⁷

1.1.4. Reenkarnasyon

Reenkarnasyon veya tenasüh olarak ifade edilen bu terimler tekrardan doğuş anlamına gelmektedir. Bu öğretiyeye göre, ölen bir insanın ruhu hayatı boyunca yaptığı iyilikler veya işlediği günahlar sonucunda başka bir insan veya hayvan gibi canlının vücuduna girerek dünyaya tekrardan geldiğine inanılır. Dolayısıyla reenkarnasyon veya ruh göçü, ruhun sürekli olarak bedenlendiğine inanan spiritüalistler'in bu olaya verdiği bir addır. Daha çok Brahmanizm ve Budizm inançlarından kaynaklanan Reenkarnasyon öğretisi gerek Müslüman gerekse Yahudilik ve Hristiyan tarafından hiçbir şekilde kabul edilmeyen ve reddedilen bir öğreti şeklindedir.²⁸

“İnsanın tekâmülü için bir kere dünyaya gelmek ve bir ömür yetmez. Bu yüzden (hâşâ) Allah yaptığı bu hatayı telafi etmek için, onların idarelerini kendi ellerine vermiş ve defalarca, yüz kere, bin kere, yüz bin kere veya daha fazla kereler, olgunlaşıp, tam tekâmül edinceye kadar, yani melekleşip cennetlik oluncaya kadar ruh, değişik bedenlerde dünyaya gelir ve gider” ifadesiyle ruhçular reenkarnasyon olayını özetler. Oysaki dinimizde reenkarnasyon olayına yer vermez. Allah hariç her şeyin zıddıyla yaratılması bunun bir göstergesidir. Nasıl ki gece gündüzle, iyilik kötülükle, yaz kışla, haram helalle, doğru yanlışla anlam kazanıyorsa cennet ile cehennem o şekilde tarif edilmekte ve değerlendirilmektedir. Biri olmadan diğerini tarif etmek mümkün olmamasının yanı sıra her biri birbirine bir ölçü olmaktadır.²⁹

²⁷ Arif Arslan, *Bütün Dinlere*..... s.21-22.

²⁸ Arif Arslan, *Bütün Dinlere*..... s.54-55

²⁹ Arif Arslan, *Bütün Dinlere*..... s.58-59

1.1.5. Büyü

Büyücülük, bir insanı etki altına almak, ona istemediği şeyi zorla yaptırmak ve bazen de hastalıkların iyi olmasını sağlamak amacıyla meydana getirilen bir hadise olarak tanımlanmaktadır.³⁰ Büyü kavramı, esasen ilkel kabilelerin düşünce ürünü olarak addedilmektedir. Bu bağlamda J. Frazer “Altan dal” çalışmasında büyü kavramını iki kategoride değerlendirmiştir. Birincisi, arzu edilen olayların meydana gelmesi için yapılan olumlu büyü ya da büyücülük. İkincisi ise arzu edilmeyen olaylardan sakınmak amacıyla yapılan olumsuz büyü ya da tabu.³¹ Bununla beraber Frazer çalışmasında sempatik büyüün iki önemli ilkesinden bahsetmektedir.

- a) **Homeopati ya da Benzerlik yasası;** benzerin kendi benzerini doğuracağı ilkesidir. İsteddiği etkiyi yalnızca taklit etmekle yaratabileceği düşüncesidir. Örneğin; bir kimse zarar vermek ya da yok etmek istediği kişinin/ düşmanın bezden, tahtadan ya da herhangi bir malzemeden benzerini yaparak, ona oyuncak bebek üzerinden zarar verebileceğini inanmasıdır. Mütenasip oyuncak bebek nasıl ıstırap çekiyorsa kişinin de aynı ıstırap çekeceği, yapma bebek yok olunca onun da öleceği düşüncesiyle yapılan bir uygulamadır.³²
- b) **Temas ya da Bulaşma Yasası;** bir kez birbirine dokunmuş nesnelere fiziksel temas kesildikten sonra da, mesafeden birbirini etkilemeye devam edeceği ilkesidir. Diğer bir ifadeyle, kişinin bir zamanlar dokunduğu nesneye bir şey yapmakla aynı etkiyi o kişinin üzerinde yaratabileceğini düşünmesidir.³³

Frazer çalışmasında büyüünün yanıltıcı bir davranış kılavuzu olduğu kadar sahte bir doğal sistemi olarak açıklamıştır. Bununla beraber ilkel büyücünün, büyüü yalnızca pratik yönüyle bildiğini; eylemlerin içindeki soyut ilkeleri hiç düşünmediğini dile getirmektedir. Böylesi yanlış inanca dayalı davranışlar aslında olaylar üzerinde kontrol sağlama girişimi olduğunu ifade etmektedir.³⁴

³⁰ Onur Çınar, “Büyücülük...”, s. 3.

³¹ J. Frazer, *The Golden Bough*..., s.32-33

³² J. Frazer, *The Golden Bough*..., s.S.23-25

³³ J. Frazer, *The Golden Bough*..., s.52

³⁴ J. Frazer, *The Golden Bough*..., s. 22-33.

Batıl inançları konu alan çalışmalara bakıldığında, ritüel, tılsım, muska, kehanet gibi konular araştırılmışken, paranormal inançları elen alan çalışmalarda ise psikokinezi, telepati, büyücülük ve ruhçuluk gibi konular incelenmiştir. Tüm bu inançlar esas olarak büyü ve büyüsel düşünmeden kaynaklandığı düşünülmektedir.

1.2. Kişilik

Geçmişten günümüze kadar batıl ve paranormal inançlar, insanların yaşamlarında önemli bir yer tuttuğundan bu inançların kültürel, ekonomik, kültürel olmak üzere sosyo-psikolojik nedenleri de araştırılmıştır. Bu araştırmalara bakıldığında batıl ve paranormal inançlara inanmak kişinin kişilik özelliğine bağlı olabileceği ileri sürülmüş ve bu alanda birçok çalışmalar yapılmıştır. Çalışmamızda da batıl ve paranormal inançların bireylerin kişilik özellikleriyle ilişkisi inceleneceğinden dolayı kişilik konusuna kısaca değinmek istedik.

Kişilik, bireyin doğuştan getirdiği ve yaşam boyunca kazandığı, onu diğer insanlardan ayıran özelliklerin tamamı olarak tarif edilebilir. McCrae ve Costa (1989) “kişiliği, bireyin farklı durumlarda ortaya koyduğu davranışları açıklayan, sürekliliği olan, kişisel arası, duygusal, motivasyonel, deneyime dayalı etkileşim tarzı”³⁵ olarak tanımlamıştır.

Kişilik konusunda çeşitli kuramlar ileri sürülmüştür, son zamanlarda bu kuramlar içerisinden en dikkat çeken Beş Faktör Kişilik Modeli olarak adlandırılmaktadır. Kişiliğin tanımlanmasına ve ölçülmesine yönelik olarak ilk defa Paul Costa, Jr ve Robert McCrae tarafından geliştirilen bu model, son yıllarda üzerinde pek çok ampirik çalışmanın yapıldığı, farklı dillerde ve ülkelerde çalışmalarla desteklenen bir model olmuştur. Beş faktör modeli kişiliğin beş genel boyutunu ve bunların içerdiği özgül özelliklerinin hiyerarşik bir sıralama içinde vermektedir. Model, dışa dönüklük, nörotisizm, uyumluluk, deneyime açıklık ve sorumluluk alt boyutlarından oluşmaktadır.

³⁵ Tayfun Doğan, “Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ve Öznel İyi Oluş”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14 (1), 2013, s. 56-64.

1.2.1. Beş Kişilik Faktörün Özellikleri:

1.2.1.1. Nörotisizm

Nevrotik kişilik özelliğine sahip bireyler olumsuz duyguları yaşayamaya ve psikiyatrik hastalıklara/ bozukluklara maruz kalmaya daha eğilimli oldukları vurgulanmaktadır. Bu bireyler genel olarak endişeli, gergin, kızgın, depresif, huzursuz, düşüncesiz ve savunmasız gibi niteliklerle tanımlanmaktadır. Bunun aksine nevrotik seviyesi düşük bireyler sakin, rahat, dengeli ve soğukkanlı özellikler gösterirler.³⁶

1.2.1.2. Dışa Dönüklük

Dışa dönük bireyler genel olarak samimi, sosyal, girişken, heyecanlı, neşeli ve enerjik olma gibi özellikleri taşımaktadırlar. İnsanlarla birlikte olmayı ve eğlenmeyi seven, arkadaşça davranma, konuşkan, istekli ve baskın olma gibi özellikleri de içermektedirler. Aksine içe dönük insanlar ise içine kapanık, sessiz, çekingen, utangaç, sakin olarak tanımlanmaktadır.³⁷

1.2.1.3. Deneyimlere/ Yeniliklere Açık Olmak / Açıklık

Yüksek seviyede açıklık özelliğine sahip olan bireyler yaratıcı, meraklı, kendi düşünce ve duygularına yönelen kişiler olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca hayal kuran, estetik, değer biçen, hareketli, maceracı ve farklılık arayan özellikler de bu faktörü temsil etmektedirler. Düşük seviyede açıklık özelliğine sahip bireyler ise değişime direnen, geleneksel bakımından yargılayan, muhafazakâr değerlere önem veren, tutucu olarak değerlendirilmektedirler.³⁸

1.2.1.4. Uyumluluk

Uyumluluk düzeyi yüksek kişiler güvenilir, açık sözlü, fedakâr, şefkatli, yardımsever, uysal, alçak gönüllü ve yumuşak başlı olarak tanımlanmaktadır. Bunların

³⁶ Bknz. Paul T. Costa, Robert R. McCrae, “ Domains and Facets: Hierarchical Personality Assessment Using the Revised NEO Personality Inventory, *Journal of Personality Assessment*, 1995, 64(1), s. 21-50;

³⁷ Bknz. Robert R. McCrae, “An Introduction to the Five- Factor Model and Its Applications”, *Journal of Personality*, V 60 (2), 1992, s. 175-215.

³⁸ Bknz. Joyse E Bono, Terry L, Boles, Timothy A. Judge, Kristy J. Lauer, “ The Role of Personality in Task and Relationship Conflict, *Journal of Personality*, Vol 70(3), 2002, s. 311-44

aksine uyumluluk düzeyi düşük kişiler ise şüpheli, kinci, yarışmayı seven, acımasız ve merhametsiz, ben-merkezci, kıskanç, güvensiz olarak değerlendirilmektedirler.³⁹

1.2.1.5. Sorumluluk

Sorumluluk kişilik özelliği yetenekli, düzenli, işine saygılı, başarıya yönelik, öz disiplinli, titiz, temiz, ihtiyatlı olma olarak tanımlanmaktadır. Tam tersine sorumluluk düzeyi düşük bireyler dağınık, tembel, sorumsuz, gayretsiz ve dikkatsiz olarak değerlendirilmektedir.⁴⁰

1.3. Batıl ve Paranormal İnançlara İnanmanın Psikolojik Yönü

İnsanların batıl ve paranormal inançlara neden inandıkları her zaman merak edilmiştir. Her alandan izahlar getirilmiştir. Zihinsel ve duygusal olarak irdelenmeye çalışılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında kültürel, sosyolojik, ekonomik ve psikolojik olmak üzere pek çok nedeni olabileceği ileri sürülmüştür. Her batıl inanç türü farklı nedenlerle ortaya çıkabileceğinden dolayı bir batıl inanç için yapılan izah diğeri için geçerli olmayabilir. Bir batıl inancın birden fazla nedeni olabileceği gibi bir neden de birçok batıl inanç ve davranışlara yol açabilir. Bu konudaki temel nedenleri şu şekilde sınıflandırılabiliriz.

1.3.1. Belirsizlik Duygusu

Günlük hayatımız belirsizliklerle doludur. Hayatımızın en kritik hâdiseleri bile tahmin edilemez ve beklenmedik bir anda cereyan eder. Araba sürerken, maddi yatırım yaparken, iş değiştirirken, bir gönül ilişkisine girerken bazı riskler alırız. Bu eylemlerimizin sonucunda mutluluk da duyabiliriz, üzüntü de. Ama bu süreçte kesin olan bir şey vardır ki, o da belirsizlik duygusudur.⁴¹

³⁹Bknz. Paul T. Costa, Robert R. McCrae; David A. Dye; “ Facet Scales of Agreeableness and Conscientiousness: A Revision of the Neo Personality Inventory”, *Personality Individual Differences*, Vol. 12, no 9, 1991, s. 887-898.

⁴⁰ Bknz. Joyse E Bono, Terry L, Boles, Timothy A. Judge, Kristy J. Lauver, “ The Role of Personality in Task and Relationship Conflict, *Journal of Personality*, Vol 70(3), 2002, s. 311-44; Paul T. Costa, Robert R. McCrae; David A. Dye; “ Facet Scales of Agreeableness and Conscientiousness: A Revision of the Neo Personality Inventory”, *Personality Individual Differences*, Vol. 12, no 9, 1991, s. 887-898.

⁴¹ Vyse, *Believing in Magic...*, s. 5.

Belirsizlik insan tecrübesinin kaçınılmaz bir ögesidir. Ancak insanlar bu konuda farklı yaklaşımlar gösterir. Kimisi risk almayı sever: kumar oynar, hızlı araba sürer, uyuşturucu kullanır, paraşütle atlamaktan zevk alır. Bu tip insanlar belirsizliği kendileri için bir zevk haline getirirler. Kimisi de belirsizlikten aşırı derecede rahatsız olabilir, hatta çeşitli fobi ve depresyon gibi psikolojik problemler yaratabilirler. Ancak insanların çoğu bu iki uç arasında orta bir yerde bulunur; hayatlarını bu tür risklerden ve kontrolleri dışında kalan beklenmedik hâdiselerden uzak tutmaya çalışır. Kimileri hayatın getirdiği sürprizleri psikolojik şaşkınlık yaşamadan kolaylıkla atlatabilirken, kimileri de dini inançlara sarılmak suretiyle anlam bulmaya çalışırlar. Kimileri de inançlara yönelerek batıl davranışlar sergilerler.⁴²

Belirsizlik, insanda geleceğe yönelik kaygı ve korku duygusu yaratır. İnsan kaygı ve korkunun çok yoğun olduğu durumlarda bu halinden kurtulmak için batıl inançlara yönelir. Batıl inançlar kaygı ve korkudan sıyrılmak için bir çıkış/kurtuluş yolu olabilir ve insana istenmeyen olumsuz olaylar karşısında güvende olduğu hissi verebilir. Batıl davranışlar, hayattaki meşakkat ve engelleri, olası olumsuz vakaları ve başarısızlıkları önlemek, sıkıntı ve belalardan uzak durmak, kötü niyetli insanlardan gelebilecek zararlardan ve nazardan korunmak için yapılır. Diğer bir ifadeyle, batıl davranışlar savunma görevini üstlenmektedir. Örneğin; kara kediyle rastlandığı zaman, kişi sol omzunun üstünden tükürmek ya da üstündeki kıyafetinde bir değişiklik (fermuar çekmek gibi) yapmasıyla olası kötülük ve uğursuzluğu defettiğini düşünmektedir. İnsanlar en çok evlilik, doğum, çocuk yetiştirmek, cenaze, önemli görüşmeler gibi hayatî meselelerde (öğrenciler sınav zamanlarında) batıl inançlara yönelirler.⁴³ Bütün bu batıl davranışlar belirsizliğin insanda yarattığı kaygı ve korku duygusundan kaynaklanmakta ve beslenmektedir.

1.3.2. Geleceği bilme arzusu

Her gün belirsizliklerle yüzleşen insan, hayatın kendisine hazırladığı olayları merak eder. Diğer bir ifadeyle, geleceği bilme arzusunun arkasında kendi hayatında meydana

⁴² Vyse, *Believing in Magic...*, s. 5. Ayrıca bkz. Ali Köse, Ali Ayten, “Batıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko- Sosyolojik Bir Analiz”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 3, 2009, s.49 -70.

⁴³ İu. V. Saenko, “The Superstitions of Today’s College Students”, *Russian Education and Society*, 2005, s. 82-86

gelecek olayları anlama ve kendi kaderleri hakkında çeşitli işaretleri yakalama ve nihayetinde kendilerini olumlu veya olumsuz şeylere karşı hazırlama isteği yatmaktadır.⁴⁴ İnsanın geleceği bilme arzusu bir sürü batıl inançların doğmasına yol açmıştır. Dünyanın hemen hemen her yerinde günlük gazetelerde, dergilerde, kitaplarda ve filmlerde el falı, yıldız falı, günlük burçlar gibi astrologların, kâhinlerin vb. geleceğe dair kehanetlerine büyük yer verilmektedir.⁴⁵ Görüldüğü gibi dini inancın olmadığı yerde batıl inançlar yer alır. Allah inancı var bir insan Allah'a sığınmak ve Ona teslim olmak suretiyle kaderin getirdiği olumlu ya da olumsuz olaylara karşı tevekkül gösterir. Çünkü inandığı Yüce Allah başlarına gelen olaylardan haberdar olduğunu bilir. Ancak Yüce Yaratıcıya inanmayanlar veya Ona tam manasıyla teslim olamayanlar, dertlerinin dermanını yaratılanlarda bulmaya ve bu şekilde kendi arzularını tatmin etmeye çalıştığı görülmektedir.

1.3.3. Çaresizlik

İnsan, hastalık veya gelecekle ilgili öngöremediği şeyler karşısında acizdir. “Acizlik, insanın yapamayacağı şeyler karşısında güçsüz ve çaresiz kalması demektir.”⁴⁶ Hastalık, yoksulluk, felaket veya ihtiyaçlarını giderememe gibi durumlarda insan doğal olarak kendisini güçsüz ve çaresiz hisseder ve buna çözüm olarak kendisine fayda vereceğine inandığı suni çözümlere yönelir. Bu anlamda, türbelerde çaresizlikten kaynaklanan batıl inanç ve davranışların pek çok örneği mevcuttur.⁴⁷

1.3.4. Bilişsel çelişki

Festinger (1957) tarafından geliştirilmiş bilişsel çelişki kuramına göre kişi birbirleriyle tutarsız ya da birbirine uymayan iki ya da daha fazla bilişe sahip olduğu durumda psikolojik bir gerilim yaşar. Bu kuram özellikle insanlarda tutumlar ile davranışlar arasındaki tutarsızlık ya da çelişkiler üzerinde odaklaşır. Festinger, insanların davranış, inanç ve tutumlarında uyum arayış içerisinde olduklarından ve bu öğeler arasındaki tutarsızlıktan kaynaklanan gerilimi azaltmaya çalıştıklarından bahseder.

⁴⁴ İu. V. Saenko, “The Superstitions of Today...”, s.83. Ayrıca bkz. Ali Köse, Ali Ayten, “Batıl İnanç ve Davranış...”, s. 55.

⁴⁵ Sedat Veyis Örnek, “Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla ilgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki”, *Ankara Üniversitesi Basımevi*, 1966, s.18

⁴⁶ Nevzat Tarhan, *İnanç Psikolojisi*, Timaş Yayınları, 2013, s. 193-196

⁴⁷ Ali Köse, Ali Ayten, “*Batıl İnanç ve davranışlar...*” s. 57.

Tutarsızlıktan kaynaklanan psikolojik gerilimin giderilmesi de ancak çelişkinin ortadan kalkmasıyla mümkündür. Bu çelişki kişinin kendi davranışını ya da tutumunu değiştirmesiyle giderilebilir, fakat insanlar çoğu kez tutumlarını değiştirirler. Bu bağlamda düşünüldüğünde, kişi batıl inançlara inanmadığı halde batıl davranış gerçekleştirdiği vakit bilişsel çelişki yaşar.⁴⁸ Örneğin, merdiven altından geçilmesi ya da kara kediyle rastlanması bir uğursuzluk getirmeyeceğine dair bir inanca sahip kişi merdiven altından geçmekten veya kara kediyle rastlamaktan kaçınırsa tutum ve davranış arasında bir uyumsuzluk meydana gelir. Davranışını değiştirmek oldukça zor olduğundan tutumunu değiştirir ve zamanla merdiven altından geçmenin ve kara kediyle rastlamanın bir uğursuzluk getireceği yönünde bir düşünce geliştirir.

1.3.5. Yanlış neden- sonuç ilişkisi

Davranışçı psikolog Skinner (1948) batıl davranışı “güvercinlerin verdikleri tepkilerin şans eseri pekiştiricilerle ilişkilendirilmesinden kaynaklanan stereoptik ve yinelenen davranış olduğunu” ifade eder. Skinner’in tanımlamasında da ifade edildiği gibi batıl inançlar sadece insanlara özgü değildir ve bir batıl inancın ortaya çıkması zaman zaman bahsedilen temel psikolojik öğrenme mekanizmalarıyla açıklanabilmektedir.⁴⁹ Skinner tarafından 1948’de yapılan çalışma batıl davranış ile ilgili psikoloji literatüründe ilk deneydir.

Bahsedilen motivasyonel sebeplerden dolayı vücut ağırlığı normalin 75%-ine getirilmiş aç bir güvercin yiyecek gözü olan bir kutuya konmuştur. Aç güvercin gözün içindeki yiyecekleri görmektedir, fakat hiçbir şekilde yiyeceklere direk olarak ulaşamamaktadır. Yalnız önceden belirlenen sabit bir sıklıkla (30 sn) birkaç yiyecek güvercine verilmektedir. Deney sonucunda Skinner, güvercinin yiyecek verilmeden hemen önceki davranışını tekrarladığını bulmuştur: tek ayaküstünde durma, zıplama, etrafında dönme gibi. Oysa bu davranışlarla yiyeceğin verilmesi arasında hiçbir ilişki yoktur. Güvercin tek ayaküstünde dururken yiyeceğin verilmesi tamamen bir tesadüftür, fakat güvercin kendi davranış ile yiyecek arasında bir nedensel ilişki varmış gibi davranıyordu.

⁴⁸ E. Aronson, T. Wilson, R. Akert, (çev: O. Gündüz), *Sosyal Psikolojisi*, s. 301-306; İ. Ayhan, F. Yazar, “Batıl İnançların Psikolojisi”, *Pivolka*, Yıl 4, ÖDTÜ, Psikoloji Bölümü, s. 18-19; Ali Köse, Ali Ayten, *Batıl İnanç ve davranışlar...*”, s. 53.

⁴⁹ İ. Ayhan, F. Yazar, “Batıl İnançların.....” s. 17

Bu davranış Skinner tarafından batıl olarak tanımlanmıştır. İnsanlar da yanlış sebep- sonuç ilişkisi sonucunda batıl inançları benzer şekilde öğrenebilmekte ve batıl davranışları uygulamaya devam etmektedir.⁵⁰

1.3.6. Sosyal uyum ihtiyacı/ sosyal etki

Sosyal psikologlar bireyin davranışının başka birey ve gruplar tarafından nasıl etkilendiği konusuyla uzun zamandır ilgilenmektedirler. Sosyal etki adı altında, birey inanç ya da davranışlarını bağlı oldukları grubun standartlarıyla uyacak biçimde değiştirerek topluma uyum sağladığı görülmektedir. Bireyin topluma uyma davranışı gerçek bir tutum değişmesini yansıtabileceği gibi, sadece grubun düşüncesini kabul etmiş gibi görünmesinin bir sonucu da olabilir. Bu konuda ilk deneyim çalışması yapan Muzaffer Şerif olmuştur. 1936 yılında yapılan bu çalışmada erkek üniversite öğrencileri karanlık bir odada otururlar, tek bir ışık noktasına bakmaları ve sonra onlardan ışığın ne kadar hareket ettiğini tahmin etmeleri istenilir. Ancak katılımcılar sık sık değişik hızlarda ve değişik yönlerde hareket eder gibi görünen ışığın hareket miktarını tahmin etmeyi güç buldular. Işık durağan olmasına rağmen, hareket ediyormuş gibi görünür. Başta farklı tahminlerde bulunan kişiler başkalarının tepkilerini dinledikçe katılımcıların yanıtları giderek birbirlerine benzemeye başladılar, hatta daha sonra tek başlarına tekrar yapmak istendiğinde bile sonuçlar değişmedi. Deneyim sonucu gösteriyor ki insanlar başkaları tarafından kabul edilmek ve sevmek istedikleri için topluma ayak uyduruyorlar. Bununla beraber, belirsiz ve bulanık durumlarda, insanların tutarlı bir akran tarafından belirlenen norma uymak eğiliminde olduklarını da göstermiştir.⁵¹

Solomon Asch (1955) ise belirsizlik durumlarda insanlar başkalarına uyma eğilim gösteriyorsa, bu durum ortadan kaldırılrsa uyma eğilimi de ortadan kalkar mı sorusunu araştırdı. Deneyimde, beş öğrenci masa çevresine oturdular ve kendilerine çizgi

⁵⁰ B. F. Skinner, "Superstition In the Pigeon", *Journal of Experimental Psychology*, 1948, s. 1-8; Ayrıca bkznz. Stuart A. Vyse, *Believing in Magic.....*, s. 76-77; Güliz Ulu, *Batıl İnançların Çin Toplum Yaşamına Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2012; İshak Aşar, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Öğrencilerin Batıl İnançları Üzerindeki Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2012; M. C. Schippers, P. A.M Van Lange, "The Psychological Benefits of Superstitious Rituals in Top Sport", *Erasmus Research Institute of Management*, 2005, s. 4

⁵¹ Shelley E. Taylor, Letitia Anne Peplau, David O. Sears, *Sosyal Psikolojisi*, (çev. Ali Dönmez), İmge Kitabevi, 2012, s. 212-219.

uzunluklarına ilişkin yargılarda bulunmaları söylendi. Öğrencilere üzerinde tek siyah çizgi bulunan bir kartla, üzerinde üç siyah çizgi bulunan başka bir kart gösterildi ve onlardan birinci karttaki çizginin ikinci karttaki üç çizgiden hangisine eşit olduğunu söylenmesi istenildi. Hangi çizginin standart çizgiye eşit olduğu aşikârdı ve burada belirsiz bir durum yoktu. Kartlar gösterildiğinde, denekler oturma sırasına göre yüksek sesle yanıt verdiler. Birinci ve ikinci denemede herkes doğru yanıtlar. Buraya kadar bir sıkıntı yoktu. Ancak üçüncü denemede, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kişi sırasıyla yanlış olduğu açıkça belli bir yanıt verirler. Sıra beşinci kişiye gelince, şaşırılmış halde aynı yanıtı verir, ancak önceki deneklerin yanlış yanıt verdiğiinden şüphesi yoktu. Buna rağmen, grubun yanıtına katılarak uyum sağlar. Sonuç itibariyle, insanlar gerçekten başka insanların normlarına uymakta, onlar gibi davranmaktadır. Her iki deneyimden görülüyor ki ister belirsiz bir durum olsun, ister açık seçik ortada olduğu bir durum olsun, insanlar çoğunluğa uyum sağlama eğilimindedir. Batıl inançlara inanmadığı halde ya da kendi başına olduğunda yapmayacağı birtakım batıl davranışları sırf topluluğa uyma adına gerçekleştirebilirler.⁵²

1.3.7. Kutsallaştırmanın Yön Değiştirme

İnsanda inanma konusunda genetik bir eğilim vardır. Bu eğilim doğru bir şekilde karşılanmadığında, Tanrı yerine başka sebepler kutsallaştırılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kutsallaştırma din alanında gerçekleştirilmediği takdirde, içeriği farklı olmakla birlikte benzer kalıplarda başka alanlara kaymaktadır. Bu şekilde gen ifadesi bastırılır ve başka şekillerde dışa vurabilir. Bastırılan gerçek inançların yerini batıl inançlar alır. Çünkü insandaki inanma isteği boşluk kabul etmez. Bu yüzden batıl inançlara meyledebilirler.⁵³

1.3.8. Bilgi Eksikliği/ Cehalet

İnsanoğlu sık sık irrasyonel davranma eğilimindedir. Olayları değerlendirirken gerek ön yargı gerekse bilgi eksikliği nedeniyle hatalı mantıksal çıkarımlarda bulunur. İnsanın bu özelliği batıl inanç ve davranışlara katkıda bulunur.⁵⁴

⁵² Vyse, *Believing in Magic...*, s. 162-164; Shelley E. Taylor, Letitia Anne Peplau, David O. Sears, *Sosyal Psikolojisi...*, s. 212-219.

⁵³ Nevzat Tarhan, *İnanç Psikolojisi...*, s. 193-196; Ali Köse, Ali Ayten, “*Batıl İnanç ve Davranışlar...*”, s. 57.

⁵⁴ Vyse, *Believing in Magic...*, s.95

Hurafelerin ortaya çıkmasında ve yayılmasında bilgi eksikliği/cehalet önem arz etmektedir. Hurafelerin yayılmasında halkın dinî konularda bilgisiz olması ve tatmin edici bir din eğitimi ve öğretimin olmayışı etkili olmaktadır.⁵⁵ Özellikle türbelere çaput bağlama, sihir ve büyüden medet umma, gizli güçleri olduğuna inanılan şahıs ve mekânların varlığını kabul gibi anlayışlarda bu durum kendini göstermektedir.

Hristiyanlıkta olmakla beraber İslam dininde falın her çeşidi yasak ve büyük günah olarak sayılır. Kurt Hasel' in Batıl İnançlar kitabında ifade edildiği gibi astroloji ve buna bağlı fallarla uğraşan bir kadın, bunun dinde büyük günah ve yanlış bir şey olduğunu öğrenince; “ Tanrı'nın bu falcıları yalancı olarak tanımladığını bilmiyordum. Falcılığın, Tanrı'nın gözünde günah olduğunu bilmiyordum. Eğer bu günahsa bir daha bu gibi şeylere yaklaşamayacağım”⁵⁶ diye itirafta bulunmuştur. Bu örnekten anlaşılacağı gibi halk dinî konularda yeterince bilgi sahibi olmadığında hak ile bâtılı karıştırır. Bu durum, insanların hurafe ve bâtıl inançlara inanmasına ve halk arasında birçok hurafenin yaşamasına zemin oluşturmuştur.

1.3.9. Taklit Etme Güdüsü

Taklit etme güdüsü, insanın doğasında vardır. Özellikle çocuklar davranış kaidelerini başkalarından öğrenirler. Onlar başkalarının yaptığı hareketleri gözlemleyerek aynısını yaparlar.⁵⁷ Çocuklar, anne- baba başta olmak üzere çevresinde bulunan başka insanların davranışlarını yanlış ya da doğru olarak süzmeden birebir taklit ederler. Bu şekilde batıl inanç ve davranışlar öğrenilmekte ve benimsenmektedir.

Taklit sonucu geçmiş kavimlerden günümüze aktarılan gelenek ve görenekler mutlak doğru olarak kabul edilip sürdürülmektedir. Bu şekilde geçmişin batıl anlayışları bugün de devam etmektedir. Bununla ilgili örnekler Kurânda pek çok yerde verilmektedir. Mekkeli müşrikler; “Çirkin bir iş işledikleri vakit ‘biz atalarımızı bunun üzerinde bulduk, Allah da bize bunu emretti” derler. De ki: “Şüphesiz Allah çirkin işleri emretmez. Siz bilmediğiniz

⁵⁵ Abdullah Çobanoğlu, Halk Arasında Yaşayan Hurafeler Üzerine Bir Alan Araştırması (Bursa/Osmangazi Örneği),(Yüksek Lisans Tezi), 2006, s. 26. Ayrıca bkz. İshak Aşar, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Öğrencilerin Batıl İnançları Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2012.

⁵⁶ Kurt Hasel, *Batıl İnançlar (Kapılma ve Kurtulma)*, Zafer Matbaası, İstanbul, 1998, s. 28.

⁵⁷ Vyse, *Believing in Magic...*, s. 157

şeyleri Allah'ın üzerine atıyorsunuz?"⁵⁸. Buna benzer birçok ayet-i kerimede insanların batıl inanç ve hurafelere sahip oluşlarının, atalarını körü körüne taklit etmelerinin bir sonucu olduğunu ifade etmektedir.⁵⁹

1.3.10. Psikolojik Rahatlık

Richard Wiseman (2011), paranormal inançlara inanmak rahatlatıcı bir özelliğe sahip olduğunu söyler. Bir hastalığa yakalandığı zaman, psişik bir gücün gelip iyileştireceğini düşünmesi insanı rahatlatır. Bu tür paranormal inançları pekiştiren etmen de paranormal sanayi ortamlarıdır. Kitaplar, filmler, televizyon şovları, psişik hatları vb etkinlikler insanların bu tür inançlara inanmasına tetikleyici unsur olmasının yanı sıra daha fazla artmasına katkıda bulunduğunu dile getirdiler.⁶⁰

1.3.11. İnsan Doğası

Bu tür inançlar, insanın doğası ve psikolojisi hakkında çok şey söyleyebilir. Örneğin, hayaletlerle ilişkin bilgiler birilerin telkin gücüyle daha fazla pekişir ve korkuyla beslenir. Hayaletli bir evde bulunduğunu söylenen ya da düşünen bir insan, gözünün bir ucuyla artık bir şeyler görmeye başlar. "Hayaletli" bir evde bulunduğunu düşünmesi bile insana sıradışı olayları paranormal olarak nitelendirmesine yeterli olabilmektedir. Bütün bu düşünceler korku duygusuyla birleşince daha önce hiç fark etmediğimiz ayak sesleri ve gürültüleri duymaya başlar, hiper- uyanık hale geliriz ki tüm olup bitene esrarengiz paranormal olgu olarak varsayarız.⁶¹

1.3.12. Duygusal GÜDÜ

Bu tür inançlara inanmanın diğer bir faktörü de duygusal güdülerdir. İnsanların büyük çoğunluğu kendi ölümünü düşünmek bile istemez. Fakat hayalet veya ruhların varlığı öldükten sonra ruhların ebedî yaşayacağına dair bir kanıt olabilmektedir. Dolayısıyla insan buna inanmakla psikolojik olarak rahatlamaktadır.⁶²

⁵⁸ Araf, 28. Ayrıca bkz. Enbiya, 52-53. Şuara, 71-72, Şuara, 77. Enbiya, 54. Lokman, 21. Zuhuruf, 22-23.

⁵⁹ Kıyasettin Koçoğlu, *21. Yüzyıl Türkiye'sinde Hurafeler*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2008, s. 25-27

⁶⁰ <http://www.livescience.com/16748-americans-beliefs-paranormal-infographic.html> (27.12. 2015)

⁶¹ <http://www.livescience.com/16748-americans-beliefs-paranormal-infographic.html> (27.12. 2015)

⁶² <http://www.theatlantic.com/health/archive/2014/09/why-do-people-believe-in-ghosts/379072/> (27.12. 2015)

1.3.13. Güvenilir Kaynak

Bir araştırmada, güvenilir bir kaynaktan paranormal hikâyeler okumak veyahut duymak insanların paranormal inançlara inanma oranını arttıran bir faktör olduğunu açıklamıştır. Christopher French'e göre insanlar açıklayamadığı her şeye anlam katmaya çalışırlar. Çıkan seslerin veya görsel efektlerin normal bir açıklaması varken yanlış yorumlarlar. Bir şey tabii olarak açıklanmıyorsa, paranormal olarak atfedilmektedir. Bununla beraber bazı zamanlar halüsinasyon olayının hayaletle karıştırıldığı da dile getirilmektedir.⁶³

1.3.14. Düşünce Yapısı

Her birey iki tür bilişsel düşünce yapısına sahiptir. Bunlar: sezgisel düşünme ve yansıtıcı/ mantıklı düşünmedir. Herhangi esrarengiz bir olay yaşandıktan sonra bu iki tür düşünce yapısına sahip kişilerin paranormal inançlara ne denli itibar edeceği konusu araştırılmıştır. Araştırma sonucunda sezgisel düşünme yapısına sahip kişiler yaşadıkları “esrarengiz” deneyimleri doğüstü olguların varlığına bağlamakla beraber bu tür inançlara daha fazla eğilim göstermektedir. Aksine yansıtıcı/mantıklı düşünme yapısına sahip kişiler yaşanan “esrarengiz” olaylara karşı şüpheyle yaklaştıkları görülmüştür.⁶⁴

1.3.15. Kültür ve Çevre

Christopher H. Whittle (2004) çalışmasında paranormal ve doğüstü inançların oluşmasında iki ana etken olduğunu açıklamaktadır. Bunlar; 1) Doğal ortam, insan kültürü ve bireyler arasındaki etkileşim. Yani bireylerin bulunduğu ortam paranormal inançların oluşmasında etkili olabilmektedir. 2) Paranormal ve doğüstü inançların oluşumunun bireysel düzeyde gerçekleşmesi. Yani çocukluğumuzda öğrendiğimiz kültürel inançlarımız paranormal inançların oluşumun da temel hazırlar. Kültürel öğretiler, bireylerin bilişsel ve duygusal gelişimiyle etkileşim içinde bulunarak paranormal inançların oluşmasını sağlar.⁶⁵

⁶³ <http://www.scientificamerican.com/article/how-come-some-people-believe-in-the-paranormal/> (27.12.2015)

⁶⁴ <http://www.scientificamerican.com/article/how-come-some-people-believe-in-the-paranormal/> (28. 12. 2015)

⁶⁵ http://www.csicop.org/si/show/development_of_beliefs_in_paranormal_and_supernatural_phenomena/ (28. 12. 2015)

1.4. Batıl ve Paranormal İnançlara İnanmanın Dini (İslami) Yönü

Batıl ve paranormal inançlar dînî bakımından açıklanabilmesi için öncelikli olarak bid'at kavramının sözlük ve terim manalarına açıklık kazandırmak gerekmektedir.

Arapça bir kelime olan Bid'at sözlükte, “her türlü yenilik, daha önce eşi ve benzeri görülmeyen yeni bir şey yapmak, örneği olmaksızın icat etmek gibi manalara gelir.”⁶⁶ Kur'an-ı Kerim'de geçen Allah Teâlâ'nın sıfatlarından biri olan “bedi” kelimesi, Allah'ın bir şeyi yoktan var eden yani daha önce benzeri olmayan biçimde yaratmasından söz etmektedir. Yine Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitabın, kendilerinden ortaya koydukları ruhbanlık ile ilgili olarak bu kelime kullanılmış⁶⁷ ve şöyle buyrulmuştur: **“Uydurdukları ruhbanlığı biz emretmedik. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için bunu koydular. Ancak buna da gereği gibi uymadılar.”**⁶⁸

Terim olarak bid'at kelimesi “alışıl gelene, örf ve âdete uymayan yeni bir şey icat etme veya ortaya koyma”⁶⁹ anlamlarında kullanılmıştır. Dînî kavram olarak ise bid'at; Hz. Peygamber (sav)'den sonra ortaya çıkan ve dinde sonradan icat edilen veya ondan bir eksiltme niteliğinde olan her türlü görüş ve davranıştır. Başka bir deyişle bid'at, inanca aykırı olan her yenilik/icat, ya da Kur'an ve sünnete uymayan her türlü amel ve davranıştır.⁷⁰

Bid'at kavramı, biri geniş diğeri de dar anlam olmak üzere iki şekilde tarif edilmiştir.

- a) Geniş kapsamlı tarife göre bid'at kelimesinin sözlük anlamından hareketle Hz. Peygamber (sav)'den sonra ortaya çıkan her şeyi bid'at kabul etmişlerdir. Buna göre dînî mahiyette görülen amel ve davranışlardan başka günlük hayatla ilgili olarak sonradan ortaya çıkan yeni fikirler, davranışlar ve adetler de bid'at sayılmıştır.⁷¹ Bu görüşü savunanlar, Hz. Peygamber (sav)'in şu hadisini delil gösterirler: **“İslam'da iyi bir çığır (bid'at) açana, çığıra uyanlar bulunduğu**

⁶⁶ Yasin Doğru, İslam Kelamında Bid'at Kavramı, Yüksek Lisans Tezi, 2004, s. 10

⁶⁷ Yasin Doğru, İslam Kelamında ..., s. 13.

⁶⁸ Hadid; 57/27.

⁶⁹ Yasin Doğru, İslam Kelamında...s. 16.

⁷⁰ Mustafa Varlı, *Bidat, Hurafe ve Batıl İnançlar*, Ensar Yayınevi, Baskı 2, İstanbul, 2014, s. 16.

⁷¹ Yasin Doğru, İslam Kelamında... s. 17; Mustafa Varlı, Bid'at, Hurafe... s. 17.

sürece sevap verilir. Kötü bir çığır (bid'at) açana da aynı şekilde günah yazılır.”⁷²

Bid'atı, sonradan ortaya çıkan her şeyi içine alacak şekilde geniş kapsamlı olarak kabul eden âlimler, Hz. Peygamber (sav)'in “**Her bid'at delalettir**”⁷³ ve diğer bid'atı reddeden hadisleriyle her devirde günlük hayata girmesi zorunlu yenilikleri bağdaştırmanın yegâne yolu olarak onu, yapılmasında mahzur bulunmayan “**iyi bid'at**” (bid'at-ı hasene) ile yapılması yasaklanan “**kötü bid'at**” (bid'at-ı seyyie) diye ikiye ayırmayı uygun bulmuşlardır.⁷⁴ Kur'an-ı bir nüsha haline getirilmesi, minarelerin yapılması gibi ameller iyi bid'at, kabirlerin üzerine türbe yapmak gibi amellere de kötü bid'at olarak değerlendirmişlerdir.

- b) Bid'atı, dar kapsamlı olarak kabul edenler “**Hız. Peygamber (sav)'den sonra ortaya çıkan ve dinle ilgili olup ilave veya eksiltme özelliği taşıyan her şey**” şeklinde tarif etmişlerdir. Bu görüşe göre dinle ilgisi ve dini mahiyeti taşımayan şeyler bid'at sayılmaz; bu bakımdan örf ve adet türünden davranışlar bid'at kavramının dışında kalır. Bid'atın sadece dinle ilgili ve kötü olduğunu savunurlar.⁷⁵ Bu görüşe mesnet olarak da Hz. Peygamber (sav)'in şu hadislerini gösterirler. Nitekim Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurur. “**Her bid'at delalettir, her delalet de ateşe götürür**”⁷⁶, “**İşlerin en kötüsü sonradan uydurulandır**”.⁷⁷

Bid'atın kapsamı konusunda bu hadis-i şeriflerin genel ifadelerinden hareketle dinle ilgili olmayan yenilikler ile örf ve adet türünden davranışlar, bid'at olarak kabul edilmez. Diğer taraftan dinle ilgili olduğu halde bazı kimseler tarafından bir yenilik olarak kabul edilen Kur'an'ın Mushaf haline getirilmesi, minare yapımı gibi davranışlar ise aslında dine ekleme veya dinden bir eksiltme niteliği taşımamaktadır. Çünkü Kur'an'ın aslı zaten vardı; toplandı. Ezan da yüksek bir

⁷² Müslim, İlim, 15, Zekât, 69. Nesaî; Zekât, 64. İbn Mâce; Mukkaddime, 14. Ahmed b. Hanbel; IV/357, 360,361.

⁷³ Müslim; Cuma, 43. Ebû Dâvûd; Sünnet, 6.

⁷⁴ Mustafa Varlı, Bid'at, Hurafe... s. 17

⁷⁵ Mustafa Varlı, Bid'at, Hurafe... s. 18; Yasin Doğru, İslam Kelamında... s.18.

⁷⁶ Müslim; Cuma, 43. Ebû Dâvûd; Sünnet, 5. Nesaî; İdeyn,22. İbn Mâce; Mukkaddime, 7.

⁷⁷ Buhârî; İ'tisam, 2. Müslim; Cuma, 43. İbn Mâce; Mukaddime, 7.

yerde okunuyordu; teknoloji sayesinde bu yükseklik, minareye dönüştürüldü. Bunlar ve benzerleri, dine bir ekleme değil, dinde var olan bir şeyi tekâmül ettirerek geliştirildiği⁷⁸ kabul edilmektedir.

Bid'at kavramı, Arapça'da Sünnet'in zıddı olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla Hz. Peygamber (sav)'den sonra dinde yapılan her yenilik ve uydurulan her şey, bid'at kavramının kapsamına girmektedir. Nitekim Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: **“Kim benden sonra terkedilmiş bir sünnetimi diriltirse onunla amel eden herkesin sevabı kadar o kimseye sevap verilir. Kim de Allah'ın ve Resulünün rızasına uygun düşmeyen bir bid'at icat ederse onunla amel eden insanların günahları kadar o kişiye günah yükletilir. Hem de onu işleyenlerin günahları kadar o kişiye günah yükletilir. Hem de onu işleyenlerin gerek sevabı ve gerekse günahı eksiltilmez”**.⁷⁹ Bu ve benzeri hadislerle Hz. Peygamber (sav)'in genel uygulamaları, Allah ve Resulünün hoşnut olmadığı davranışların, bid'at kapsamına girdiğini göstermektedir. Bununla beraber bid'at kapsamının dînî konularla sınırlı olmakla beraber günlük hayatla ilgili olarak sonradan ortaya çıkan yenilikleri de içerebilmektedir.⁸⁰

Hurafe kavramının tanımına bakıldığında; “Uydurulmuş hikâye, akla gerçeğe aykırı düşen aldatıcı söz anlamındadır. Bu hikâye ve sözleri aktarma ve benimseme tutumudur. Bunlar genellikle dinin bir parçası veya gereği olarak aktarıla geldiği gibi, benimseyenlerce de dindenmiş gibi kabul edilen, gerçekte ise dinle ilgisi bulunmayan, sonradan uydurulmuş masal türünden hikâyelerdir. Başka bir deyişle hurafe, bütünüyle sonradan uydurulan ve genellikle İslam gerçeğiyle bağdaşmayan, batıl inançları veya çarpık davranış biçimlerini telkin ve teşvik eden hikâyelerdir.”⁸¹

⁷⁸ Mustafa Varlı, *Bid'at, Hurafe...*s.18.

⁷⁹ Müslim, İlim, 6. İbn Mâce; Mukaddime, 15. Tirmizî; İlim, 16. Dârimî; Mukaddime, 16. Ahmed b. Hanbel; IV/105.

⁸⁰ Mustafa Varlı, *Bid'at, Hurafe...*s.18-19.

⁸¹ Mustafa Varlı, *Bid'at, Hurafe...* s.16.

Batıl inançlar da hurafenin başka bir türüdür. Nitekim batıl inançlar, dinde kesinlikle yeri olmayan, fakat günlük hayatta dinin bir parçasıymış gibi gösterilen ve gerçekte din dışı olan, hatta dinin özüne ters düşen inanç ve davranış biçimidir.⁸²

Anlaşıldığı gibi gerek bid'at, gerek hurafe ve gerekse batıl inançlar, dinin aslında bulunmayan, birtakım yollarla sonradan dine sokulan ve dinî inançmış gibi telâkki edilen söz, fiil ve davranışların tümüdür.⁸³

Müslüman halk arasında hurafe ve batıl inançların ortaya çıkması ve sürdürülmesi, çeşitli sebeplerle açıklanabilir. Bilindiği gibi Hz. Peygamber (sav)'in vefatından sonra İslam dini kısa süre içerisinde Arabistan yarımadasının dışına yayılmasıyla beraber farklı düşünce, inanç ve kültürlerle karşılaşmış ve onlardan etkilenmesine de sebep olmuştur. Çeşitli kavim ve milletlerden insanlar İslam dinine girmesi ve Müslümanların onlarla iç içe bulunması sonucunda her türlü etkileşmeye yol açıldığı gibi hurafe ve batıl inançların çoğalmasına ve eski dinlerinden kalma bazı inanç ve âdetlerin yeniden canlandırılmasına da sebep olmuştur. Başka bir ifadeyle, hurafe ve batıl inançlar bir din ehlinde başka bir din ehline bulaşıcı bir hastalık gibi intikal edilmişti. Hemen hemen her devirde bid'at, hurafe ve batıl inançlar, halkın ortak problemi olmuş, sürekli gündemdeki yerini ve önemini muhafaza edegelmiştir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de birçok hurafe ve batıl inançlar dindenmiş gibi algılanıp pek çok Müslüman tarafından inanılmakta ve dinî hükümmüş gibi yerine getirilmektedir. Toplumlar arasında hurafe ve batıl inançların yayılmasında cehalet, âdet, gelenek, görenek, menfî propaganda, çıkar hesapları, kişisel zaafılar, insanların saf ve temiz inançlarını istismar, dini yanlış anlatma gibi birçok faktörler yer almaktadır. Geçmişten günümüze kadar İslam âlimleri hurafe ve batıl inançlarla mücadele etmişler, halen de edilmektedir. Ama ne yazık ki bu tür inanışların ortadan tamamen kaldırılması söz konusu olamamıştır. Yine de Akıl ve mantığa uymayan, İslam Dininin emirleriyle hiç bağdaşmayan bu inanışların ortadan kalkması ancak Kuran ve sünnet hakkında yeterli bilgi sahip olmaları gerekmektedir. Nitekim Kuran-i Kerimde “Hak geldi, batıl yıkılıp gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkûmdur” ayetinde buyrulduğu

⁸² Mustafa Varlı, Bid'at, Hurafe... s.16.

⁸³ <http://www.nuveforum.net/1494-hurafeler/46839-hurafeler-islam-hurafelere-bakisi/>

üzere halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi ile batıl inanışların ortadan kalkacağı görülmektedir.⁸⁴

1.5. Batıl ve Paranormal İnançların Psikolojik Etkileri

İnsanoğlu herhangi bir ampirik delile dayanmadan ya da üzerinde çok fazla düşünmeden bir şeye inanma eğilimindedir. Örneğin; kara kedi görmemin uğursuzluk getireceğine dair bir inanışa sahip olmadan önce kara kediyile ilgili bilimsel bir çalışma yapılıp yapılmadığını sorgulamaz, daha da açık bir dille ifade etmek gerekirse ayrıntılara girerek vakit harcamaz.

Öte yandan, insanoğlu her zaman akıldan daha ziyade duyguları doğrultusunda hareket eder. İstenmeyen bir olay duyulduğunda, kötülükten korunmak amacıyla tahtaya üç kere vurulması, akıl ve mantıken kabul edilir bir davranış olmamasına rağmen insanın duygu yönü ağır bastığından bunu yaptığında kötülükten korunduğunu düşünür. Dolayısıyla batıl inanç uygulamalarını yerine getirmek suretiyle bireyler psikolojik olarak rahatlığa kavuştuğunu düşünmektedir. Çünkü batıl inançlara inanmak oldukça karmakarışık bir dünyada psikolojik gerilimi⁸⁵ azaltmakla beraber bireylerin olaylar üzerindeki kontrolleri⁸⁶ elde ettiği duygusuna varıldığı gözlemlenmiştir. Bu inanışların getirdiği psikolojik yararlar, bireylerin performanslarına da etkili olmaktadır. Batıl inanç-performans bağlantılarını inceleyen araştırmalarda, batıl inançlara inananların daha iyi performans sergiledikleri, daha optimist, daha ümitvâr ve daha özgüvenli oldukları belirtilmiştir.⁸⁷

Batıl inanç kavramının başka bir tanımında, bu inanışlar korku sayesinde ortaya çıkmıştır denilmektedir. Neyle karşılaşılacağı bilinmeyen dünyada insanlar kendi içinde korku beslemekte ve buna çare olarak batıl inançlara sığınmaktadırlar. Batıl inançların bir

⁸⁴ Mustafa Varlı, Bid'at, Hurafeler... s. 20-23. <http://www.nuveforum.net/1494-hurafeler/46839-hurafeler-islam-hurafelere-bakisi/>

⁸⁵ M. C. Schippers, P. A.M Van Lange, "The Psychological Benefits....", s. 6.

⁸⁶ Mustafa Arslan, "Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2004, s.4; Ayrıca bkz; M. C. Schippers, P. A.M Van Lange, "The Psychological Benefits....", s. 4-5.

⁸⁷ L. Damisch, B. Stoberock, T. Mussweiler, "Keep Your Fingers Crossed! How Superstition Improves Performance", *Association For Psychological Science*, 2009, s. 1015

nevi dini inançların görevini yerine getirdiği de söylenilebilir. Belirsizliklerin yarattığı korku ve stresten sıyrılmak⁸⁸ veya bu korku ve stresi biraz daha aza indirmek için insanlar çeşitli inançlara kapılarak güven elde etmeye çalışmaktadır. Diğer bir ifadeyle, batıl inançlar insanlara psikolojik güven kazandırdığı görülmektedir. İnsan güvendiği zaman, tehlikenin kalktığını hisseder. Güvenlik ihtiyacını gideren batıl inanç ve davranışları iki gruba ayırabiliriz. a) Başarısızlıktan kaçınmaya yönelik davranışlar; Bu tür davranışları gerçekleştirenler, dış etkenlerden gelen olumsuzluklardan kendilerini koruduklarını düşünürler. b) Duygusal dünyaya istikrar kazandırmaya yönelik davranışlar; Bu davranışlarla kişi yapacağı işlerden olumlu sonuçlar elde edeceği düşüncesiyle kendisine olan güveni artar, kendi yeteneklerinden emin olur, hem zihnen hem ruhen rahatlığa kavuşur, şüphelerden uzaklaşır ve başına kötü bir şey geleceği hissinden ve olumsuz ruh halinden kurtulur.⁸⁹

İnsanın davranışlarını belirleyen şey, kişinin kabul ettiği ve inandığı gerçeklerdir. İnandığı vakit psikolojik ihtiyaçlarını karşılar, hem zihin hem ruh sağlığına kavuşur ve mutlu olur. İnsandaki psikolojik yaralar, ancak insanın taşıdığı inançlarla tedavi edilebilir. Doğum, evlilik, ölüm, hastalık, felaket gibi hayati meselelerde ve kaygı, stres, depresyon, travma gibi psikolojik problemler yaşadığında kişi batıl inançlar ve davranışlara yönelir ve olası kötü ve olumsuz durumlardan kendilerini kurtarmaya çalışırlar. Batıl inançların gerektirdiği eylem ve uygulamaları gerçekleştirerek bulunduğu psikolojik gerilimi gidermeye ve teselli bulmaya gayret ederler. İnsan hayatında önemli gördüğü olaylarda her zamankinden daha fazla psikolojik gerilim yaşar ve olumsuz fikirlere kapılır. Böyle durumlarda bazı insanlar aşkın bir Yaratıcıya sığınır, bazıları da yatır ve türbelere ibadet ederek sorunlarına somut bir çözüm üretmek için çalışırlar.

⁸⁸ Vyse, *Believing in Magic...* s.14

⁸⁹Iu. V. Saenko, "The Superstitions of Today..." , s. 82

1.6. Batıl ve Paranormal İnanç- Cinsiyet, Yaş, Kişilik ve Dindarlık İlişkisi

Araştırmalara göre batıl inançlar bireyin sosyo-demografik durumuna göre farklılık arz etmektedir. İnsanların her biri beslediği inançlar doğrultusunda hareket etmekte ve yaşamını ona göre şekillendirmektedir. Kimileri merdivenin altından geçmemeye özen gösterirken, kimileri bunu ciddiye almaz. Görüldüğü gibi, batıl inançlar herkese göre farklı anlam taşımaktadır.

1.6.1. Cinsiyet- Batıl ve Paranormal İnanç İlişkisi

Cinsiyet - batıl inanç ilişkisini inceleyen araştırmalarda batıl inançlara eğilimlilerinin bilhassa kadınlar⁹⁰ arasında yaygın olduğunu gösteren bulgular elde edilmiştir. Ancak erkeklerin de UFO ve uzaylı fenomenlere daha çok inandıkları saptanmıştır. Cinsiyet itibarıyla, kadınların erkeklere nispetle daha yüksek seviyede batıl inançlara inanmalarının ve bunun sebebi de kadınların erkeklere nazaran daha çok hayalperest ve daha fazla açık fikirli⁹¹ olmalarıyla açıklanmıştır.

Yapılan diğer bir araştırmada, bireylerin olaylara sezgisel veya eleştirel yönüyle yaklaştıkları görülmüştür. Buna göre, eleştirel düşünceye sahip kişiler daha mantıklı, yazılı ve sözlü ifadelerle önem veren, akıl yürüten, kanıtlarla hareket eden özellikleri taşımaktadır. Aksine, sezgisel olanlar ise bir şeyi bilinçli düşünmeksizin doğrudan anlayan, kişisel tecrübeye dayanarak sonuçlara varan kişilerdir. İlgili çalışmada, kadınların erkeklere nispetle eleştirel düşünmekten ziyade daha çok sezgisel düşünmeye meyil gösterdiklerinden dolayı paranormal inançlara inanmaya daha eğilimli olduğu açıklanmıştır.⁹²

⁹⁰ Bknz, Kia Aarnio, *Paranormal, Superstitious, Magical and Religious Beliefs*, Yüksek Lisans Tezi, University of Helsinki, Finland, 2007; Benno Toggler, "It is About Believing: Superstition and Religiosity", *Center For Research in Economics, Management and the Arts*, 2003; S.A. Vyse, *Believing in Magic....*, s. 36; Michael Shermer, *Why People Believe Weird Things: Pseudoscience, Superstition, and Other Confusion of Our Time*, Revised and Expanded, Henry Holt and Company, New York, 2002, s. 289.

⁹¹ Chris Huntley, Tim Peeters, "Paranormal Beliefs, Religious Beliefs and Personality Correlates", *Manchester Metropolitan University*, 2005, s. 9; Emyr Williams, Leslie J. Francis, Mandy Robbins, "Personality and Paranormal Belief: A Study Among Adolescents", *Pastoral Psychology*, 2007, s. 9-14.

⁹² Kia Aarnio, *Paranormal, Superstitious, Magical and Religious Beliefs*, Yüksek Lisans Tezi, University of Helsinki, Finland, 2007, s. 19-20. Ayrıca bknz, Gordon Pennycook, James Allan Cheyne, Pauş Seli, Derek J. Koehler, Jonathan A. Fugelsang, "Analytic Cognitive Style Predicts Religious and Paranormal Belief", *Cognition*, 2012, s. 335-346.

Ayrıca, kişilerin batıl inanç kaygı düzeylerinin cinsiyete göre değişip değişmediği incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlardan ulaşılabildiği kadarıyla, kadınların batıl inanç kaygı düzeylerinin erkeklere nispetle daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.⁹³ Türkiye’de türbelerle ilgili yapılan anket çalışmasında, türbelere giden ziyaretçilerinin büyük çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu gözlemlenmiştir. Bu durum da kadınların erkeklere oranla daha mistik ve duygusal olmasıyla ilişkilendirmiştir.⁹⁴ Burada vurgulanmak istenen nokta, türbelerin ziyaret edilmesinin bir batıl inanç olmamakla beraber türbe mekânında yapılan bazı batı uygulamaların ve adetlerin inanç kaidelerini zedeleyici bir anlam içermeleridir. Zira ziyaretçilerin büyük çoğunluğu ölümlerden medet ummak, sağlık problemlerinden kurtulmak, arzu ve isteklerinin yerine getirilmesi, ailevi sorunlarının çözülmesi gibi sebeplerle çeşitli batıl inanç ve uygulamaları yerine getirmektedir.

1.6.2. Yaş- Batıl ve Paranormal İnanç İlişkisi

Yaş- batıl inanç ilişkisi oldukça çelişkili bir durum arz etmektedir. Çünkü araştırmaların bazılarında gençlerin⁹⁵, bazılarında yaşlıların batıl inançlara daha eğilimli olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin; 1990 yılında yapılan Gallup araştırmasında 30 yaş altındaki bireylerin batıl inanca daha eğilimli olduklarını gösteren bir bulgu elde edilmiştir. Bunun sebebi olarak da yaşlıların, gençlere göre daha şüpheli olması şeklinde açıklanmıştır. Polisler üzerinde yapılan bir araştırmada, genç polislerin dolunay etkisine (dolunayda suç işleme oranının arttığına) yaşlı polislerden daha çok inandıkları ortaya çıkmıştır.⁹⁶

Diğer bir araştırmada, 18-29 yaş arasındaki Amerikalı gençler yaşlılara göre hayaletli evlerin varlığına, büyü, ruh, uzaylıların yeryüzünü ziyaret ettiğini, duru görü⁹⁷ (clairvoyance) gibi paranormal olgulara⁹⁸ daha çok inandıkları gözlemlenmiştir. Bazı

⁹³ Mustafa Arslan, “Kişilerin Batıl İnanç...”, s.9.

⁹⁴ Bknz; Ali Köse; Ali Ayten. *Türbeler: Popüler Dindarlığın Durakları*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

⁹⁵ Benno Toggler, “It is About Believing... s. 12; Ayrıca bknz: Harvey J. Irwin, “Belief in the Paranormal: A Review of the Empirical Literature”, *The Journal of the American Society for Psychical Research*, 1993, s. 1-39.

⁹⁶ Michael Shermer, *Why People Believe...* s.289-290

⁹⁷ Ölümlerle konuşmak, gelecekle ilgili kehanette bulunmak veya görmediğin şeyler hakkında bilgi sahibi olmak

⁹⁸ Michael Shermer, *Why People Believe...* s. 291.

araştırmalarda, duyu ötesi algıyla (ESP) yaş arasında olumsuz bir ilişki tespit edilmiştir. Türkiye’de yapılan araştırmada, kişilerin batıl inanç kaygı düzeyinin yaş durumuna göre değişip değişmediği de incelenmiştir. Ancak anlamlı düzeyde bir fark bulunamamıştır.⁹⁹ Aslında batıl inançlara inanma hususu yaş durumuna göre farklılık göstermemektedir. Batıl inançlar her yaş grubunda varlığını sürdürmektedir. Bireylerin hayatında yaşadığı olumlu veya olumsuz hadiselerle binaen sebep-sonuç ilişkisi sonucunda geliştirdikleri veya inandıkları batıl inançların hangi yaş grubunda ortaya çıkacağı kesin olarak bilinmemektedir. Yani, batıl inançlara inanmak dinlerdeki gibi bir kurtuluş vaat etmediğinden dolayı yaşlıların batıl inançlara daha eğilimli olması söz konusu değildir. Mesela; kişilerin yaşlılık döneminde daha çok dindar olması gibi. Öte yandan, gençlerin hayat tecrübelerinin az oluşundan dolayı yaşanan hadiselerden kolayca etkilenmeleri söz konusu olduğu için batıl inançların etkisine karşı korunmasızdırlar.¹⁰⁰

1.6.3. Kişilik Özellikleri- Batıl ve Paranormal İlişkisi

Yapılan çalışmalara baktığımızda, nevroitik ve kaygı durumlarında, diğer bir ifadeyle kişilerin duygusal bir dengesizlik içerisinde bulunduğu, tehdit ve tehlike gibi olumsuz olaylarla karşılaştığında ve günlük burçlara aşırı ilgi duymaya başladığında batıl inançlara inanma oranının arttığı görülmektedir. Ayrıca, gün içerisinde yaşanan olumsuz ve travmatik olayları kontrol altında bulundurmaya isteyen insanların diğer insanlara göre daha çok batıl inançlara inandığı belirtilmiştir. Hayatın her safhasında yaşanabilecek ekonomik krizler, ailevi problemler ve geleceğe dair belirsizlikler nedeniyle insanlar çaresizlik ve yetersizlik duygusuna kapılmakta ve psikolojik çöküntülere uğramaktadır. Dolayısıyla, arzu edilen şeyleri gerçekleştirmede çaresiz kaldığını düşünen insanlar, olaylar üzerindeki kontrol duygularını kaybetmektedirler. Böyle durumlarda, bu tip insanlar paranormal inançlara meyiletmek suretiyle kontrollerinin ve iradelerinin ötesinde olduğuna inandıkları olayları yeniden kontrol altına aldıklarını düşünmektedir. Bu anlamda paranormal inançlar, gelecekte yaşanabilecek olan olumsuz olaylara karşı psikolojik güven veren bir savunma mekanizması olarak kullanılmaktadır.

⁹⁹ Mustafa Arslan, “Kişilerin Batıl İnanç Kaygı...”, s. 12.

¹⁰⁰ Benno Toggler, “It is About Believing...”, s. 6-7.

Yukarıda ifade edilenlerden de anlaşılacağı üzere hastalık, felaket, kaza, bela, sıkıntı gibi kriz zamanlarında ve olumsuz koşullar altında insanlar batıl inançlara inanmaya daha meyilli olmaktadır. Antropolog Malinowski'ye göre, paranormal inançları bir nevi olumsuz olaylardan kaçınmak, olumlu olaylara yaklaşmak olarak nitelendirmektedir. Başka bir çalışmada, sadece olumsuz olaylar değil genel itibariyle yaşanan tüm hayat yaşantıları özellikle aile ve arkadaş ortamının batıl inançlara inanma konusunda önemli etkenlerden sayıldığı ileri sürülmektedir.

Diğer bir çalışmada ise iç kontrol odaklı olan ve dış kontrol odaklı olan kişilerin özellikleriyle, batıl inançlar arasında bir ilişki incelenmiştir. İç kontrol odaklı bireyler, olayları kendi eylemlerinin bir sonucu olarak kabul ederken, dış kontrol odaklılar, olayların sebeplerini dış etkenlere atfetmektedirler. Dolayısıyla, dış kontrol odaklı kişiler iç kontrol odaklı kişilere göre batıl inançlara daha eğilimlidirler.¹⁰¹

Yine manik- depresif hali¹⁰², şizofreni ve şizotipi¹⁰³ gibi psikopatolojik belirtiler, narsisistik, dogmatizm ve heyecan arayışı¹⁰⁴ gibi kişilik özellikleri ile batıl inanç ilişkisi incelenmiştir ve bu tip kişilik özelliklerine sahip bireyler, batıl inançlara inanma eğiliminin daha fazla olduğu saptanmıştır. Örneğin; şizotipi veyahut şizofreni kişilik özelliğine sahip bireylerin psişik güçlere, büyü, ruhçuluk ve gelecekle ilgili kehanette bulunma gibi paranormal inançlara inanmaya daha eğilimli oldukları gözlemlenmiş ancak batıl inanç, olağanüstü yaşam formları ve geleneksel dini inançlarla ilişkisinin söz konusu olmadığı ortaya çıkmıştır. Irwin'e göre, kimileri için paranormal inançlar hayatın belirsizliklerine karşı bilişsel savunma olarak görev yaparken, kimileri ise şizotipi gibi psikopatolojik rahatsızlıklarla ilişkili olduğunu düşünmüşlerdir.

¹⁰¹ Michael Shermer, *Why People Believe Weird Things...*, s. 294. Ayrıca bkz: Harvey J. Irwin, "Belief in the Paranormal and a Sense of Control Over Life", *European Journal of Parapsychology*, 2000, s. 68-78; Nisha Dilip Mundada, "Locus of Control and Superstitions", *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 2013, s. 1-4; Amanda Stanke, "Religiosity, Locus of Control and Supersitious Belief", *Journal of Undergraduate Research*, 2004, s. 1-5.

¹⁰² Bkz. Thalbourne, Michael A; Christopher C. French. "Paranormal Belief, Manic- Depressiveness, Magical Ideation: A Replication", *Personal Individual Difference*, Vol 18(2) 1995, 291-292.

¹⁰³ Bkz. Hergovich, Andreas; Reinhard Schott; Martin Arendasy. "On the Relationship Between Paranormal Belief and Schizotypy Among Adolescents", *Personality and Individual Differences*, 45, 2005, 119-125; Jeremy E.C. Genovese, "Paranormal Beliefs, Schizotypy, and Thinking Styles Among Teachers and Future Teachers", *Personality and Individual Differences*, 2005, s.93-102.

¹⁰⁴ Bkz. Alejandro Parra, "Gender Differences in Sensation Seeking and Paranormal/Anomalous Experiences", *The Open Psychology Journal*, 2015, 8, 54-58.

Ayrıca, sorumluluk ve uyumluluk gibi kişilik özellikleriyle paranormal inançlara meyletme arasındaki ilişkiyi gözlemleyen çalışmalar çok olmamakla birlikte tutarlı sonuçlar elde edilmiştir. Bu iki kişilik özellikleri daha çok dindarlık ve geleneksel dini inançlarla olumlu bir şekilde ilişkilendirilmişken, diğer paranormal inanç boyutlarıyla önem arz edecek bir ilişkinin bulunmadığı ve hatta diğer bir çalışmada sorumluluk kişilik özelliği ile paranormal inançların olumsuz ilişkisinin olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, açıklık kişilik özelliğine sahip, yeni deneyimlere, fikirlere, maceralara istekli ve meraklı olan fertlerin psişik güçlere, ruhçuluk ve olağanüstü yaşam formlarıyla olumlu, geleneksel dini inançlarla olumsuz bir ilişki içinde oldukları saptanmıştır.¹⁰⁵

Eysenck'in geliştirdiği Kişilik Modelinde nörotisizm'in kaygı, korku depresyon, aşırı duygusal ve mantık dışı davranışlar göstermeye yönelik paranormal inançlar ile ilişkili olduğu öne sürülmüştür. Nörotisizm psişik, büyü, kehanet, geleneksel dini inançlar ve ruhçuluk gibi paranormal inançların alt boyutlarıyla anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.¹⁰⁶ Fakat bazı çalışmalarda, nörotisizm ile paranormal inançlar arasında herhangi bir ilişki bulunmadığı gözlemlenmiştir.

1.6.4. Eğitim Düzeyi- Batıl ve Paranormal İnanç İlişkisi

Carl Sagan insanların hurafe ve batıl inançlardan arınabilmelerinin ancak bilim ile mümkün olduğunu savunmaktadır. Bilimden uzak cahil kimsenin karanlıklar içinde kaldığını hurafe ve batıl inançlara kolay maruz kalabileceklerini ileri sürmektedir. Aynı görüşte olan Jon Miller batıl inanç ile eğitim arasında olumsuz ilişki tespit etmiştir. Ona göre, bir kimsenin eğitim düzeyi ne kadar düşükse, paranormal inançlara inanma olasılığının o kadar yüksek olduğu belirtilmiştir¹⁰⁷ ve bu hipotezi destekleyen çalışmalar da mevcuttur. Ayrıca astroloji, uğurlu sayılar gibi batıl ve bilim dışı inançların ortadan kaldırılmasının eğitim ile mümkün olacağını açıklamıştır. Üstelik paranormal inançlara

¹⁰⁵ Bknz: Igor Miklousic, Boris Mlacic, Goran Milas, "Paranormal Beliefs and Personality Traits in Croatia", *Institute of Social Sciences Ivo Pilar*, Zagreb, 2010, s. 181-201.

¹⁰⁶ Bknz. M. A. Thalbourne, K. A. Dunbar, P. S. Delin, An Investigation Into Correlates of Belief In the Paranormal, *Journal of the Society For Physical Research*, 89, 1995, s. 215-292; Emyr Williams, Leslie J. Francis, Mandy Robbins, "Personality and Paranormal Belief: A Study Among Adolescents"; *Pastoral Psychology*, 2007, s. 9-14.

¹⁰⁷ Erich Goode, "Education, Scientific Knowledge, and Belief in the Paranormal", *Skeptical Inquirer*, 2002, s. 24.

inanana kişilerin zekâ, eğitim ve kişiliklerinde bir kusur olduğu dűřünülmekteydi.¹⁰⁸ Hâlbuki iyi eğitilmiş insanlar dâhil olmak üzere pek çok insanın paranormal fenomenlere inanması bilim dünyasını hayli şaşırtmıştı. Dolayısıyla zekâ ve eğitim düzeyinin önemli bir değişken olup olmadığı sorusu gündeme getirilmiş ve paranormal inançlara inanan bireylerin kişisel farklılıklarını inceleyen psikolojik araştırmalar yapılmıştır.

Yapılan araştırmalarda, doğa ve sosyal bilimlerde tahsil görmüş bireylerin sanat ve beşeri bilimlerde tahsil görmüş bireylere göre olaylara daha şüpheli yaklaştıkları, içlerinde ise en çok psikologların şüpheli olduğu tespit edilmiştir. Bunu psikologların inanç psikolojisiyle kolay kandırılma yöntemlerini iyi bildikleri için daha şüphelidir diye açıklamışlardır.¹⁰⁹ Başka bir araştırmada, paranormal inançlar ile bilim arasında herhangi bir ilişki olmadığı vurgulanmıştır. Aslında yapılan araştırma bilimsel bir bilginin irrasyonel inanışları önlemesinin yeterli olmadığını göstermektedir. Zira bilimsel bilgi testine katılan öğrencilerin yüksek ve düşük puan alanlar arasında paranormal olgulara aşağı yukarı aynı seviyede şüpheli yaklaştıkları ortaya çıkmıştır. Gallup araştırmasında yüksek eğitim görmüş Amerikalılar zihin gücüyle hastaların iyileştirilmesinin mümkün olduğuna diğer insanlara göre inanmaya daha çok eğilimlidirler. Öte yandan, eğitim seviyesi düşük olanların cin çarpması, astroloji ve hayaletli evlerin varlığına inanmaya daha eğilimli¹¹⁰ olduğu tespit edilmiştir.

Diğer bir araştırmada, paranormal inançlar ile eğitim arasındaki ilişkinin bu inançların kaynağıyla alakalı olduğu belirtilmiştir. Örneğin: geleneksel dini inançların oluşturduğu paranormal inançlar bilimsel nedenselliğe dayanmadığından dolayı eğitim ile olumsuz ilişki kurmaktadır. Gallup araştırmasında “Allah’ın 10.000 veya daha fazla yıllar öncesinde insanı bugünkü haliyle aynı şekilde yarattı” ifadesine katılıp katılmadığı katılımcılara sorulmuştur. Lise mezunu olmayan katılımcıların %58 -i, lisansüstü eğitilmiş olanların %’de 24-nün hem fikir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Pew araştırma merkezi tarafından yapılan araştırmada ise lise mezunlu olmayan katılımcıların %92-sinin, lisansüstü eğitimcilerin %73’ünün cennetin varlığına inandığı görölmektedir. Hâlbuki

¹⁰⁸ Chris Huntley, Tim Peeters, *Paranormal Beliefs, Religious...* s. 7.

¹⁰⁹ Michael Shermer, *Why People Believe Weird Things...* s. 290-291; Kia Aarnio, Marjaana Lindeman, *Paranormal Beliefs, Education...* s. 1231-1232; Stuart A. Vyse, *Believing in Magic...* s. 39.

¹¹⁰ Michael Shermer, *Why People Believe Weird Things...* s. 291- 292.

cehennemin varlığıyla ilgili sorulduğunda ise lise mezunu olanların %80-i, lisansüstü eğitim alanların ise %56-sının cehennemin varlığına inandığı gözlemlenmiştir. Bu verilere dayanarak geleneksel dini inançlardan kaynaklanan paranormal inançlar ile eğitim arasında olumsuz ilişki olduğu tespit edilmiştir.¹¹¹

Geleneksel dini inançlardan olmayıp paranormal inançların bir boyutu olan UFO'nun varlığı ile yapılan araştırmada ise eğitim ile tutarlı bir ilişki bulunmamıştır. Princeton Anket Araştırma Kurumu (Princeton Survey Research Associate) tarafından yapılan araştırmada lise mezunu olmayan ve lisansüstü eğitime sahip katılımcıların UFO-uzay gemisi olduğuyla ilgili inanç düzeyi paralellik göstermektedir. Gallup araştırmasında ise UFO'nun yeryüzünü ziyaret ettiğine dair inanç düzeyi üniversite öğrencilerin %51'i, lise mezunu olanların %48'i ve lisansüstü katılımcıların %39'u arasında değişmektedir. Ayrıca lisansüstü eğitime sahip olanlar lise mezunu olmayanlara göre telepatiye inanmaya daha eğilimli olduğu gözlemlenmiştir.¹¹² Eğitim seviyesi yüksek, bilimsel bilgiye sahip bireylerin hurafe ve batıl inançlara inanma olasılığının düşük olacağı tahmin edilmekteydi. Görüldüğü gibi, paranormal inançlar ile eğitim seviyesi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar tutarsız bulgular elde etmişlerdir.

1.6.5. Din ve Dindarlık- Batıl ve Paranormal İnanç İlişkisi

Yapılan ampirik çalışmalarda, paranormal inançlar ile dini inançlar arasında hem olumlu hem olumsuz ilişki olduğunu gösteren bulgular elde edilmiştir. Olumlu ilişkilendiren çalışmalarda, paranormal ve dini inançların her ikisi de bilimsel açıklamalarla izah edilemeyen olgularla¹¹³ ilgilendiği öne sürülmüştür. Örneğin; psişik güç, hayalet, ölümden sonra hayatın varlığı vs. Ayrıca, bazı çalışmalarda şöyle bir hipotez geliştirilmiş ki eğer bir kimse meleklerin varlığına inanıyorsa hayaletin varlığına da inanmak eğilimindedir. Diğer taraftan olumsuz ilişkilendiren çalışmalarda ise dini inançların doktrini gelecekle ilgili kehanette bulunma ve batıl inanç gibi paranormal inançların alt boyutlarıyla bağdaşmadığı için dini inançlarla büyü ve gelecekle ilgi

¹¹¹ Erich Goode, "Education, Scientific Knowledge, and Belief...", s. 25-26.

¹¹² Erich Goode, "Education, Scientific Knowledge, and Belief...", s. 26.

¹¹³ Kia Aarnio, Paranormal, Superstitious, Magical... s. 17-18

kehanette bulunma arasında olumlu, ruhçulukla olumsuz ilişki bulunmuştur. Psişik, batıl inanç ve olağandışı yaşam formlarıyla önem arz edecek ilişki bulunmamıştır.

Paranormal ile dini inançları ilişkilendiren diğer bir nokta ise ölümlerle ilgili kaygıyı azaltma fonksiyonunu görmektedir. Ölümden sonra yeniden hayatın varlığına inanması bireyi ölüm kaygısıyla başa çıkabileceğini belirtmiştir. Dini inançlar dini olmayan paranormal inançlarla bireyin dindarlık derecesine bağlı olarak farklı şekilde ilişkili olduğu sonuçlara varılmıştır. Bir kimse paranormal inançlara ne kadar inanıyorsa o derece dini inançlara inandığı belirtilmiştir. Bunun aksine dindar kişiler üzerinde yapılan çalışmada ise aynı sonuçlar elde edilmemiştir. Bir kişi ne kadar dindar ise paranormal inançlara o derecede az itibar edeceği sonuçlara ulaşılmıştır. Dindar kişilerin paranormal inançlara az itibar göstermesinin sebebi de dini öğretilere bağlı olduğuyla açıklamıştır.¹¹⁴

Diğer taraftan, doğüstü güçlere inanma sebebiyle manevi derecesi yüksek olan (dindar) kişiler paranormal inançlara inanmaya eğilimli olduğu sonuçlar elde edilmiştir.¹¹⁵ Ayrıca kişisel din bakımından intrinsik (içsel) ve ekstrinsik (dışsal) boyutlarıyla paranormal inançlar ilişkili olup olmadığını inceleyen bir çalışmada intrinsik (içsel) dindarlık ekstrinsik (dışsal) dindarlığa nispeten daha çok paranormal inançlara bağlantılı olduğu görülmüştür.¹¹⁶

¹¹⁴ Kia Aarnio, Paranormal, Superstitious, Magical... s. 42.

¹¹⁵ Benno Torgler, "It is About Believing: Superstition..." s. 11.

¹¹⁶ Andreas Hergovich, Reinhard Schott, Martin Arendasy, "Paranormal Belief..." s. 293-301.

BÖLÜM II

YÖNTEM VE TEKNİKLER

2. Evren ve Örneklem

Araştırma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde “tıp”, “matematik”, “sınıf öğretmenliği”, “iktisat”, “ilahiyat” “psikolojik danışmanlık ve rehberlik”, “felsefe ve din bilimleri”, “din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni”, “arkeoloji”, “Türkçe öğretmenliği”, “okul öncesi öğretmenliği”, “fen bilgisi öğretmenliği” gibi farklı bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Toplam 273 kişi üzerinde anketler uygulanmıştır. Araştırmaya katılan 273 öğrencilerden 172’si (%63) kadın, geriye kalan 101’i (%37) ise erkektir.

2.1. Veri Toplama Teknikleri

Çalışmamızın teorik kısmı, literatür taraması ve konuyla bağlantılı önceki çalışmaların okunması ile hazırlanmıştır. Araştırmamızda anket uygulaması yapılmış, anketlere verilen cevapların nicel analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulguların çözümlenmesinde SPSS programı, faktör analizi, Kaiser- Meyer- Olkin Ölçeği (KMO) ve Barlett’in Küresellik Testi (BT), Çok Boyutlu Ölçkleme Analizi ve korelasyon analizi uygulanmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerini toplamak amacıyla demografik sorulara ek olarak Paranormal İnanç Ölçeği (PIÖ) Beş Faktör Modeline (BFM) Dayalı Kişilik testi kullanılmıştır.

2.2.1. Paranormal İnanç Ölçeği (PIÖ)

Çalışmada, batıl inanışları ölçmede Tobacyk (1988, 1991) tarafından geliştirilmiş 26 maddeli Paranormal İnanç Ölçeği (PIÖ) kullanılmıştır. Paranormal İnançlar; geleneksel dini paranormal inançlar, ruhçuluk, olağandışı yaşam formları, psişik, büyü, gelecek hakkında bilgi sahibi olma ve batıl inanç gibi 7 boyut altında incelenmiştir. Paranormal İnanç Ölçeğinin cevaplanmasında “yedili likert ölçeği” kullanılmıştır. Her madde için “Hiç katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Biraz katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Biraz katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kesinlikle katılıyorum” biçiminde 7 seçenek kullanılmıştır.

Tobacyk ve Milford (1983) tarafından Paranormal İnanç Ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik testi yapılmıştır.

2.2.2 Kişilik Ölçeği (KÖ)

Çalışmada, katılımcıların batıl inanç eğilimlerinin kişilik özelliğiyle bağlantılarını belirlemek amacıyla Costa ve McCrae'nin (1992) Beş Faktör Kuramına dayalı kişilik özellik testi kullanılmıştır. Anket sorularının cevaplanmasında beşli sistem ölçeği gerçekleştirilmiştir. (1- Tamamen Yanlış, 2- Yanlış, 3- Kararsızım, 4- Doğru, 5- Kesinlikle Doğru). Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Nörotisizm, Dışadönüklük, Açıklık, Uyumluluk ve Sorumluluk gibi özelliklerden oluşmaktadır. Her biri 10 olmak üzere toplam 50 sorudan ibarettir.

2.3 Hipotezler

Bu çalışmada;

- Kadınlar erkeklere nispeten daha çok batıl ve paranormal inançlara inanma eğilimindedir.
- Nörotisizm ve dışa dönüklük gibi kişilik özellikleri batıl ve paranormal inançlarla ilişkili olduğu öngörülmüştür.
- Sorumluluk ve uyumluluk gibi kişilik özellikleriyle dindarlık ve geleneksel dini inançlar arasında olumlu ilişki olduğu beklenilmektedir.
- Açıklık kişilik özelliğiyle ruhçuluk, psişik güçler ve olağanüstü yaşam formları gibi paranormal inançların bazı boyutlarıyla olumlu ilişkide bulunduğu öngörülmüştür.
- Bireylerin okuduğu bölüme göre paranormal inançlara inanma konusunda değişiklik arz eder mi?

2.4 Kapsam ve Sınırlıklar

Araştırmanın bulguları 2014-2015 eğitim –öğretim yılında, Çanakkale Onsekiz Mart üniversitesinden seçilen, örneklem grubundaki öğrencilerden elde edildiğinden, araştırma bulguları uygulandıkları zaman dilimi ile sınırlıdır.

Araştırma üniversite öğrencileri üzerinde yapıldığından, sonuçlar üniversite çağındaki öğrencileri ile sınırlıdır.

Araştırma sonuçları “Paranormal İnanç Ölçeği” ile “Beş Faktör Kişilik Ölçeği”nin geçerliği ve güvenilirliği doğrultusunda ölçtükleriyle sınırlıdır.

Araştırma katılımcıların batıl ve paranormal inanç eğilimlerinin kişilik özellikleriyle olan ilişkiyi incelemekle sınırlıdır.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLANMASI

Bu bölümde araştırmanın bulgularına yer verilmektedir. Bulgular çeşitli değişkenlere göre değerlendirilmekte ve yorumlanmaktadır. Geliştiren hipotezler test edilmekte, sonuçların tartışması yapılmaktadır.

3. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirliği

3.1. Paranormal İnançlar Ölçeği ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Güvenirliği

Güvenirlik; aynı şeyin bağımsız ölçümleri arasındaki kararlılık, ölçülmek istenen belli bir şeyin, sürekli olarak aynı süreçlerin izlenmesi ve aynı ölçütlerin kullanılması ile aynı sonuçları vermesi, ölçmenin tesadüfi yanılğılardan arınık olması¹¹⁷ ve bireylerin test maddelerine verdikleri cevaplar arası tutarlılık¹¹⁸ olarak kabul edilmektedir. Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilir olması bilimsel bir gerekliliktir.

Güvenirliği belirlemeye yönelik pek çok test ve yöntem geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları, “Test- Tekrar test güvenirligi”, “Paralel form güvenirligi”, “İki yarı test (Test- yarı test) güvenirligi”, “Kuder Richardson-20 (KR) ve Chronbach Alpha (α)” güvenirligidir”.
119

Faktör analizinin güvenirligini tespit etmek için hesaplanan Cronbach Alpha değerleri Tablo- 1 ve 2’de verilmiştir. Tablo 1’de RU ve Tablo 2’de DD, NÖ faktörlerinin alpha değerleri haricinde bütün değerler **0,7** değerinin üzerindedir. (Nunnaly, 1978). Bu durum Tablo -9 ve 10’da sunulan sonuçların güvenilir olduğunu göstermektedir.

¹¹⁷ Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 19. baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009, s. 148

¹¹⁸ Şener Büyüköztürk, **Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı**, 10. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınevi, 2009, s. 169.

¹¹⁹ Şener Büyüköztürk, **Sosyal Bilimler için...** s. 170-171.

Tablo-1. Paranormal inanç analizi için Cronbach Alpha değerleri

Factor Label	Cronbach's Alpha
Gİ	0,839
Bİ	0,723
PS	0,865
BÜ	0,808
RU	0,663

Tablo-2. Kişilik tipi analizi için Cronbach Alpha değerleri

Factor Label	Cronbach's Alpha
DD	0,622
NÖ	0,621
İD	0,785
U	0,848
TU	0,759

3.2 Paranormal İnançlar Ölçeği ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Geçerliliği

Ölçmede geçerlik, bir ölçme aracının ölçülmek istenen şeyi başka şeylerle karıştırmadan ölçülebilmiş olma derecesi¹²⁰ olarak ifade edilmektedir. Ölçme aracının, ölçülmek istenilen niteliği başka şeylerle karıştırıp karıştırmadığını tespit etmek için kullanılan tekniklerden biri “Madde puanı- Toplam puan korelasyonu”, bir diğeri ise “Faktör analizi”dir.

Paranormal İnançlar Ölçeğiyle Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin yapı geçerliliğini tespit etmek için çalışılan örneğinin faktör analizine uygunluğunu Kaiser- Meyer- Olkin (KMO) ve Barlett’in Küresellik (BT) testiyle kontrol edilmiştir.

¹²⁰ Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma...** s. 151.

Tablo-3. Paranormal inançlar için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçeği (KMO) and Bartlett'in Küresellik Testi (BT)

Adequacy Measures	Value	P-value
KMO	0,789	
BT Chi-Sq	1765,341	0.000

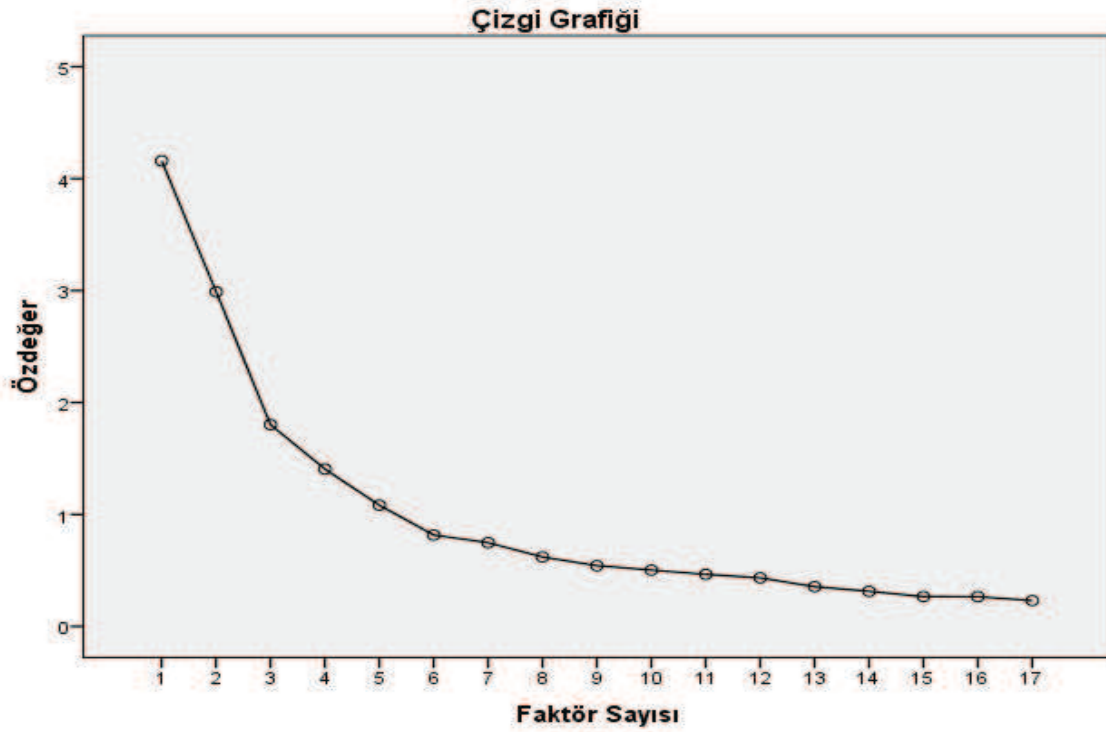
Tablo-4. Kişilik tipleri için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçeği (KMO) and Bartlett'in Küresellik Testi (BT)

Adequacy Measures	Value	P-value
KMO	0,792	
BT Chi-Sq	494,532	0.000

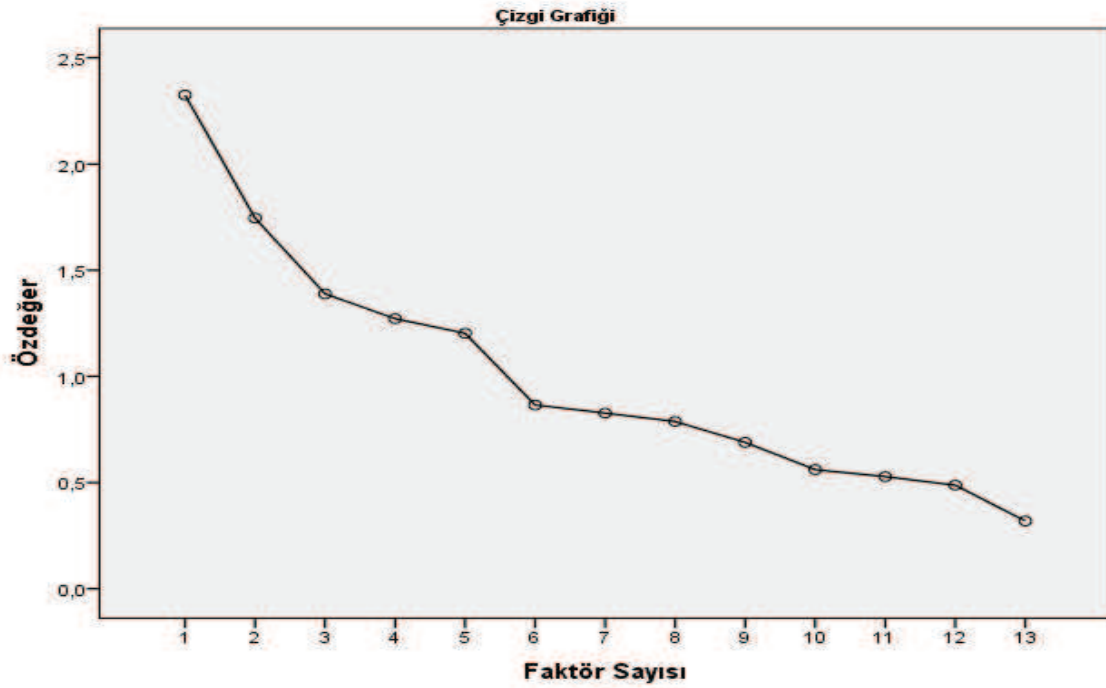
KMO ve BT örneklemin faktör analizi için uygun olduğunu gösteren ölçeklerdir. Tablo -3 ve 4'de görüldüğü gibi BT istatistiği her iki analiz için de önemlidir. ($P=0.000$). KMO değerleri ise (0,789-0,792) yeterince büyük olduğu için örneklemin yapılan faktör analizine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Tablo-5 ve 6'da yapılan faktör analizlerinden elde edilen örüntü matrisleri sunulmuştur. Pattern/ örüntü matrisleri hesaplanırken Direk Oblimin Rotasyonu kullanılmıştır.

Örneklemden hesaplanan örüntü matrislerinde olması gereken faktör sayısını belirlemek için kullanılan çizgi grafikleri Grafik- 1 ve 2'de verilmiştir.

Grafik-1. Paranormal inançlar için çizgi grafiği

Grafik-2. Kişilik tipleri için çizgi grafiği

Tablo-5. Paranormal inançlar için örüntü matrisi

	Faktörler				
	Gİ	Bİ	PS	BÜ	RU
b21	<i>0,893</i>				
b14	<i>0,825</i>				
b7	<i>0,810</i>				
b1	<i>0,687</i>				
b17		<i>0,786</i>			
b10		<i>0,745</i>			
b20		<i>0,676</i>			
b4		<i>0,659</i>			
b12		<i>0,586</i>			
b15			<i>-0,899</i>		
b2			<i>-0,886</i>		
b8			<i>-0,845</i>		
b23				<i>-0,851</i>	
b9				<i>-0,836</i>	
b3				<i>-0,755</i>	
b5					<i>-0,848</i>
b11					<i>-0,833</i>

* Faktor isimleri; Gİ (Geleneksel İnançlar), Bİ (Batıl İnanç), PS (Psişik), BÜ (Büyü), RU (Ruhçuluk)

Paranormal inançlar için yapılan faktör analizi sonucunda elde edilen faktörler (Gİ, Bİ, PS, BÜ, RU) ve göstergeleri ((b21, b14, b7, b1), (b17, b10, b20, b4, b12), (b15, b2, b8), (b23, b9, b3), (b5, b11)) Tablo- 9'da verilmiştir. Faktörler toplam varyansın **%67,3'** ünü açıklamaktadır. Her bir faktörün altında bulunan göstergelerin yük değerlerinin **0,60'** in üzerinde olması (b12 göstergesi haricinde (0,586)) bütün göstergelerin kendi faktörler ile yüksek korelasyona sahip olduklarını göstermektedir. Bu nedenle faktörler göstergeleri arasında bir uyum olduğu söylenebilir.

Tablo-6. Kişilik tipleri için örüntü matrisi

	Faktörler				
	DD	NÖ	İD	U	TU
a27	<i>-,830</i>				
a26	<i>-,722</i>				
a47	<i>-,693</i>				
a31		<i>,755</i>			
a1		<i>,747</i>			
a21		<i>,729</i>			
a2			<i>,892</i>		
a42			<i>,873</i>		
a4				<i>,764</i>	
a34				<i>,747</i>	
a18					<i>,740</i>
a28					<i>,711</i>
a20					<i>,546</i>

* Faktör isimleri; DD (Dışa Dönüklük), NÖ (Nörotisizm), İD (İçe Dönüklük), U (Uyumsuzluk), TU (Tutuculuk)

Kişilik tipleri için yapılan faktör analizi sonucunda elde edilen faktörler (DD, NÖ, İD, U, TU) ve göstergeleri ((a27, a26, a47), (a 31, a1, a21), (a2, a42), (a4, a42), (a18, a28, a20)) Tablo- 10'da verilmiştir. Faktörler toplam varyansın % **61,04'** ünü açıklamaktadır. Her bir faktörün altında bulunan göstergelerin yük değerlerinin **0,60'**in üzerinde olması (a 20 göstergesi haricinde (0,546)) bütün göstergelerin kendi faktörler ile yüksek korelasyona sahip olduklarını göstermektedir. Bu nedenle faktörler ile göstergeleri arasında bir uyum olduğu söylenebilir.

Göstergelerin tanıtıcı istatistikleri Tablo -7 ve 8'de verilmiştir.

Tablo -7. Paranormal inanç göstergeleri için tanıtıcı istatistikler

Açıklayıcılar	Ortalama	Standart Hata
b1	6,1136	,09747
b2	3,5018	,12017
b3	3,9817	,12927
b4	1,8278	,08691
b5	3,9194	,12628
b7	6,3480	,08543
b8	3,9194	,11360
b9	5,1172	,12575
b10	1,8352	,08743
b11	4,1978	,13146
b12	1,8828	,10132
b14	6,6630	,06656
b15	3,3260	,11766
b17	1,6300	,07902
b20	1,7802	,08261
b21	6,5421	,07783
b23	5,0659	,11851

Tablo -8. Kişilik tipi göstergeleri için tanıtıcı istatistikler

Açıklayıcılar	Ortalama	Standart Hata
a1	2,5934	,05938
a2	2,7436	,07395
a4	1,6777	,05463
a18	2,8162	,07356
a20	2,4469	,05796
a21	3,0256	,07143
a26	3,6996	,05129
a27	3,6581	,05353
a28	2,6838	,06899
a31	3,3919	,06837
a34	1,8425	,05965
a42	2,8205	,07341
a47	3,3480	,05917

Yapılan analizler neticesinde Kişilik tipleri ve Paranormal inançları oluşturan faktörler ve bu faktörleri doğrudan etkileyen göstergeler tespit edilmiştir. Kişilik tipi ve Paranormal inançları oluşturan faktörler arasındaki ilişkinin tespit edilmesi için ise Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi yapılmıştır.

3.3 Paranormal İnanç ile Kişilik Tipi İlişkinin Belirlenmesi

Paranormal inanç ve kişilik tipleri arasında olduğu varsayılan ilişkilerin ortaya konulabilmesi için bu kavramları oluşturan faktörlerin ve faktörleri oluşturan göstergelerin analiz edilmesi gerekmektedir. Bu analizin yapılabilmesi için Çok Boyutlu Ölçekleme(ÇBÖ) yöntemi (Özdamar, 2004) ve Korelasyon Analizi tekniğinin kullanılması uygun görülmüştür.

3.4 Verilerin Analizi

3.4.1 Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi

Bu analiz yöntemi temel olarak çok sayıda değişkeni olan nesnelere arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla nesnelere sahip olduğu değişkenler kullanılarak nesnelere arasındaki benzerliklerin ya da farklılıkların uzaklık olarak hesaplanmasına dayanır(Kalaycı vd., 2005). Elde edilen uzaklıklar iki boyutlu veya üç boyutlu uzayda nesnelere temsil eden noktaların konumlandırılması için kullanılır. Sonuç olarak nesnelere temsil eden noktalar arasındaki yakınlık ya da uzaklığın nesnelere benzerliklerini ya da farklılıklarını gösterdiği iki boyutlu ya da üç boyutlu bir grafik elde edilir. (Wickelmaier, 2003).

ÇBÖ analizi yapılırken SPSS (ver. 22) istatistik paket programından yararlanmıştır. (SPSS, 2013). Faktörler ve faktörleri oluşturan göstergeler arasındaki ilişkiler ayrı ayrı analiz edilmiştir. Nesnelere iki boyutlu uzaydaki yerlerini gösteren ortak uzay koordinatları Tablo- 9 ve 10'da verilmiştir. Analiz sonuçlarının iyiliğini gösteren ölçütlerden biri Kruksal Stress değeri; koordinat sistemindeki uzaklıklar ile gerçek de var olan uzaklıklar arasındaki uyumluluğu gösterir, bir diğer ölçüt olan R^2 ; analizinde kullanılan verilerin toplam varyans'ın ne kadarını açıkladığını gösterir (Tüzüntürk, 2009). Bu değerlere ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo -11'de verilmiştir.

Tablo -9. Faktörler için ortak uzay koordinatları

Açıklayıcılar	Boyut 1	Boyut2
DD	0,180	-0,663
NÖ	1,236	-0,545
İD	0,197	0,188
U	-0,750	-1,273
TU	0,886	0,196
Gİ	1,993	1,242
Bİ	-0,322	-1,433
PS	-0,797	1,324
BÜ	-1,596	-0,019
RU	-1,026	0,982

Tablo- 10. Göstergeler için ortak uzay koordinatı

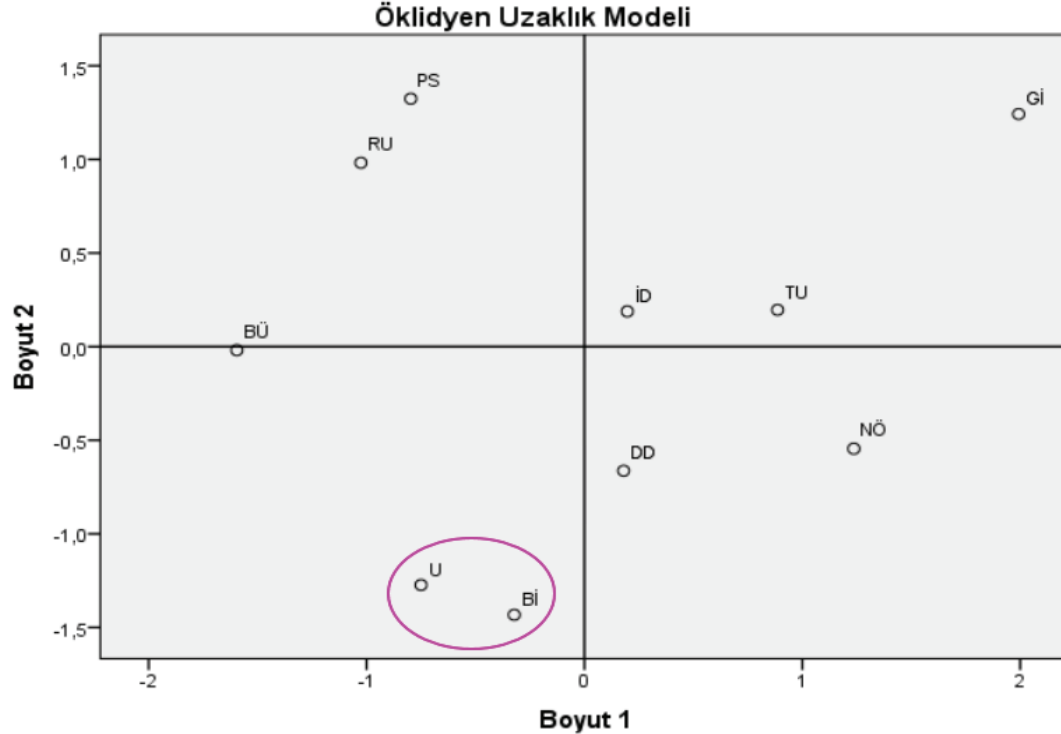
Açıklayıcılar	Boyut 1	Boyut2
b1	2,385	-0,375
b2	-0,058	0,921
b3	0,596	0,930
b4	-1,530	-0,186
b5	0,392	1,038
b7	2,523	-0,411
b8	0,333	0,703
b9	1,772	-0,195
b10	-1,543	-0,208
b11	2,696	-0,517
b12	-0,251	0,824
b14	-1,650	-0,282
b15	0,773	1,077
b17	-1,563	-0,575
b20	-1,555	-0,273
b21	2,637	-0,500
b23	1,643	0,042
a1	-0,743	-0,075
a2	-0,696	-0,263
a4	-1,503	-0,183
a18	-0,608	-0,235
a20	-0,833	-0,056
a21	-0,456	-0,110
a26	0,119	-0,193
a27	0,103	-0,199
a28	-0,661	-0,127
a31	-0,157	-0,158
a34	-1,389	-0,107
a42	-0,615	-0,205
a47	-0,163	-0,104

Tablo-11. Stress ve R2 değerleri

	Stress	R ²
Göstergeler	0,09	0,97
Faktörler	0,13	0,88

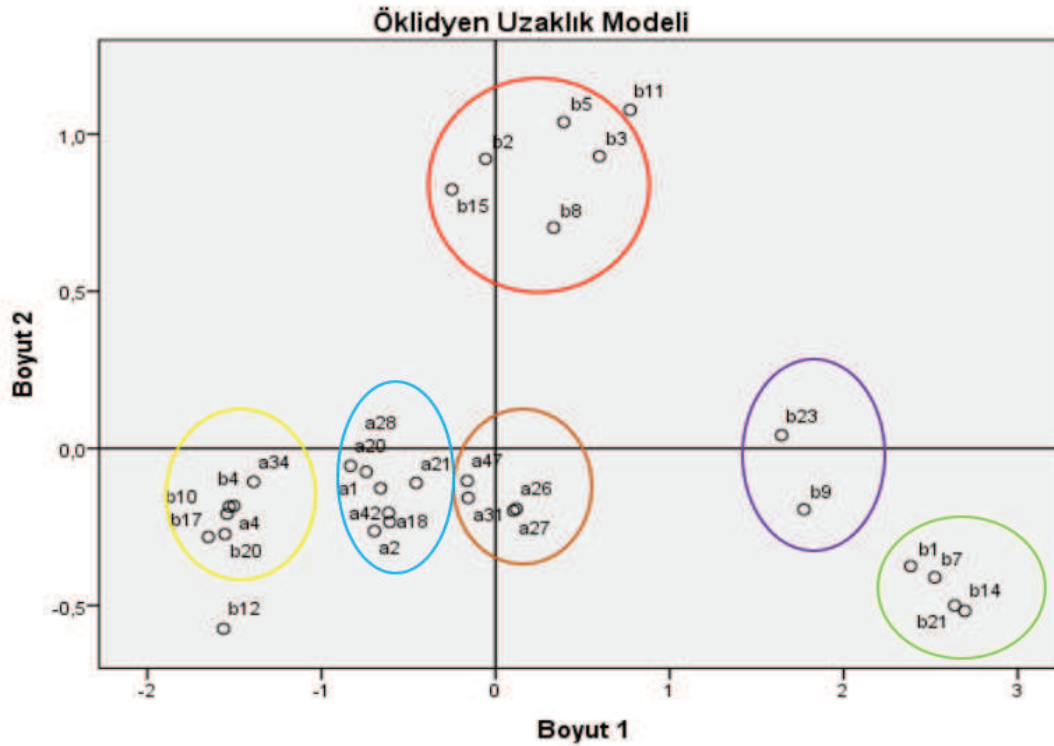
Tablo -11’de görüldüğü gibi yapılan analizden elde edilen Stress değerleri 0,09 ve 0,13 olduğu için koordinat sisteminde nesnelere arasındaki gösterilen uzaklıkların gerçek de olan uzaklıklarla uyumlu olduğu söylenebilir. Ayrıca R² değerleri (0,97) ve 0,88 olarak oldukça yüksek bulunmuştur. (Seva ve ten Berge, 2006) Buna göre analizlerde kullanılan verilerin varyans’ın tamamına yakını açıklayabildiği söylenebilir.

ÇBÖ analizi sonucunda elde edilen ve analiz edilen nesnelere arasındaki ilişkiyi görsel olarak görmemizi sağlayan iki boyutlu ortak uzay konfigürasyon gösterim grafikleri Grafik- 3 ve 4’te verilmiştir.

Grafik- 3. Faktörler için iki boyutlu düzlemde ortak uzay konfigürasyon gösterimi

*Bölgeler: Pembe renkli çember (Bölge 1)

Grafik -4. Göstergeler için iki boyutlu düzlemde ortak uzay konfigürasyon gösterimi

*Bölgeler: Yeşil renkli çember (Bölge 2), Mor renkli çember (Bölge 3), Turuncu renkli çember (Bölge 4), Mavi renkli çember (Bölge 5), Sarı renkli çember (Bölge 6), Kırmızı renkli çember (Bölge 7).

Ortak uzay koordinatlarına (Tablo 10 ve 11) göre grafikleri (Figür 20 ve 21) yorumlayacak olursak. Figür 20’de Bölge 1’de Uyumsuzluk(U) ile Batıl inanç(Bİ) faktörleri birlikte bulunmaktadır. Figür 21’e bakacak olursak geleneksel dini paranormal inançları temsil eden Bölge 2’in(B2) 1.boyutun(1B) en sağında yer aldığı söylenebilir. Batıl inanca sahip insanların uyumsuz kişilik tipi ile birlikte Bölge 6 1B’ta yani 1B ‘un en solunda yer aldığı görülmektedir. Buna göre B1 ve B6’nın paranormal inançlar açısından iki uç noktayı temsil ettiği söylenebilir. Ayrıca büyüye inanan insanlar Bölge 3 1B’ta,dışa dönük kişiliğe sahip insanların B4 1B’ta,nörotik, tutucu, içine dönük kişiliğe sahip insanların Bölge 5 1B’ta ve son olarak psişik güçlerin var olduğuna, ruhçuluğa inanan insanları temsil eden Bölge 7 2B’ta gösterilmektedir.

3.4.2 Korelasyon Analizi

Korelasyon analizi kullanılarak hesaplanan korelasyon katsayısı iki bağımsız değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve derecesini gösterir. (Hayes, 1996) Farklı örneklem dağılımlarını ve veri tiplerini analiz edebilmek için farklı korelasyon katsayıları hesaplanmaktadır. Bu katsayılardan en yaygın kullanılanı; Pearson Moment Korelasyon katsayısıdır (r_{yy}). Normal dağılım gösteren sürekli veri tipleri için r_{yy} hesaplanması uygundur.

Kişilik tipleri ve paranormal inançlar için yapılan faktör analizleri sonucunda elde ettiğimiz faktörler arasındaki ilişkileri daha net ve daha güçlü bir şekilde ortaya koyabilmek için ÇBÖ analizine ek olarak korelasyon analizi de yapılmıştır. Analiz yapılırken faktör analizi sonucunda her bir faktör için hesaplanan faktör skorları bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Faktör skorları normal dağılım gösteren sürekli verilerden oluştuğu için r_{yy} hesaplanmıştır. Hesaplanan korelasyon katsayıları faktör korelasyon matrisinde Tablo -12'de verilmiştir.

Tablo-12. Faktör korelasyon matrisi

Faktörler	Gİ	Bİ	PS	BÜ	RU
DD	-,125*	,113	-,048	,028	-,019
NÖ	,027	,035	-,058	-,045	-,051
İD	,015	,109	,080	,038	,018
U	-,161**	,312**	-,123*	,082	-,019
TU	,138*	,082	-,005	-,145*	,082

NOT: her bir kutudaki değer o kutunun bulunduğu satır ve sütundaki faktörler arasındaki r_{yy} değerini göstermektedir. * Faktör isimleri; Gİ (Geleneksel Dini İnançlar), Bİ (Batıl İnançlar), PS (Psişik), BÜ (Büyü), RU (Ruhçuluk), DD (Dışa Dönüklük), NÖ (Nörotisizm), İD (İçe Dönüklük), U (Uyumsuz), TU (Tutucu).

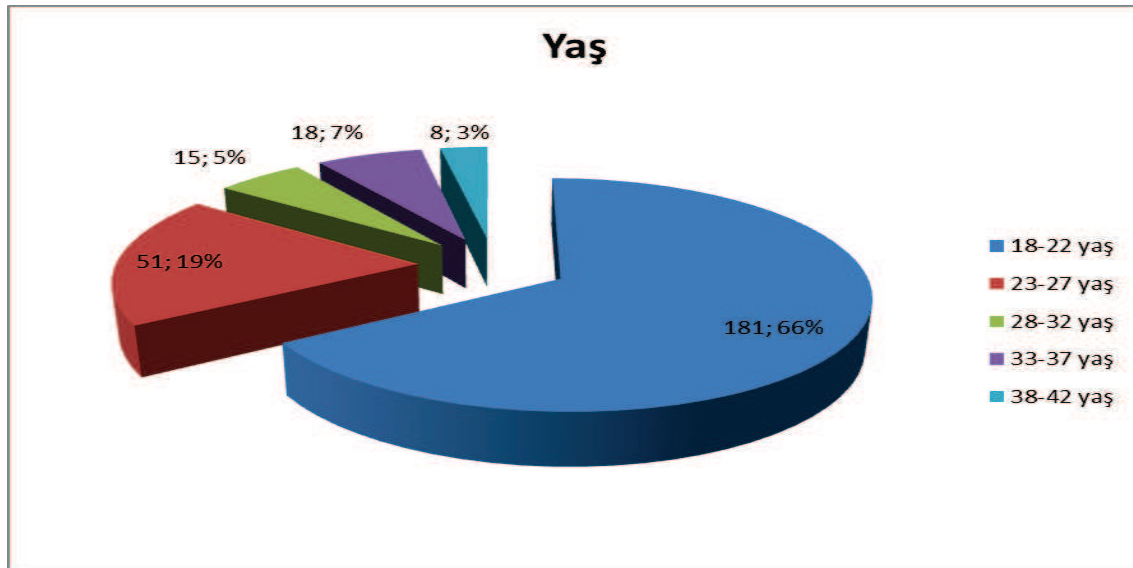
Tabloda verilen korelasyon katsayıları incelendiğinde Dışa dönüklük ile Geleneksel dini inançlar, Uyumsuzluk ile Geleneksel dini inançlar, Uyumsuzluk ile Batıl İnançlar, Uyumsuzluk ile Psişik, Tutuculuk ile Geleneksel dini inançlar, Tutuculuk ile Büyü faktörler arasındaki ilişkinin önemli (* $P \leq 0,05$, ** $P \leq 0,01$) olduğu görülmektedir. Dışa dönüklük ile Geleneksel dini inançlar, Uyumsuzluk ile Geleneksel dini inançlar, Uyumsuzluk ile Psişik, Tutuculuk ile Büyü faktörleri arasındaki ilişkiler ters yönlü iken

Uyumsuzluk ile Batıl İnanç, Tutuculuk ile Geleneksel dini inançlar faktörleri arasındaki ilişkiler pozitif yönlüdür. İlişkinin ters yönlü olması faktörlerden biri artarken (azalırken) diğerinin azaldığı (arttığı) anlamındadır. İlişkinin yönünün pozitif olması ise faktörlerden biri artarken (azalırken) diğerinin de arttığı (azaldığı) anlamına gelmektedir.

3.5 Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımlar

Ankete katılan öğrencilerin yaşına, cinsiyetlerine, okuduğu bölümlerine, medeni durumlarına, eğitim düzeyine, ailelerinin gelir durumuna ve yaşadıkları yerleşim yerlerine göre dağılımları grafikler halinde aşağıda verilmiştir.

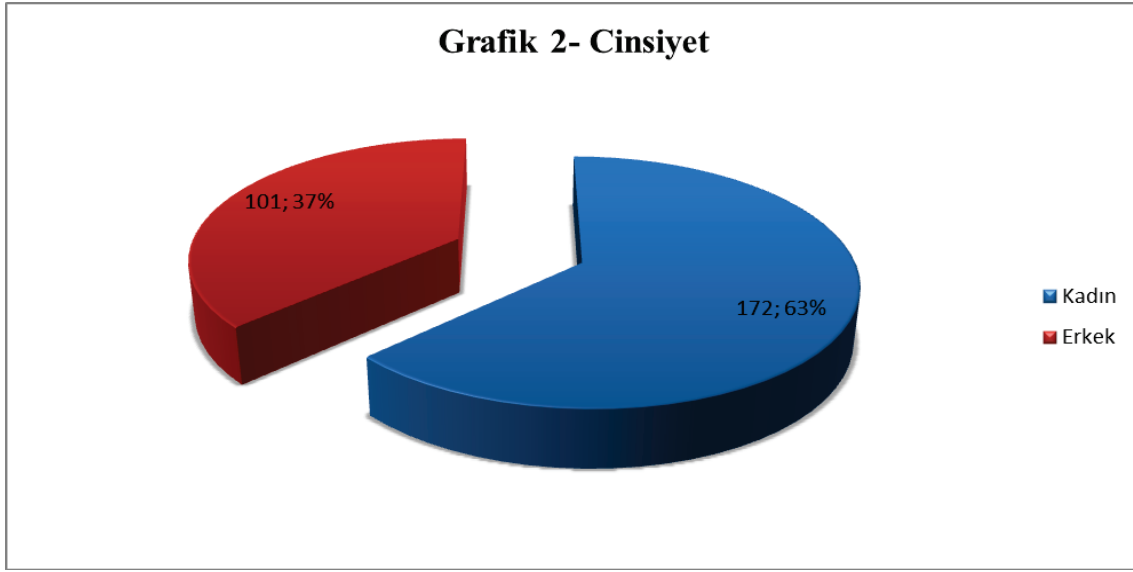
Grafik-5. Öğrencilerin Yaşına Göre Frekans Dağılımı

Grafik -5 Yaş (Birinci Bölüm Soru 1: Yaşınız?)

Araştırmaya katılan 273 kişiden hepsi bu soruya cevap vermiş, bunlardan 181'i (%66) "18-22 yaş" aralığında, 51'i (%19) "23-27 yaş" aralığında, 15'i (%5) "28-32 yaş" aralığında, 18'i (%7) "33-37 yaş" aralığında, 8'i (%3) "38-42 yaş" aralığında bir kesimi oluşturmaktadır.

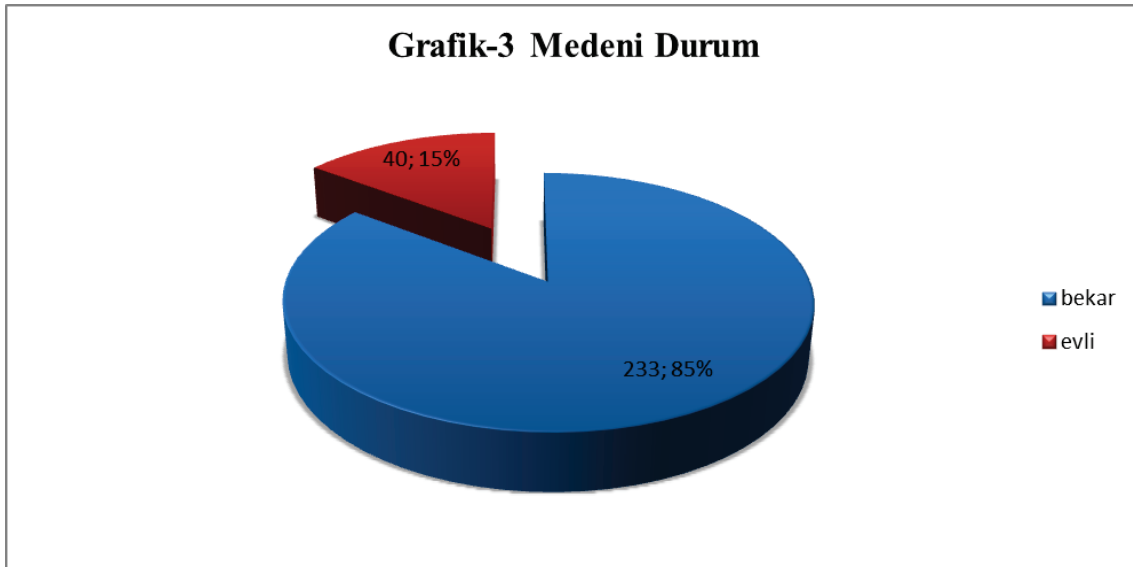
Grafik- 6. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Frekans Dağılımı

Grafik-6 Cinsiyet (Birinci Bölüm 2: Cinsiyetiniz?)

Araştırmaya katılan 273 kişiden hepsi bu soruya cevap vermiş, katılımcıların 172'si (%63) “kadın”, 101'i (%37) “kadın” olarak belirlenmiştir.

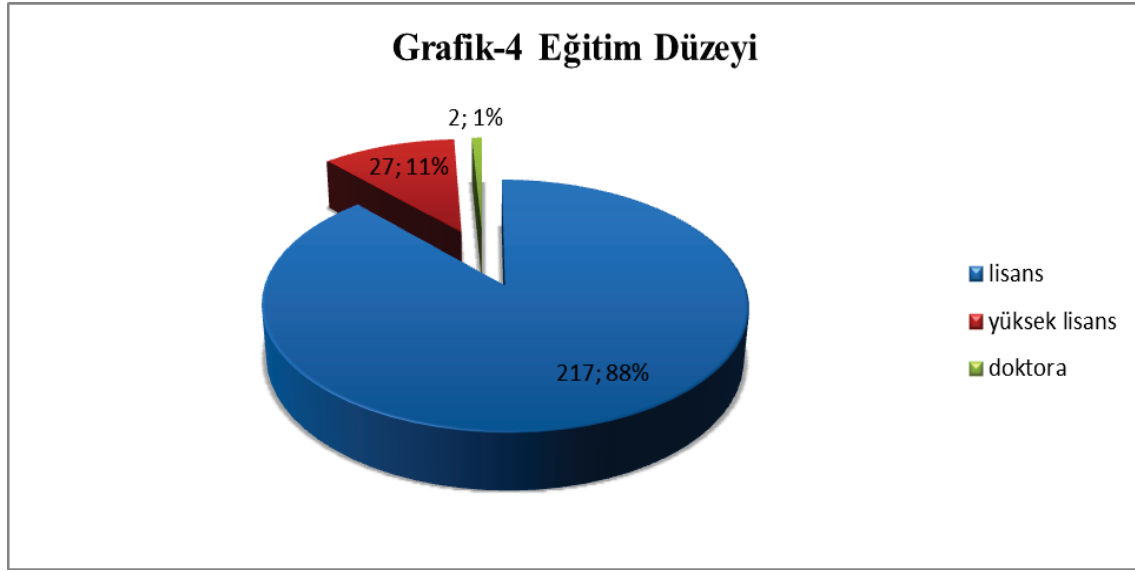
Grafik-7. Öğrencilerin Medeni Durumuna Göre Frekans Dağılımı

Grafik-7 Medeni durum (Birinci Bölüm 3: Medeni durumunuz nedir?)

Araştırmaya katılan 273 kişiden hepsi bu soruya cevap vermiş, katılımcıların 233'ü (%85) “bekâr”, 40'ı (%15) “evli” olarak belirlenmiştir.

Grafik-8. Öğrencilerin Eğitim Düzeyine Göre Frekans Dağılımı

Grafik-8 Eğitim Düzeyi (Birinci Bölüm 4: Eğitim Seviyeniz nedir?)

Araştırmaya katılan 273 kişiden hepsi bu soruya cevap vermiş, katılımcıların 271'i (%88) "lisans", 27'si (%11) "yüksek lisans", 2'si (%1) doktora öğrencilerinden oluşmaktadır.

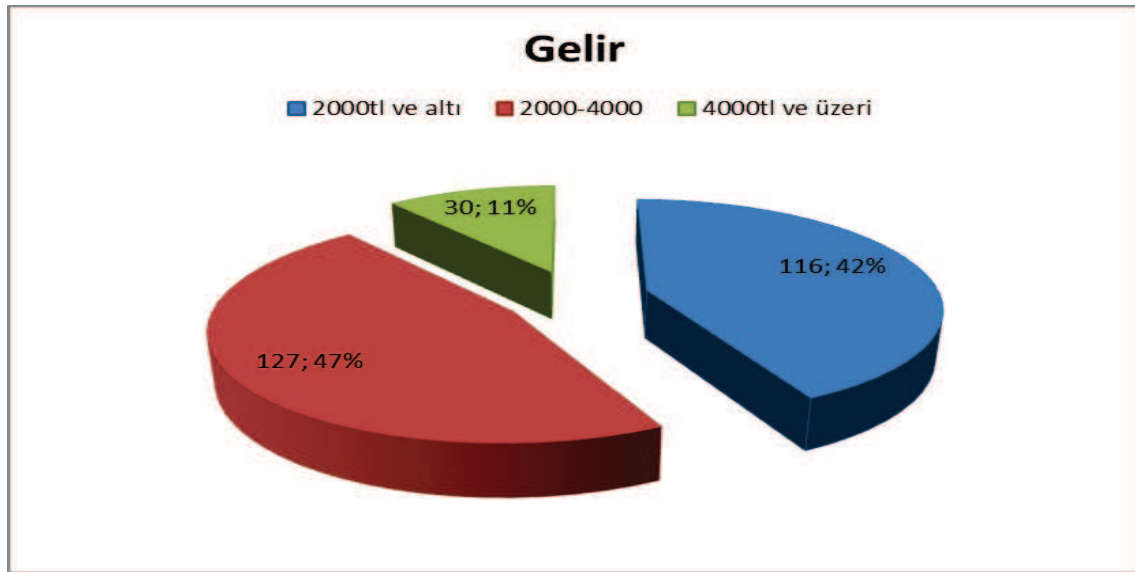
Grafik- 9. Öğrencilerin Okuduğu Bölümüne Göre Frekans Dağılımı

Grafik-9 Bölüm (Birinci Bölüm 4: Bölümünüz nedir?)

Araştırmaya katılan 273 kişiden hepsi bu soruya cevap vermiş, katılımcılar Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesinde 20’si (%7)“tıp” , 20’si (%7) “matematik”,49’u (%18) “sınıf öğretmenliği”, 103’ü (%38) “ilahiyat”, 26’sı (% 10)“iktisat”, 20’si (%7)“psikolojik rehberlik ve danışmanlık”, “felsefe ve din bilimleri”, “din kültürü ahlak bilgisi öğretmeni”, “eğitim”, “arkeoloji”, “Türkçe öğretmeni”, “okul öncesi öğretmeni” ve “fen bilgisi öğretmeni” gibi farklı bölümlerinde okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Bazı bölümler sayıca az olduğundan dolayı yüzde değeri verilmedi.

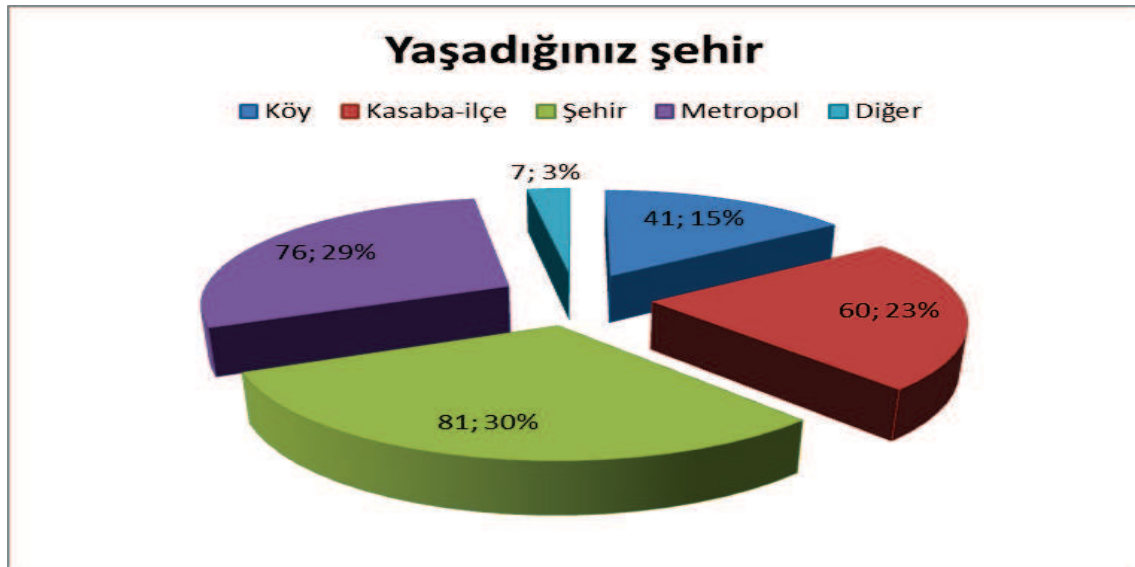
Grafik-10. Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Grafik-10 Gelir Durumu (Birinci Bölüm 5: Gelir Durumunuz?)

Araştırmaya katılan 273 kişiden hepsi bu soruya cevap vermiş, 116'si (%42) gelir durumunun 2000tl ve altı, 127'i (%47) 2000-4000tl arası ve 30'u (%11) 4000tl ve üzeri olduğunu belirtmiştir.

Grafik-11. Öğrencilerin Yaşadığı Yerleşim Yerine Göre Frekans Dağılımı

Grafik-11 Yaşam (Birinci Bölüm 5: Çanakkale'ye Gelmeden Önce Yaşadığınız Şehir?)

Araştırmaya katılan 273 kişiden 265'i bu soruya cevap vermiş, katılımcıların 41'i (%15) “köy”, 60'si (%23) “kasaba”, 81'i (%31) “şehir”, 76'i (%29) “metropol” ve 7'si (%3) “diğer” (Kazakistan, Kırgızistan, Almanya, Moğolistan, Cibuti gibi) yerlerde yaşadıkları belirtilmiştir.

3.6 Demografik Yapı Özelliklerinin Paranormal İnançlar Açısından Analiz Edilmesi

Gruplar arasında istatistiki olarak önemli bir fark olup olmadığı test amacı ile varyans analiz tekniği (ANOVA) kullanılır. (Lindman, 1974) Varyans analizi temel olarak grup ortalamalarının eşitliğinin test edilmesidir. Hesaplamalar grup ortalamaları kullanılarak yapılır.

Demografik yapı ile paranormal inanç ilişkisi araştırılırken incelenmek istenen demografik yapı özelliğinin birden fazla grubu (seviyesi) olduğu için bu gruplar arasındaki farklılıkların sağlıklı bir şekilde belirlenmesi adına Varyans Analizi tekniğinin kullanılması uygun görülmüştür. Analiz yapılırken Minitab (ver. 17) istatistik paket programından yararlanılmıştır. (Minitab, 2013) Analizi yapılan demografik özelliklerin tanıtıcı istatistikleri Tablo -13'de verilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen varyans kaynakları tabloları -14, 15, 16'de ve her bir özelliğın gruplarının karşılaştırma sonuçlarının verildiği karşılaştırma sonucu tabloları Tablo- 17, 18, 19'da verilmiştir.

Tablo -13. Demografik özellikleri için tanıtıcı istatistikler

Frekans Tablosu		
Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Kadın	172	63,0
Erkek	101	37,0
Eğitim	Sayı	Yüzde
Lisans	244	89,4
Yüksek Lisans	27	9,9
Doktora	2	,7
Bölüm	Sayı	Yüzde
Tıp	20	8,1
Matematik	20	7,3
Sınıf Öğretmenliği	49	17,9
İlahiyat	103	37,7
PDR	20	7,3
İktisat	26	2,2

***Eğitim:** Eğitim seviyesi. **Bölüm:** Üniversitede okuduğu bölüm

Tablo- 14. Cinsiyetler için varyasyon kaynakları tablosu

Varyasyon Kay.	SD	KT	KO	F	P
Muamele	1	0,073	0,073	0,03	0,865
Hata	48	119,343	2,487		
Genel	49	119,416			

Tablo-15. Eğitim seviyeleri için varyasyon kaynakları tablosu

Varyasyon Kay.	SD	KT	KO	F	P
Muamele	3	0,17	0,06	0,02	0,996
Hata	96	270,49	2,82		
Genel	99	270,66			

Tablo-16. Bölümler için varyasyon kaynakları tablosu

Varyasyon Kay.	SD	KT	KO	F	P
Muamele	5	1,305	0,27	0,11	0,991
Hata	144	354,308	2,47		
Genel	149	355,612			

Tablo- 14, 15, 16'da sunulan sonuçlara göre analize tabi tutulan grupların arasında karşılaştıran özellik açısından herhangi bir farklılık olmadığı rahatlıkla söylenebilir. (P=0, 865, P=0, 996, P=0,991).

Tablo- 17. Cinsiyetler için karşılaştırma sonuçları

	$\bar{x} \pm S_{\bar{x}}$	Karşılaştırma
Kadın	3,720 \pm 0,33	A
Erkek	3,643 \pm 0,30	A

*NOT: Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiki olarak önemli bir fark yoktur.

Tablo- 18. Eğitim seviyeleri için karşılaştırma sonuçları

	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	Karşılaştırma
Lisans	3,681 \pm 0,322	A
Yüksek Lisans	3,761 \pm 0,345	A
Doktora	3,780 \pm 0,374	A
Lise	3,701 \pm 0,297	A

*NOT: Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiki olarak önemli bir fark yoktur.

Tablo- 19. Bölüm için karşılaştırma sonuçları

	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	Karşılaştırma
Tıp	3,795 \pm 0,289	A
Matematik	3,880 \pm 0,317	A
Sınıf Öğretmenliği	3,642 \pm 0,300	A
İlahiyat	3,651 \pm 0,372	A
PDR	3,620 \pm 0,302	A
İktisat	3,698 \pm 0,294	A

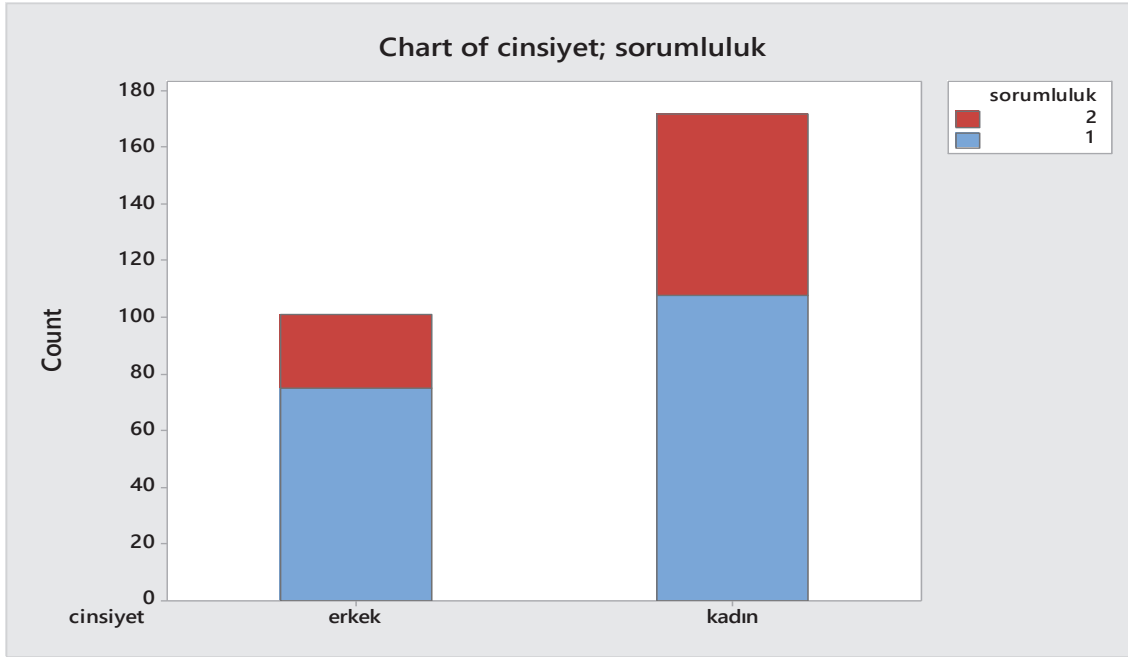
*NOT: Aynı harflere sahip olan gruplar arasında istatistiki olarak önemli bir fark yoktur.

*NOT: Anket katılımcılarının okuduğu bölüm sayısı on sekiz olmasına rağmen bu bölümlerden altı tanesinde analize dâhil edilebilecek yeterlilikte örnek sayısı olduğu için sadece bu altı bölüm analize alınmıştır.

Gruplar arasında yapılan karşılaştırma test sonuçları da (Tablo -17, 18, 19) bulunan “P” değerlerinin destekler niteliktedir. Her bir tabloda verilen karşılaştırma harflerini ayrı ayrı değerlendirecek olursak paranormal inanç eğilimleri açısından cinsiyetler arasında, eğitim seviyeleri arasında ve üniversitede okunan bölümler arasında bir farklılık yoktur.

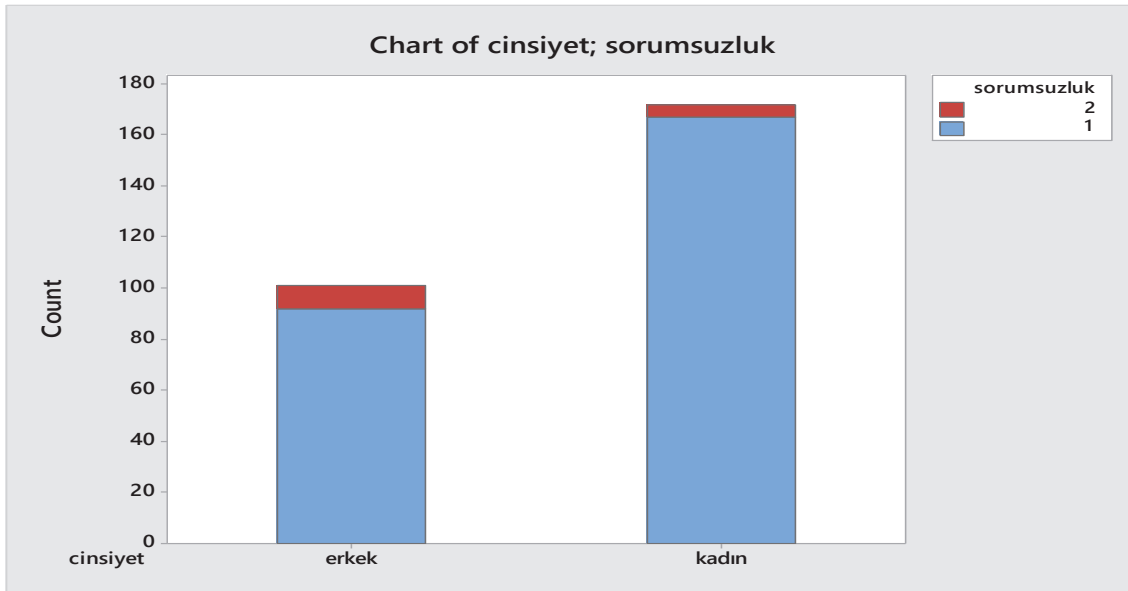
Katılımcıların tezin amacını oluşturan kişilik ve paranormal inanç özelliklerine yönelik eğilimleri cinsiyete göre aşağıdaki Grafik 12-28’de verilmektedir.

Grafik-12. Sorumluluk kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın – bar grafiği

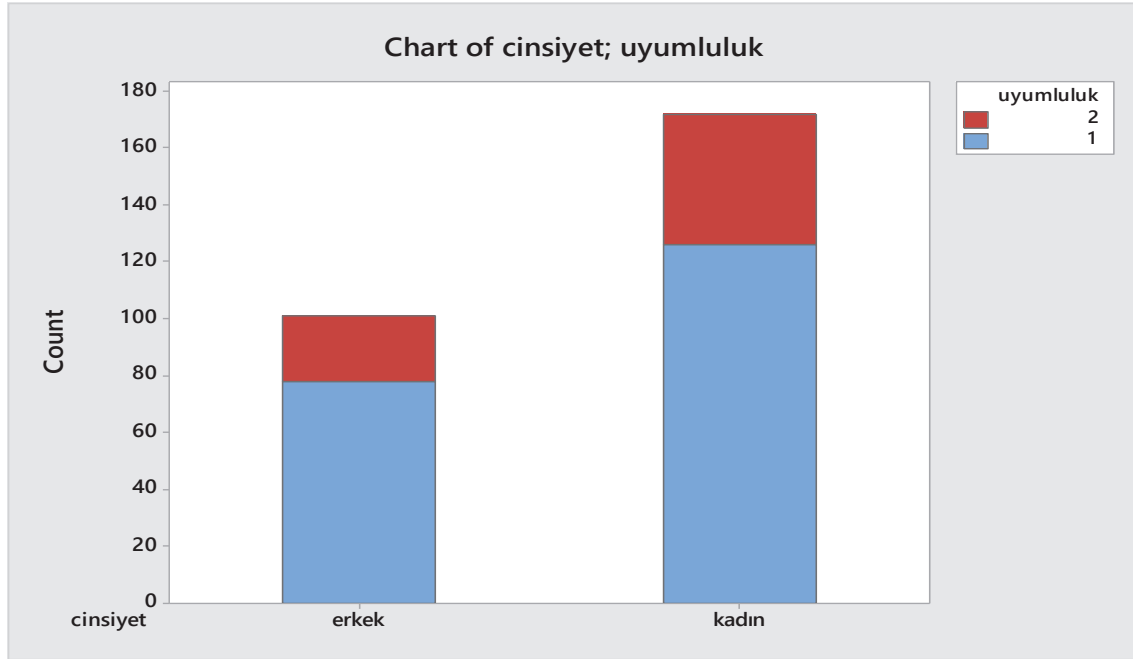

NOT: Kırmızı renkte gösterilen bölümler belirtilen cinsiyet grubunda grafiğe konu olan özelliğe eğilimi göstermektedir.

Grafik- 13. Sorumsuzluk kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın –bar grafiği

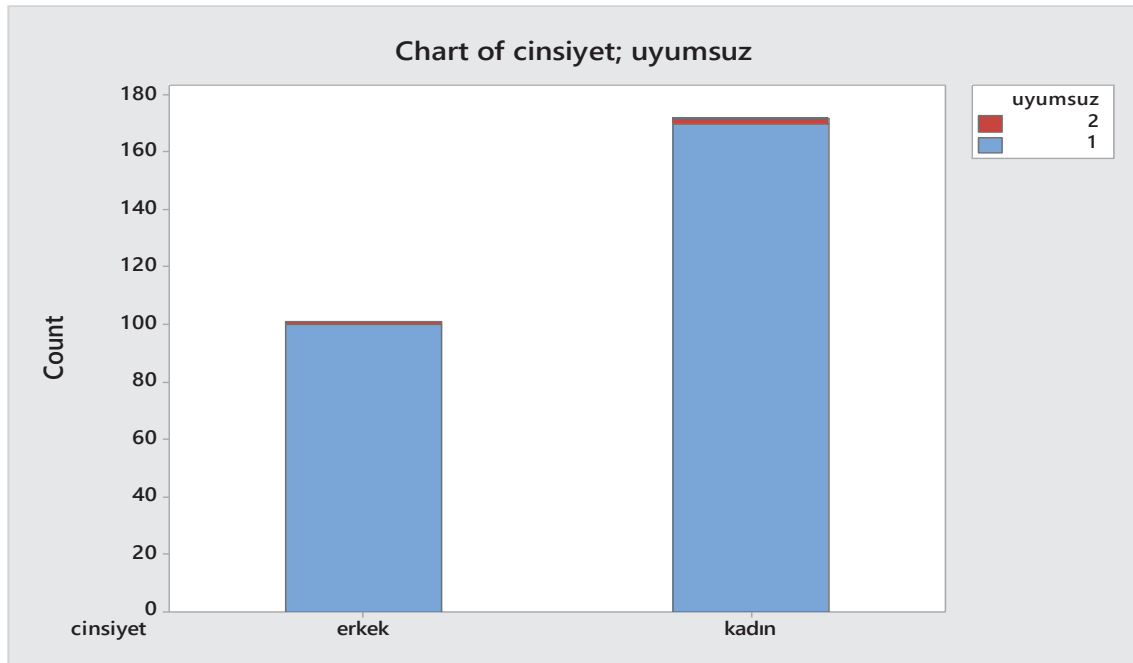

Grafik-14. Uyumluluk kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın- bar grafiği

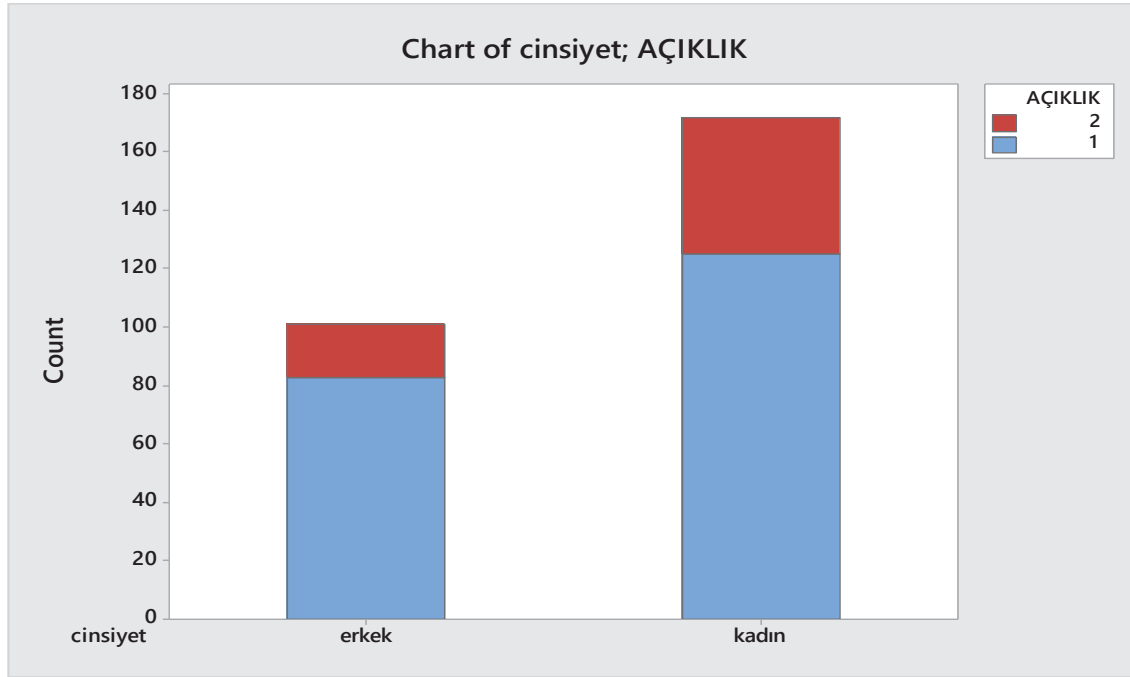

NOT: Kırmızı renkte gösterilen bölümler belirtilen cinsiyet grubunda grafiğe konu olan özelliğe eğilimi göstermektedir.

Grafik -15. Uyumsuzluk kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın –bar grafiği

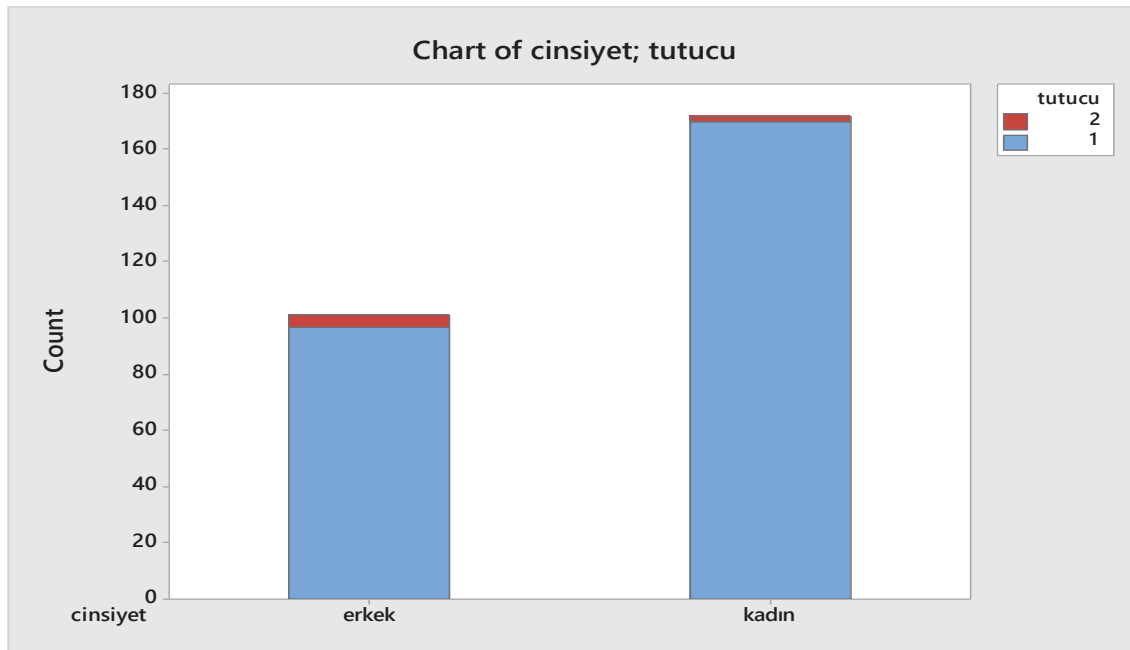

Grafik-16. Açıklık kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın –bar grafiği

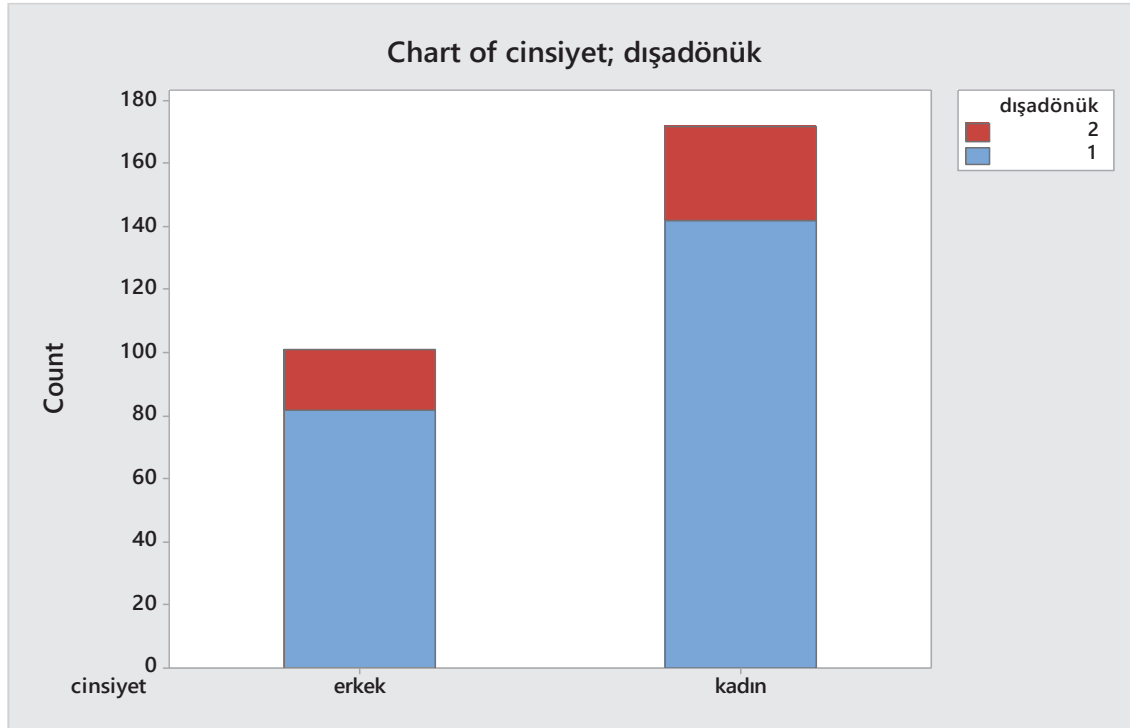

NOT: Kırmızı renkte gösterilen bölümler belirtilen cinsiyet grubunda grafiğe konu olan özelliğe eğilimi göstermektedir.

Grafik-17. Tutuculuk kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın – bar grafiği

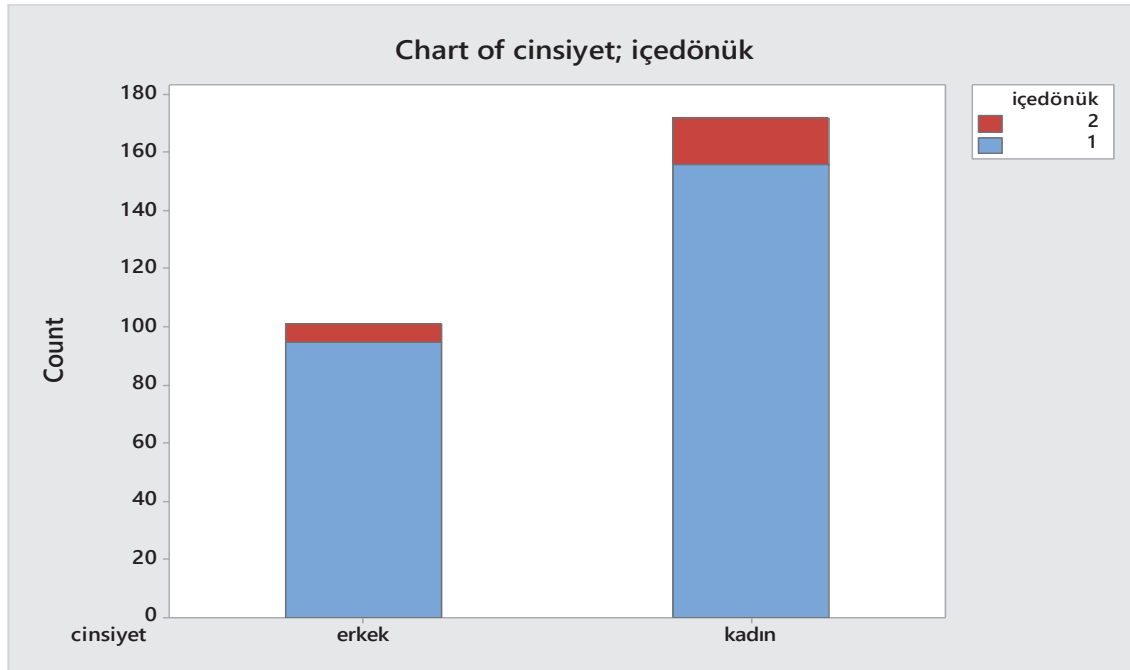

Grafik-18. Dışa dönüklük kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın –bar grafiği

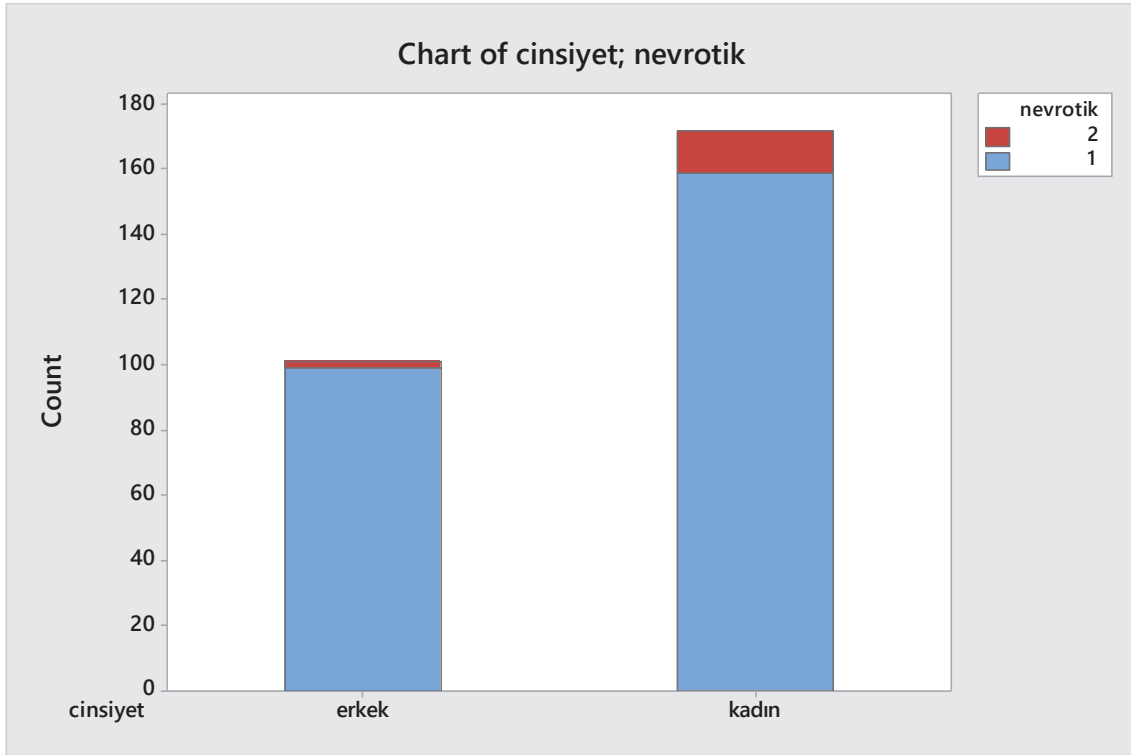

NOT: Kırmızı renkte gösterilen bölümler belirtilen cinsiyet grubunda grafiğe konu olan özelliğe eğilimi göstermektedir

Grafik-19. İçe Dönüklük kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın –bar grafiği

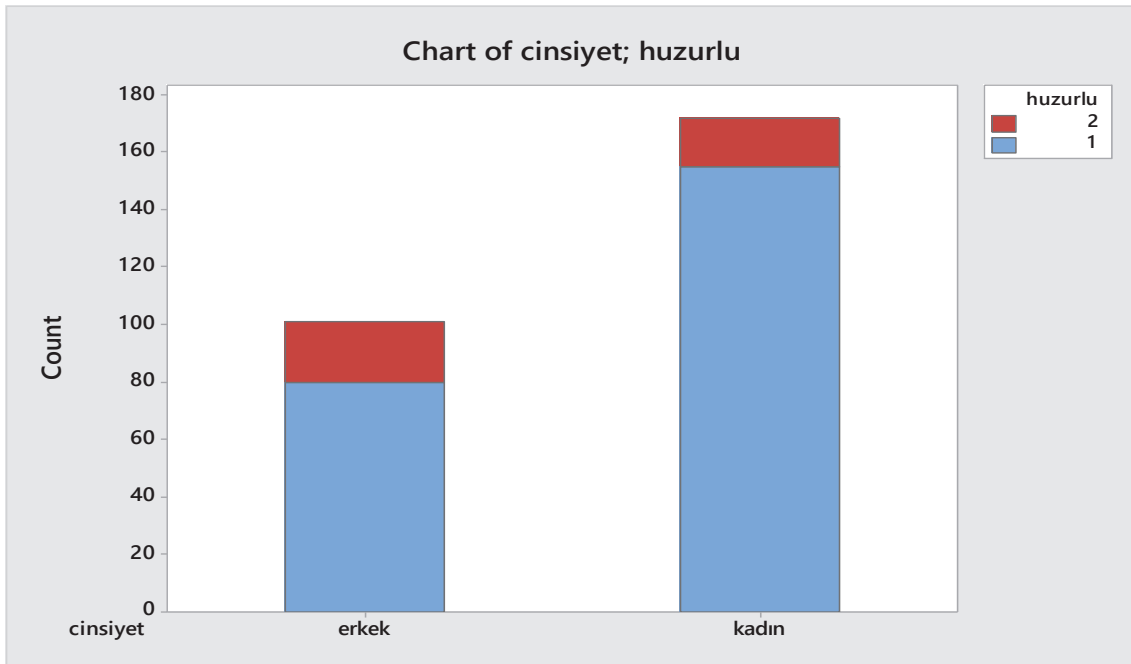

Grafik-20. Nevrotik olma kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın – bar grafiği

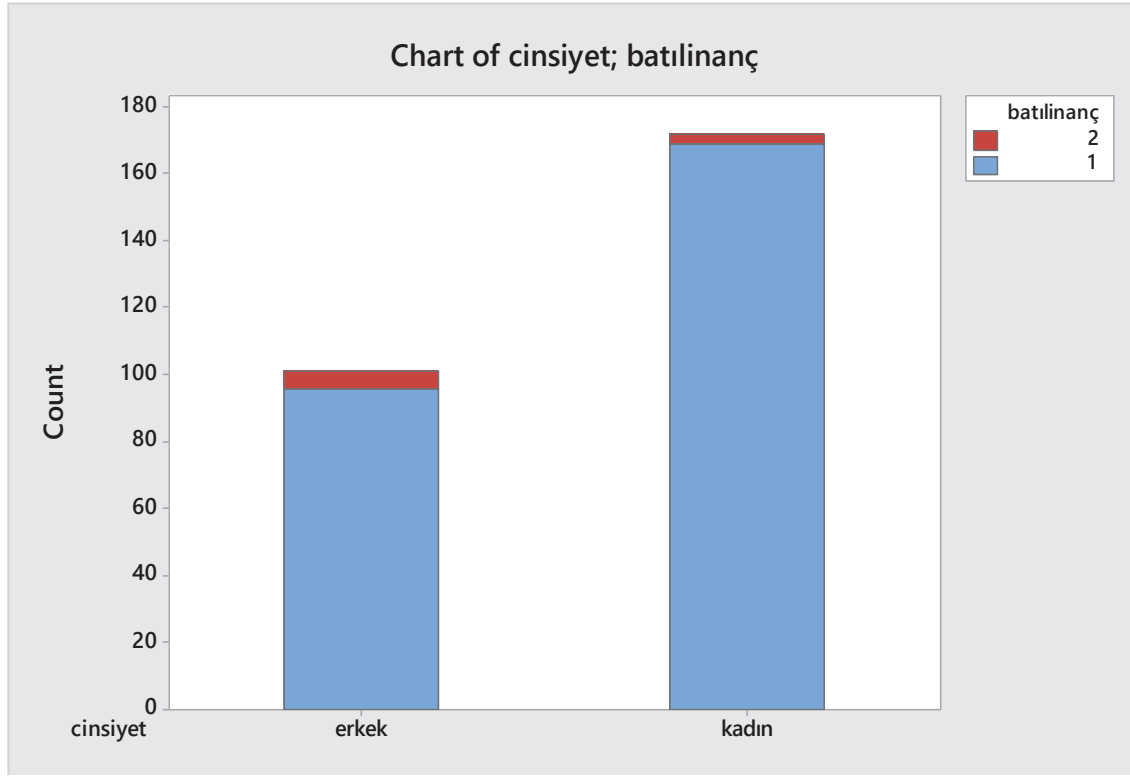

NOT: Kırmızı renkte gösterilen bölümler belirtilen cinsiyet grubunda grafiğe konu olan özelliğe eğilimi göstermektedir.

Grafik-21. Huzurlu olma kişilik özelliği için cinsiyete göre yığın – bar grafiği

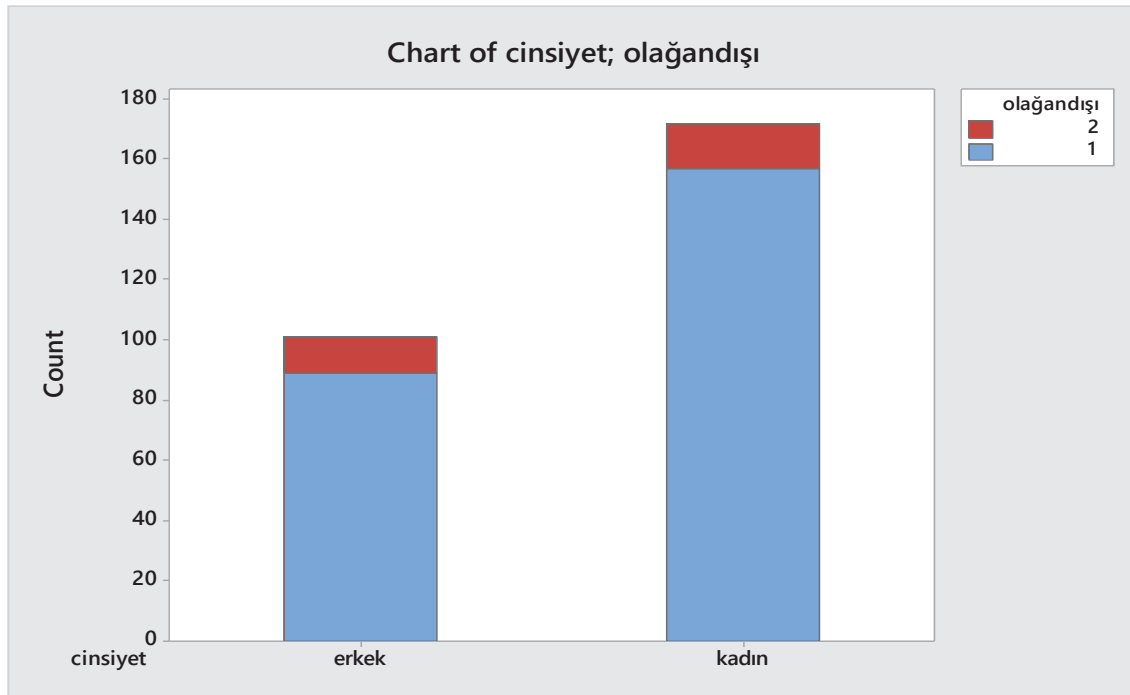

Grafik-22. Batıl inançlar için cinsiyete göre yığın –bar grafiği

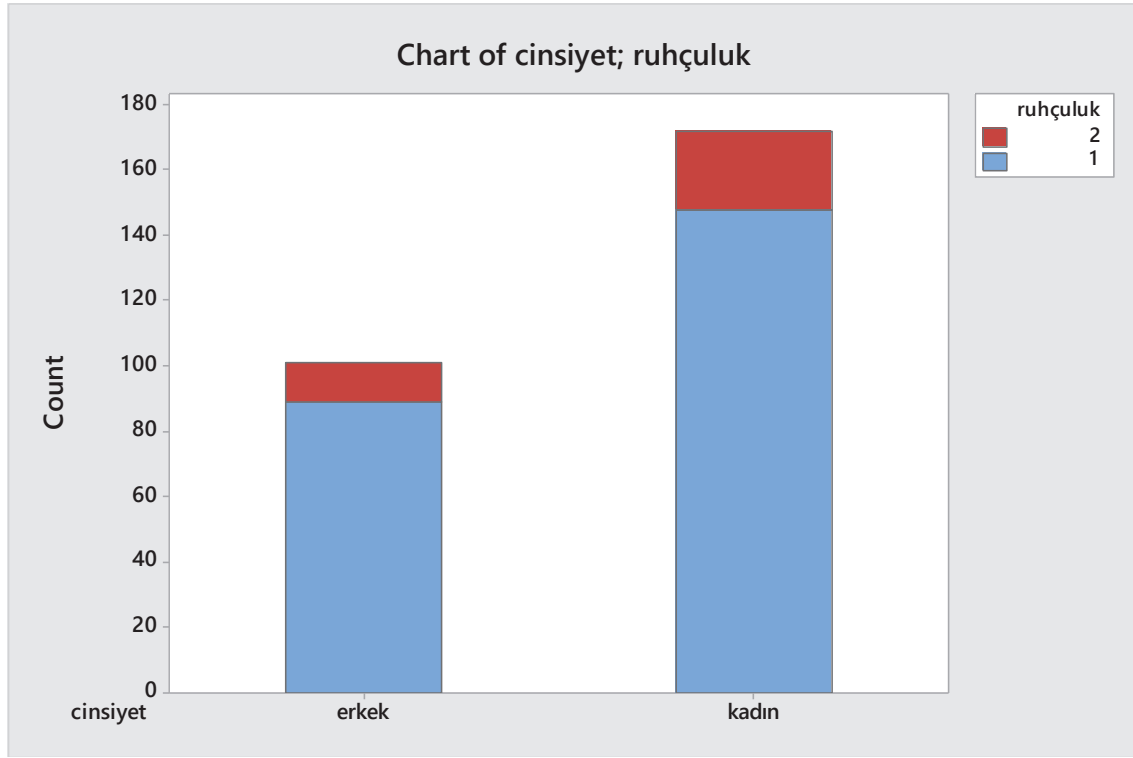

NOT: Kırmızı renkte gösterilen bölümler belirtilen cinsiyet grubunda grafiğe konu olan özelliğe eğilimi göstermektedir.

Grafik-23. Olağandışı yaşam formları için cinsiyete göre yığın –bar grafiği

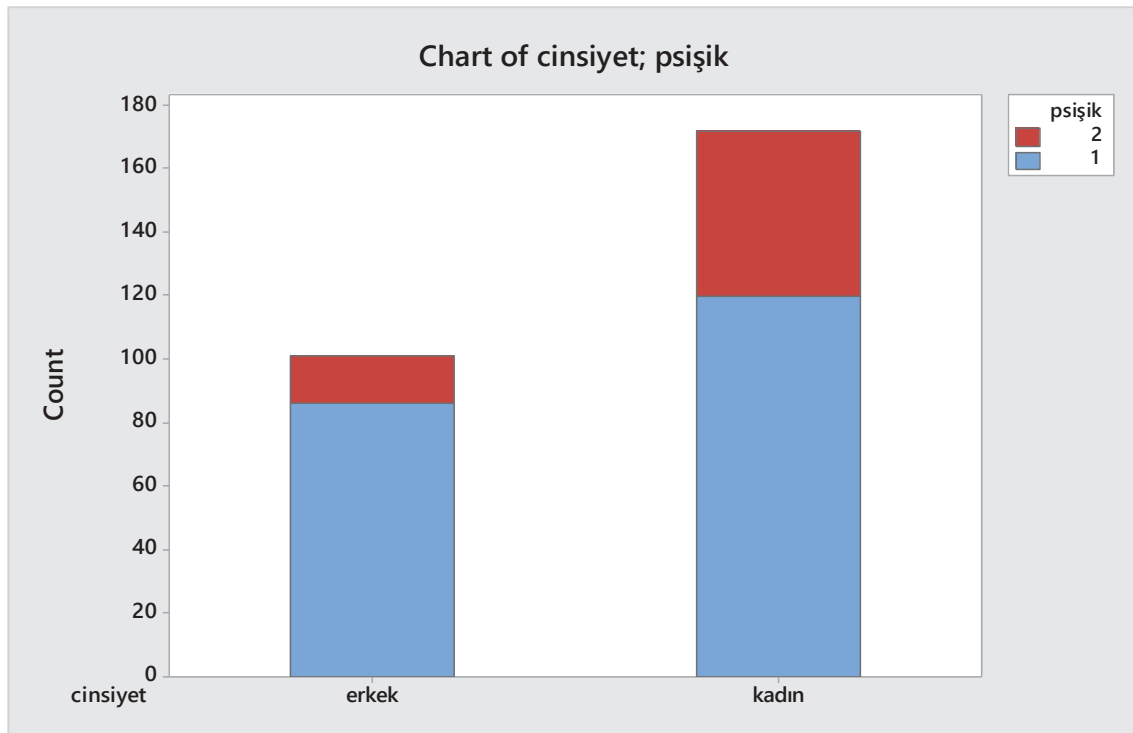

Grafik-24. Ruhçuluk için cinsiyete göre yığın –bar grafiği

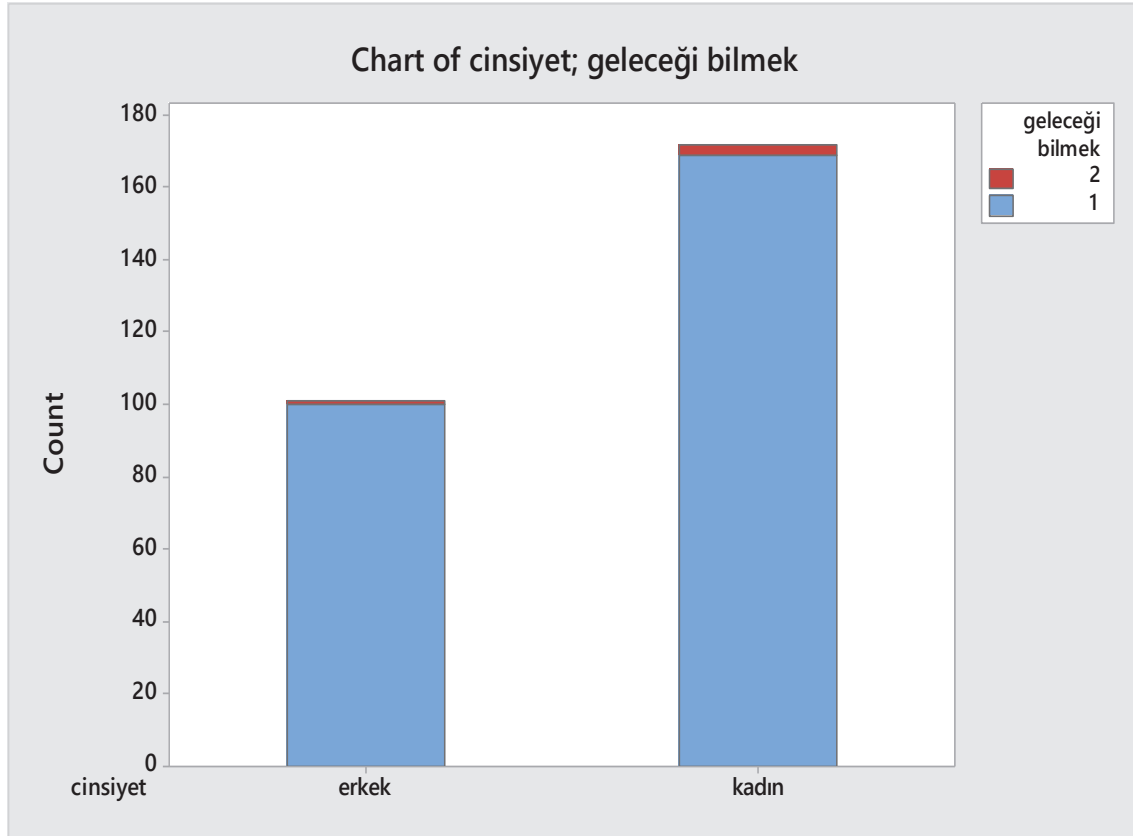

NOT: Kırmızı renkte gösterilen bölümler belirtilen cinsiyet grubunda grafiğe konu olan özelliğe eğilimi göstermektedir.

Grafik-25. Psişik İnançlar için cinsiyete göre yığın –bar grafiği

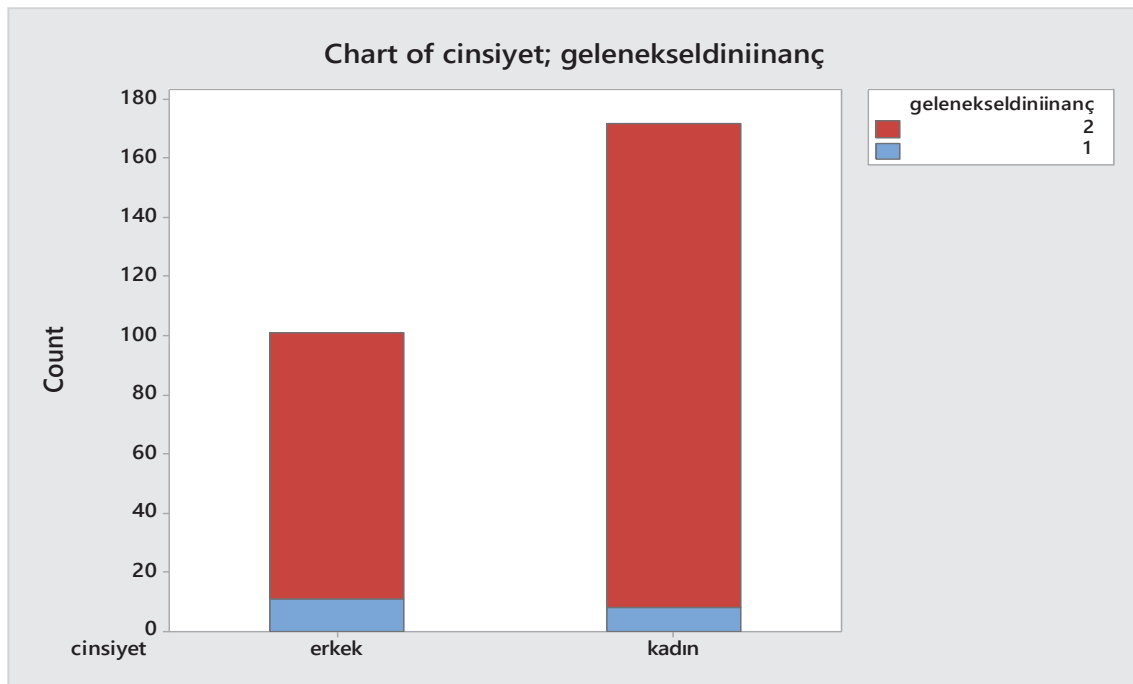

Grafik-26. Geleceği bilme için cinsiyete göre yığın –bar grafiği

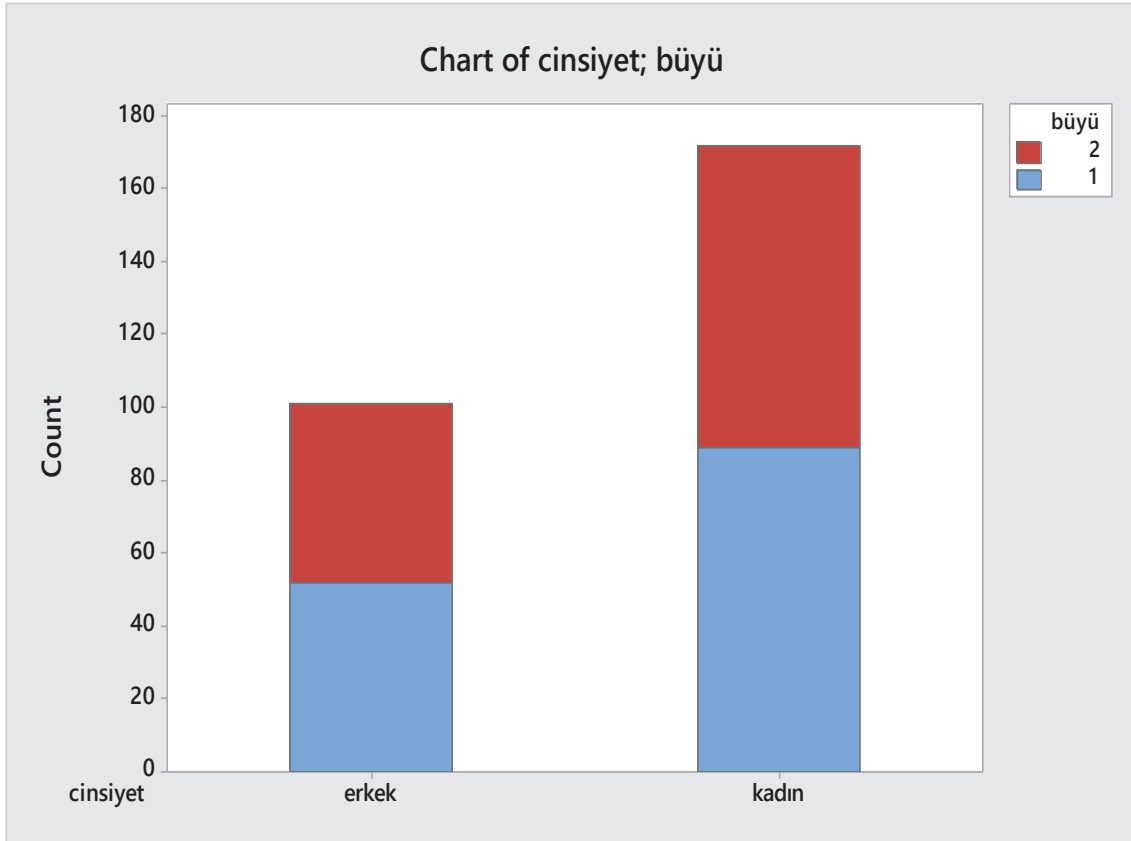

NOT: Kırmızı renkte gösterilen bölümler belirtilen cinsiyet grubunda grafiğe konu olan özelliğe eğilimi göstermektedir.

Grafik-27. Geleneksel dini inançlar için cinsiyete göre yığın –bar grafiği

Grafik-28. Büyü için cinsiyete göre yığın –bar grafiği

NOT: Kırmızı renkte gösterilen bölümler belirtilen cinsiyet grubunda grafiğe konu olan özelliğe eğilimi göstermektedir.

3.7 Hipotezlerin Test Edilmesi

Analiz sonuçları elde edildikten sonra yapılacak son işlem çalışmanın başında ortaya konan hipotezleri bu sonuçlara göre test etmektir.

3.7.1 Kişilik özellikleri ile Paranormal İnançlar Arasındaki İlişkilerin Test Edilmesi

H1a. Nörotisizm ile dini olmayan paranormal inançlar arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H1b. Dışa dönüklük ile geleneksel dini paranormal inançlar arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H1c. Uyumsuzluk ile geleneksel dini paranormal inançlar arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H1d. Uyumsuzluk ile Batıl inançlar arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H1e. Uyumsuzluk ile Psişik inançlar arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H1f. Tutuculuk ile geleneksel dini paranormal inançlar arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Tablo- 20. Pearson korelasyon katsayısı ve ÇBÖ sonuçlarına göre elde edilen hipotez test sonuçları.

Test Edilen Hipotezler	Sonuçlar		Kabul/ Ret
	r_{xy}	MDS	
H1a. Nörotisizm ile dini olmayan paranormal inançlar arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.	r_{xy}	MDS	Ret
		*	
H1b. Dışa dönüklük ile geleneksel dini paranormal inançlar arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.	r_{xy}	MDS	Kabul
	-0,125	*	
H1c. Uyumsuzluk ile geleneksel dini paranormal inançlar arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.	r_{xy}	MDS	Kabul
	-0,161	*	
H1d. Uyumsuzluk ile Batıl inançlar arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.	r_{xy}	MDS	Kabul
	0,312	*	
H1e. Uyumsuzluk ile Psişik inançlar arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.	r_{xy}	MDS	Kabul
	-0,123	*	
H1f. Tutuculuk ile geleneksel dini paranormal inançlar arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.	r_{xy}	MDS	Kabul
	0,138	*	

3.7.2 Demografik Özellikleri ile Paranormal İnançlar arasındaki İlişkilerin Test Edilmesi

H2a. Paranormal inançlara inanma eğilimi açısından cinsiyetler arasında istatistik olarak önemli bir fark vardır.

H2b. Paranormal inançlara inanma eğilimi açısından eğitim seviyeleri arasında istatistiki olarak önemli bir fark vardır.

H3c. Paranormal inançlara inanma eğilimi açısından üniversitede okunan bölümler arasında istatistiki olarak önemli bir fark vardır.

Tablo- 21. Varyans analizi sonucuna göre elde edilen hipotez testi sonuçları

Test Edilen Hipotezler	Sonuçlar	Kabul/Ret
H2a. Paranormal inançlara inanma eğilimi açısından cinsiyetler arasında istatistik olarak önemli bir fark vardır.	P	Ret
	0,865	
H2b. Paranormal inançlara inanma eğilimi açısından eğitim seviyeleri arasında istatistiki olarak önemli bir fark vardır.	P	Ret
	0,996	
H2c. Paranormal inançlara inanma eğilimi açısından üniversitede okunan bölümler arasında istatistiki olarak önemli bir fark vardır.	P	Ret
	0,991	

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada paranormal inanç konusu kişilik özellikleriyle bağlantılı olarak ele alınmış, kişilerin paranormal inanç eğilimlerinin demografik değişkenlerle bağlantısı incelenmiştir. Bu amaç çerçevesinde yapılan analiz sonuçlarını ortaya koyacak olursak;

4.1. Paranormal inançlar ve Demografik Özellikleri

4.1.1. Katılımcıların paranormal inançlara inanma eğilimi cinsiyet açısından incelendiğinde, kadın ve erkek arasında bir fark saptanmamıştır. Kadın ve erkeklerin neredeyse eşit derecede bu inançlara inandıkları görülmüştür. Aynı şekilde Huntley ve Peeters (2005) çalışmalarında benzer bulguya ulaşmışlardır. Dağ (1997) kadınların sadece batıl inançlara, erkeklerin ise olağandışı yaşam formlarının varlığına inanma düzeyinin yüksek olduğu bulgusunun dışında paranormal inançların cinsiyet açısından önem arz edecek sonuçlarına ulaşamamıştır. Aksine Wiseman ve Watt (2005), Arslan (2004), Williams, Francis ve Robbins (2007) ve Torgler (2003) gibi araştırmacıların çalışmalarında, kadınların erkeklere göre paranormal inançlara inanma oranının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

4.1.2. Bireylerin paranormal inançlara inanma eğilimi eğitim seviyeleri açısından incelendiğinde, önem arz edecek bir farklılık görülmemiştir. Bazı çalışmalarda eğitim seviyesinin düşük olması nedeniyle paranormal inançlara eğilim gösterildiğine dair bulgular mevcuttur. Ancak genel olarak konuyu ele alan çalışmalarda tutarsız bulgular elde edilmiştir. (Vyse, 1997; Shermer, 2002) Otis ve Alcock (1982) ise çalışmalarında eğitim seviyesi arttıkça insanların paranormal inançlara inanma oranının azalacağına dair bulgular elde etmişlerdir. Aynı şekilde İsfahan bölgesinde yapılan Rabiei'nin (2013) çalışmasında da benzer sonuçlara varılmıştır.

4.1.3. Yine bireylerin paranormal inançlara inanma eğilimi okuduğu bölüm açısından incelediğinde, bir farklılık bulunmamıştır. Farklı bölümlerde okuyan öğrencilerin hepsinin eşit derecede paranormal inançlara inandıkları ortaya çıkmıştır. Aarnio ve Marjaana (2005) paranormal inançlar ile eğitim

arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarında felsefe ve psikoloji alanında okuyan kız öğrencilerin paranormal inançlara daha az, ilahiyatta okuyanların ise paranormal inançlara inanma oranının biraz daha yüksek olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Aynı zamanda mimarlık ve psikoloji alanında okuyan erkek öğrencilerin daha az oranda, eğitim ve ilahiyat bölümünde okuyan öğrencilerin ise daha çok oranda paranormal inançlara inandıkları ortaya çıkmıştır.

4.2 Paranormal İnançlar ve Kişilik Özellikleri

Araştırmada bireyin paranormal inanç eğilimi ile kişilik özellikleri (nörotisizm, dışa dönüklük, yeniliklere açık olmak, uyumluluk ve sorumluluk) arasındaki ilişkiye bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır.

- Dışa dönüklük kişilik özelliği ile geleneksel dini inançlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmüştür. ($r=-0,125$)
- Uyumsuzluk kişilik özelliğiyle geleneksel dini inançlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmüştür. ($r=-0,161$)
- Uyumsuzluk kişilik özelliğiyle paranormal inanç biçimlerinden batıl inanç arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. ($r=0,312$)
- Uyumsuzluk kişilik özelliğiyle paranormal inanç biçimlerinden psişik arasında negatif yönde bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. ($r=-0,123$)
- Tutuculuk kişilik özelliğiyle geleneksel dini inançlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. ($r=0,138$)
- Tutuculuk kişilik özelliğiyle paranormal inanç biçimlerinden büyü arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin var olduğu ortaya çıkmıştır. ($r=-0,145$)

Kişilerin kişilik özelliklerine ilişkin verilerden çıkan sonuçlara göre dışa dönüklük kişilik tipi ile paranormal inançlar arasında bir ilişkinin var olduğu saptanmıştır. Bu durum Thalbourne ve Haraldsson (1980) çalışmalarında ulaştığı sonuçlarla uyum göstermektedir. Aynı zamanda Rattet ve Bursik'in (2001) çalışmalarında da dışa dönük kişilik özelliğinin paranormal inanç biçimlerinden geleceği bilme ile anlamlı düzeyde bir ilişkisinin var

olduğu saptanmıştır. Ancak Williams, Francis ve Robbins (2007) araştırmalarında dışa dönüklük kişilik özelliğiyle paranormal inançlar arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Araştırmamızın hipotezine karşıt uyumluluk kişilik özelliği değil uyumsuz kişilik tipi geleneksel dini inançlar ile psişik arasında olumsuz, batıl inanç arasında olumlu bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Huntley ve Peeters'in (2005) çalışmalarında açıklık kişilik özelliği yeni macera ve deneyimlere meraklı olduklarından bu tarz kişilik özelliğinin paranormal inançlarla bağlantılı olabileceğine dair görüş ileri sürülmüştür. Ancak bu hipotez hem Huntley ve Peeters'in (2005) hem Thalbourne, Dunbar ve Delin' in (1995) çalışmalarında doğrulanmamıştır. Araştırmamızda açıklık kişilik özelliği değil, aksine tutuculuk kişilik tipi ile geleneksel dini inançlar arasında olumlu, büyü arasında olumsuz bir ilişki olduğu saptanmıştır. Boshier'in (1973) çalışmasında batıl inançlara eğilimli olan bireylerin daha tutucu olduklarına dair bulgu elde edilmiştir. Bunun sebebi de tutucu bireylerin daha tedbirli ve temkinli olduğuyla açıklamıştır. Diğer bir açıklamada ise bireyler belirsizlikler karşısında kaygı ve korku duygusu geliştirdiklerinden dolayı tutucu davranış gösterdiği belirtilmektedir.¹²¹

Kişilerin paranormal inanç eğilimi ile nörotisizim kişilik tipi arasında bir ilişkisi bulunamamıştır. Aynı şekilde Huntley ve Peeters (2005) çalışmalarında nörotisizim ile paranormal inançlar arasında bir ilişki olmadığı sonucuna varmışlardır. Fakat bu iki değişken arasında olumlu bir ilişki olduğunu destekleyen çalışmalar da mevcuttur. (Thalbourne, Dunbar ve Delin, 1995; Williams, Francis ve Robbins, 2007; Wiseman ve Watt, 2004)

Bireyin batıl inanç eğilimi sorumluluk kişilik özelliği açısından incelendiğinde iki değişken arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Fakat Huntley ve Peeters (2005) paranormal inançlar ile kişilik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarında kişilik

¹²¹ Bkz. Vyse, *Believing in Magic...* s. 49.

özelliklerinden sadece sorumluluk tipine sahip kişilerin paranormal inançlara daha eğilimli olduğunu bulmuşlardır.

ÖNERİLER

Batıl ve paranormal inançlarının kişilik özelliklerine ilişkin yapılan bu çalışmanın neticesinde şu önerilere yer verilebilir.

- Kişilerin batıl ve paranormal inançlarının eğilimi ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma tekrarlanabilir.
- Kişilerin batıl ve paranormal inançları ile dindarlık arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma yapılabilir.
- Kişilerin batıl ve paranormal inançları ile bilişsel düşünce yapısı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar yapılabilir.
- Paranormal inanç ölçeği bazı zorluklar yarattığından ölçekteki kavramlar tekrardan gözden geçirilip yeni bir ölçek geliştirerek değerlendirilebilir.
- Ölçeklerin güvenilir ve geçerlilik bakımından katılımcıların sayısı yüksek tutulması önerilir.

KAYNAKÇA

- Arslan, Mustafa. “Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2 (6), 2004, 6.
- Arslan, Mustafa. “Paranormal İnanç Ölçeğinin Türkçe Versiyonun Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması”, *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 2010, 23-40.
- Akova, Sibel. “The Relationship Between Superstitions, Metaphors and Advertising”, *Journal Academic Marketing Mysticism Online*, Vol 3(9), 2011, 138-156.
- Arslan, Arslan. *Bütün Dinlere ve İnançlara Göre Ruhçuluk ve Reenkarnasyon*, Nokta Kitap, İstanbul, 2008. Çem
- Ayhan, İnci; Ferhat Yarar, “Batıl İnançların Psikolojisi”, *Pivolka*, 4, (17), 2005, 15-20.
- Aşar, İshak. “ İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Öğrencilerin Batıl İnançları Üzerindeki Etkisi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Samsun 2012.
- Boyacıoğlu, Nur Elçin; Leyla Küçük. “Ergenlikte Mantık dışı İnançlar Sınav Kaygısını Nasıl Etkiliyor?”, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2 (1), 2011,40-45.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*, 10. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınevi, 2009.
- Burger, Jerry M; Lynn, Amy L. “Superstitious Behaviour Among American and Japanese Professional Baseball Players, *Basic and Applied Social Psychology*, 27(1), 2005, 71-76.
- Carl Tam, Wai Cheong; Yung Jong Shiah. “Paranormal Belief, Religiosity and Cognitive Complexity”, *The Parapsychological Association Convention*, 2004, 425-429
- Cüceloğlu, Doğan; *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.
- Çıblak, Nilgün. “Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnanç ve Bunlara Bağlı Uygulamalar, *TÜBAR*, 15, 2004, 103-125.
- Çınar, Onur. *Büyücülük Nedir?*, Yeni Yayınevi, İstanbul, 1978.

Dağ, I. “The Relationships Among Paranormal Beliefs, Locus Of Control And Psychopathology in a Turkish College Sample”, *Personality Individual Differences*, 26, 1999, 723-737.

Damisch, Lysann; Barbara Stoberock; Thomas Mussweiler. “Keep Your Fingers Crossed! Superstition Improves Performance”, *Association For Psychological Science*, 21 (7), 2010, 1014-1020.

Frazer, James George. *The Golden Bough: A Study in Magic and Religion*, London, Macmillan, 1992.

Goode, Erich. “Education, Scientific Knowledge and Belief in the Paranormal”, *Skeptical Inquirer*, 2002, 24- 27.

Günay, Muzaffer. *Hurafeler ve Batıl İnançlar*, Sevgi Yayınları, İstanbul 2002.

Güneş, Hasan Cihan. *Bidat ve Hurafeler: Dinin Ruhuna Uymayan İnanç ve Uygulamalar*, Rehber Yayınları, İstanbul 2006.

Genovese, Jeremy E.C. “Paranormal Beliefs, Schizotypy, and Thinking Styles Among Teachers and Future Teachers”, *Personality and Individual Differences*, 39, 2005, 93-102.

Hergovich, Andreas; Reinhard Schott; Martin Arendasy. “On the Relationship Between Paranormal Belief and Schizotypy Among Adolescents”, *Personality and Individual Differences*, 45, 2005, 119-125.

Hergovich, Andreas; Reinhard Schott; Martin Arendasy. “ Paranormal Belief and Religiosity”, *The Journal of Parapsychology*, Vol. 69 (2) 2005, 293-303

Huntley, Chris; Tim Peeters. “Paranormal Beliefs, Religious Beliefs and Personality Correlates”, *Presented in Manchestor Metropolian University*, UK, 2005, 1-58.

Hasel, Kurt. *Batıl İnançlar (Kapılma ve Kurtulma)*, Zafer Matbaası, İstanbul 1998.

Irwin, Harvey J. “Belief in the Paranormal: A Review of the Empirical Literature”, *The Journal of the American Society for Pscychical Research*, Vol, 87 (1), 1993, 1-39.

İnan, Abdülkadir. *Hurâfeler ve Menşeleri*, Nur Matbaası, Ankara 1962.

Irwin, Harvey J. "Belief in the Paranormal and Sense of Control Over Life", *European Journal of Parapsychology*, 15, 2000, 68-78.

Irwin, Harvey J. "Paranormal Beliefs, Spoken and Unspoken", *Australian Journal of Parapsychology*, Vol. 14 (1), 2014, 11-27.

Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 19. Baskı, Ankara; Nobel Yayın Dağıtım, 2009.

Köse, Ali; Ali Ayten. "Batıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko-sosyolojik Bir Analiz", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9, sayı, 3, 2009, 45-70.

Köse, Ali; Ali Ayten. *Türbeler: Popüler Dindarlığın Durakları*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

Köse Ali; Ali Ayten. *Din Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

Koçoğlu, Kıyasettin. 21. Yüzyıl Türkiye'sinde Hurafeler, Diyanet İşleri Başkanlığı, Gurup Matbaacılık, Ankara 2008.

Kılıçarslan, Suat. "İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Yüksek Lisans Tezi*, Adana 2009.

Kennedy, J.E. " Personality and Motivations to Believe, Misbelieve, and Disbelieve in Paranormal Phenomena, *Journal of Parapsychology*, Vol. 69, 2005, 263-292.

Lindeman, Marjaana; Kia Aarnio. "Paranormal Beliefs: Their Dimensionality and Correlates", *European Journal of Personality*, 20, 2006, 585-602.

Lindeman, Marjaana; Kia Aarnio. "Superstitious, Magical, and Paranormal Belief: An Integrative Model, *Journal of Research in Personality*, 41, 2007, 731-744.

Lorie, Peter. *Batıl İnançlar*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1997.

Lewis, Chad. M. "Investigating Students' Beliefs in the Paranormal", A Research Paper, 2002.

Mundala, Nisha Dilip. "Locus of Control and Superstitions", *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, Vol 2 (6), 2013, 1-4.

Miklousic, İgor; Boris Mlacic, Goran Milas. “Paranormal Belief and Personality Traits in Croatia”, Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, 2010, 181-201.

Malinowski, Branislow. *Büyük, Bilim ve Din*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000.

Meydan, Burcu. “Batıl İnançların Çin Toplum Yaşamına Etkisi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2013.

Musch, Joshen; Katja Ehrenberg. “Probability Misjudgement, Cognitive Ability and Belief in the Paranormal”, *British Journal of Psychology*, 93, 2002, 169-177.

McCrae, Robert R; Alan B. Zonderman; Paul T. Costa, Jr; Michael H. Bond. “Evaluating Replicability of Factors in the Revised NEO Personality Inventory: Confirmatory Factor Analysis Versus Procrustes Rotation”, *Personality Processes and Individual Differences*, Vol. 70 (3), 1996, 552-566.

McCrae, Robert R; Costa, Paul T. “Domains and Facets: Hierarchical Personality Assessment Using the Revised NEO Personality Inventory”, *Journal of Personality Assessment*, 64(1), 1995, 21-50.

Myers, David G. *Psychology*, 10th Editon, Worth Publishers, 2013.

Ono, Koichi, “Superstitious Behaviours in Humans”, *Journal of Experimental Analysis of Behaviour*, 47(3), 1987, 261-271.

Örnek, Sedat Veyis. *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1966.

Özgüven, Nihan. “Batıl İnançların Yenilikçilikteki Rolünün Analizi”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27 (3), 2013, 111-124.

Otis, Laura P; Alcock, James E. “Factors Affecting Extraordinary Belief”, *The Journal of Social Psychology*, 118, 1982, 77-85,

Peltzer, Karl. “Magical Thinking and Paranormal Beliefs Among Secondary and University Students in South Africa”, *Personality and Individual Differences*, 35, 2003,1419-1426.

Pennycook, Gordon; James Allan Cheyne; Pauli Seli; Derek J. Koehler; Jonathan A. Fugelsang. “ Analytic Cognitive Style Predicts Religious and Paranormal Belief”, *Cognition*, 123, 2012, 335-346.

Rice, Tom W. “ Believe it or Not: Religious and Other Paranormal Beliefs in the United States”, *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 42, no 1, 2003, 95-106.

Rabiei, Kamran. “Superstition and Cultural Diversity –Case Study: Isfahan Province, Iran”, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol. 4(4), 2013, 73-82.

Rattet, Shelley L; Krisanne Bursik. “Investigating the Personality Correlates of Paranormal Belief and Precognitive Experience”, *Personality and Individual Differences*, 31, 2001, 433-444.

Rhine, J. B. *Parapsikoloji ve Kısa Bir Giriş*, çev: Reşat Bayer, Aziz Uçtay Babiali Matbaası, 1963.

Rush, J. H. *Parapsikoloji Nedir?*, çev: Cem Çobanlı, P. S. I. Cilt 1, Sayı 4, 1998, s. 373-393.

Shermer, Michael. *Why People Believe Weird Things*, Henry Holt and Company, New York 2002.

Saenko, I. V. “The Superstitions of Today’s College Students”, *Russian Education and Society*, 47 (12), 2005, 76-89.

Skinner, B. F. “Superstition in the Pigeon”, *Journal of Experimental Psychology*, 38, 1948, 75-129.

Schippers, Michaela; Paul M. Von Lange, “The Psychological Benefits of Superstitious Rituals in Top Sport: A Study Among Top Sportpersons” *Journal of Applied Social Psychology*, 36(10), 2006, 1-30

Saroglou, Vassilis. “Religion and the Five Factors of Personality: A Meta- Analytic Review”, *Personality and Individual Differences*, 32, 2002, 15-25.

Stanke, Âmanda. “Religiosity, Locus of Control, and Superstitious Belief”, *Journal of Undergraduate Research*, 7, 2004, 1-5.

Thalbourne, Michael A; Christopher C. French. “Paranormal Belief, Manic-Depresiveness, Magical Ideation: A Replication”, *Personal Individual Difference*, Vol 18(2) 1995, 291-292.

Thalbourne, Michael A. “Psychological Characteristics of Believers in the Paranormal: A Replicative Study”, *Society for Psychical The Journal of the American Research*, Vol. 89, 1995, 153-164.

Thalbourne, Michael A. “Psychological Characteristics of Believers in the Paranormal: A Replicative Study”, *The Journal of the American Society for Psychical Research*, Vol. 89, 1995, 153-164.

Torgler, Benno. “It Is About Believing: Superstition and Religiosity”, *Center for Research in Economics, Management and the Arts (CREMA)*, 10, 2003, 1-16.

Tobacyk, Jerome J. “ A Revised Paranormal Belief Scale”, *The International of Transpersonal Studies*, Vol 23, 2004, 94-98.

Tylor, Matthew. “Religiosity, Locus of Control, and Superstitious Belief”, *Journal of Undergraduate Research*, 7, 2004, 1-5.

Taylor, Shelley; Letitia Anne Peplau; David O. Sears. Çev: Ali Dönmez, *Sosyal Psikolojisi, İmge Kitabevi*, Baskı 3, Ankara, 2012.

Thalbourne, Michael A; Dunbar Kelly A; Delin, Peter S. “An investigation into correlates of beliefs in the paranormal”, *Journal of the American Society for Physical Research*, Vol 89 (3), 1995, 215-231.

Thalbourne, Michael A; Haraldsson, Erlendur. “Personality Characteristics of sheep and goats”, *Personality and Individual Differences*, Vol 1, 1980, 180-185.

Tarhan, Nevzat. *İnanç Psikolojisi*, Timaş Yayınları, 10. Baskı, 26. Adet, İstanbul 2013.

Ulu, Güliz. “Batıl İnançların Çin Toplum Yaşamına Etkisi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2012.

Vallee, Jenna M. “Effects of Social Influence and Persuasion on Paranormal Beliefs”, *Journal of Undergraduate Psychological Research*, Vol. 3, 2008, 47-51.

Vyse, Stuart A. *Believing in Magic: The Psychology of Superstition*, Oxford University Press, New York 1997.

Varlı, Mustafa. *Bidat, Hurafe ve Batıl İnançlar*, Ensar Neşriyat TİC. A.Ş, İstanbul 2014.

Wiseman, Richard; Caroline Watt, “ Measuring Superstitious Belief: Why Lucky Charms Matter”, *Personality and Individual Differences*, 37, 2004, 1533-1541.

Wiseman, Richard; Caroline Watt, “Belief In Psychic Ability and Misattribution Hypothesis: A Qualitative Review”, *The British Psychological Society*, 97, 2006, 323-338.

Wolfradt, Uwe. “Dissociative Experiences, Trait Anxiety and Paranormal Beliefs”, *Personal and Individual Differences*, Vol 23, 1997, 15-19.

Williams, E; Francis, L. J; Robbins, M. “Personality and Paranormal Beliefs: A Study Among Adolescents”, *Pastoral Psychology*, 2007, 56:9-14.

Yel, Ali Murat. “Hurafe” TDV İslam Ansiklopedisi, c. 18, İstanbul 1998.

Yeşilyurt, Ezgi; Mehmet Sen. “The Development of Paranormal Belief Scale (PBS) for Science Education in the Context of Turkey”, *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*, Vol. 2(2), 2014, 107-115.

Zezeli, Iris; Masa Pavlovic; Marko Vladislavjevic; Branislava Radivojevic. “Construction and Behavioral Validation of Superstition Scale”, *Psihologija*, Vol. 42(2), 2009, 141-158.

http://www.gallup.com/poll/16915/Three-Four-Americans-BelieveParanormal.aspx?utm_source=paranormal%20belief&utm_medium=search&utm_campaign=tiles# (25.05. 2015)

<http://www.livescience.com/16748-americans-beliefs-paranormal-infographic.html> (27.12. 2015)

<http://www.theatlantic.com/health/archive/2014/09/why-do-people-believe-in-ghosts/379072/> (27.12.2015)

<http://www.scientificamerican.com/article/how-come-some-people-believe-in-the-paranormal/> (28. 12. 2015)

http://www.csicop.org/si/show/development_of_beliefs_in_paranormal_and_supernatural_phenomena/ (28. 12. 2015)

EKLER

ARAŞTIRMA FORMU

Bu anket formu, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal bilimler enstitüsü yüksek lisans öğrencisi **GAUKHAR KYENDYEBAI tarafından Doç. Dr. Hasan KAPLAN**'ın danışmanlığında yürütülen bilimsel bir araştırmadır. Üç küçük bölümden oluşan bu araştırmada halk arasında yaygın bazı inançlar konusundaki düşünceleriniz sorulmaktadır. Soruların hepsinin cevaplanması ortalama 10 dakika sürmektedir. Sorulara vereceğiniz yanıtlarda doğru veya yanlış şeklinde bir değerlendirme yapılmayacaktır. Araştırmacının sizden beklentisi sorulara kendi düşünceleriniz doğrultusunda samimi yanıtlar vermenizdir. Vereceğiniz yanıtlar sadece bu araştırma için kullanılacak ve başka hiç kimse ile paylaşılmayacaktır. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

A. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİZ

1. Kaç Yaşındasınız?

.....

2. Cinsiyetiniz Nedir?

.....

3. Şu anki Medeni Durumunuz Nedir?

.....

4. Eğitim Seviyeniz ve Bölümünüz Nedir?

.....

5. Annenizin Eğitim Seviyesi nedir?

.....

6. Babanızın Eğitim Seviyesi Nedir?

.....

7. Anne Mesleği Nedir?

.....

8. Baba Mesleği Nedir?

.....

9. Ailenizin ortalama aylık geliri nedir?

A) 2000 TL ve Altı B) 2000-4000 TL Arası C) 4000 TL ve Yukarısı

10. (Eğer bütün hayatınız boyunca Çanakkale'de oturmadıysanız) Çanakkale'ye gelmeden önce nasıl bir yerde yaşıyordunuz?

A) Köy

B) Kasaba-ilçe

C) Şehir

D) Metropol(Ankara, İstanbul, İzmir)

E) Diğer.....

B. Aşağıda verilen cümleleri dikkatlice okuyun ve uygun cevabı işaretleyiniz.

		Tamamen yanlış	Yanlış	Kararsızım	Doğru	Kesinlikle doğru
1	Sık sık hüzünlü hissederim					
2	Çok konuşmam					
3	Sanata önem veririm.					
4	İnsanlara hakaret ederim.					
5	Ben her zaman planlı biriyimdir.					
6	Kendimden oldukça memnunum.					
7	İnsanlar arasında kendimi rahat hissederim.					
8	Muhafazakâr siyasi adaylara oy verme eğilimindeyim.					
9	Herkese iltifat ederim.					
10	Bazen işten kaytarırım					
11	Kendimden hoşlanmam					
12	Dikkati kendime çekmekten hoşlanmam.					
13	Canlı bir hayal gücüm var					
14	İntikam alırım.					
15	Detaylara dikkat ederim.					
16	Canım kolay sıkılmaz.					
17	Çabuk arkadaş edinirim.					
18	Sanat müzelerini ziyaret etmeyi pek sevmem.					
19	Başkaların iyi niyetli olduğuna inanıyorum.					
20	İşin sonunu göremem.					
21	Çoğu zaman boş şeylere üzülürüm.					
22	Biraz sıkıcı yaşam tarzım var.					
23	Liberal siyasi adaylara oy verme eğilimindeyim.					
24	İnsanların gizli niyetlerinden şüphelenirim.					
25	Üzerime düşen vazifeleri hemen yaparım.					
26	Kendimi rahat hissederim.					
27	Sosyal durumları idare etmekte yetenekliyim.					
28	Felsefi konuşmalardan uzak dururum.					
29	Başkalarına saygı duyarım.					
30	Geçinebileceğim kadar çalışırım.					
		Tamamen	Yanlış	Kararsızım	Doğru	Kesinlikle

		yanlış		ızım	u	doğru
31	Ruh halim sık sık değişir.					
32	Geri planda kalırım.					
33	Sohbetleri çok ilgi çekici yaparım.					
34	İnsanlara acımam					
35	Planlarımı uygularım.					
36	Çok nadir hüzünlü hissederim.					
37	Partilerin (eğlence) vazgeçilmez kişisiyim.					
38	Sanatı sevmem.					
39	İnsanları olduğu gibi kabul ederim.					
40	Bir işe başlamak zor geliyor.					
41	Kolay paniğe kapılırım.					
42	Az konuşurum.					
43	Yeni fikirleri duymaktan hoşlanırım.					
44	Sivri dilliyim.					
45	Plan yaparım ve ona bağlı kalırım.					
46	Çok seyrek kızarım.					
47	İnsanları nasıl cezp edeceğini bilirim.					
48	Soyut fikirler ilgimi çekmez.					
49	İnsanların rahat hissetmelerini sağlarım.					
50	Zamanımı boşa harcarım.					

B. Aşağıda verilen ifadelere katılıp katılmadığınızı belirtmek için uygun rakamı işaretleyiniz. Doğru veya yanlış cevap yoktur. Sadece kendi inanç ve tutamlarınızı belirtiyorsunuz.

		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
		1	2	3	4	5	6	7
1	Beden ölür, fakat ruh var olmaya devam eder.							
2	Bazı kişiler zihin gücüyle nesnelere havaya kaldırabilir.							
3	Kara büyü gerçekten var.							
4	Kara kediler uğursuzluk getirir.							
5	Zihin veyahut ruh bedeni terk eder ve gezer.							
6	Astroloji geleceği doğru tahmin eden bir yöntemdir							
7	Şeytan vardır.							
8	Psiko-kinezi (psişik güçlerle nesnelere hareket ettirilmesi) vardır.							
9	Büyü vardır.							
10	Ayna kırmak uğursuzluk getirir.							
11	Uyku ve trans halinde ruh bedeni terk eder.							
12	Van gölü canavarı vardır.							
13	Burçlar gelecekle ilgili kesin bilgiler verir.							
14	Ben Allah'a inanıyorum.							
15	Kişinin düşünceleri fiziksel nesnelere hareket ettirtebilir.							
		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum

16	Çeşitli formüller ve sihirli sözcüklerle kişiyi büyülemek mümkündür.							
17	13 sayısı uğursuzdur.							
18	Reenkarnasyon (ruh göçü) vardır							
19	Diğer gezegenlerde hayat vardır.							
20	Medyumlar, geleceği doğru tahmin eder.							
21	Cennet ve cehennem vardır.							
22	Karşıdakinin aklını okumak mümkün değildir.							
23	Gerçek büyü vakaları vardır.							
24	Ölülerle konuşmak mümkündür.							
25	Bazı kişilerde geleceği bilme gibi izahı mümkün olmayan yetenekler vardır.							